

BUTLLETÍ
DE
DIALECTOLOGIA CATALANA

PUBLICAT PER LES OFICINES DEL

DICCIONARI GENERAL
DE LA LLENGUA CATALANA

GENER-JUNY 1923

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
MCMXXIII

SUMARI

	<u>Pàgs.</u>
W. MEYER-LÜBKE, <i>Els noms de lloc en el domini de la diòcesi d'Urgell.</i>	I
A. GRIERA, <i>Els noms dels peixos.</i>	33
— <i>El jou, l'arada i el llaurar.</i>	80
— <i>El boc de Biterna</i>	102
<i>Bibliografia</i>	104

Els noms de lloc en el domini de la diòcesi d'Urgell

L'acte de consagració i dotació de la catedral d'Urgell de l'any 819 o 839, per P. Pujol, publicat en el vol. 2, ps. 92-115, de la col·lecció *Estudis Romànics*, és de capital importància per a l'investigador de noms de lloc, puix conté en poc espai un material riquíssim, molt sovint de pobles encara existents, en una forma tan antiga que el reconeixement d'aquests noms de lloc és tasca essencialment més fàcil i segura que la que suposen aquells noms la forma antiga dels quals manca.

Tot seguit entraré en l'exposició del tema; però he de fer notar que, amb tot i procurar resoldre aquesta interessant qüestió filològica tant com em sigui possible, prou quedaran una munió d'enigmes la interpretació dels quals altres hauran d'empendre. De la naturalesa de la qüestió depèn que en part siguin potser irresolubles.

Des del punt d'obir històric podem distingir entre noms de lloc pre-romans, romans, gòtics i romànics. Els noms aràbics no s'estenen gaire cap al nord. No és molt fàcil, naturalment, determinar la frontera entre els romans i els romànics. Quan un nom propi, fonament del nom de lloc, procedeix de l'època romana, la cosa és clara; però ens trobem amb dificultats ja entre els noms cristians. Majors dificultats sorgeixen amb els apel·latius que fins avui han estat usats o bé ho foren en època romànica més antiga. Des del punt de vista lingüístic no es pot resoldre si el nom de lloc fou usat ja en l'època llatina, ço és, no és pot dir si pertany a l'època de les fundacions romanes o bé a una altra època més tardana. Per això és precís encadenar aquest material, des del punt de vista històric, amb altre d'altres territoris; per exemple: *Toponomastica delle valli del Serchio e della Lima*, de Pieri (*AGIt*, Supp. 5); *Beiträge zur Ortsnamenkunde Tirols*, de Scheneller; *Étude sur l'origine*

des noms de lieux habités du Maine, de Beszard, per anomenar-ne tres solament entre els possibles.

Com que totes les investigacions tenen per últim fi la història de la colonització, atenint-nos-hi dividirem el nostre treball, i així resultarà més fàcil : 1. Edificació, plantació o cultiu i explotació del terreny. 2. Noms de plantes. 3. Estructura del terreny. 4. Vària, comprenent en aquesta divisió els noms que no es poden incloure en les anteriors. 5. La llista dels noms la segura explicació dels quals no podem donar.

I. NOMS PRE-ROMANS

Abans que els romans s'establissin al territori d'Urgell, els precediren els bascs (els quals, jo, com molts altres, crec ibers) i els celtes. La determinació, però, dels noms originaris d'aquests pobles no s'ha de fer buscant-los en un diccionari basc o celta i traduint-los, sinó, principalment, reunint tipus, d'una manera especial sufixos, que es repeteixin moltes vegades, els quals són, potser, ja transmesos des de l'antigor. Si és possible o no una traducció, és qüestió secundària.¹

I. NOMS IBÈRICS

'-ABIS comp. SÆTABIS

Ordinavi (19) *Ordino*
Kanillave (21) *Canillo*
Alend(av)e (260) *Alendo*²

Altrament

Bexabe (134) *Beixec*

sembla ésser diferent, si la forma actual no és una modificació de *Beixo amb el sufix, que apareix, per exemple, en *Villec*.

1. L'abrev. *CB* correspon al *Capbreu del Cartulari*; XII a la còpia del segle XII; *NC* al *Nomenclàtor de les ciutats, viles i pobles de Catalunya*, Barcelona, 1918.

2. Segons el *NC*, PUJOL escriu equivocadament *Alendó*.

'-BITE

Karchobite (24) *Carcolse*
Olorbite (155) *Olopte*
Kanavita (98) *Kanalda*

L'evolució fonètica dels dos noms darrers no és molt clara. Amb *Carcolse* es pot comparar *colze* de *cubitu*; però aquest *colze* és encara un enigma. En *Olopte* es tracta que o bé després de *r* la *b* fou pronunciada intensament, i després la sonora forta esdevingué sorda, o bé, en emmudir la *r*, els dos fonemes sonors esdevingueren sords forts: comp. *retre* (*reddere*), *anater* (*inaddere*), *aturat* (*obduratus*), *dissabte* pron. *-apte* (*sabbatus*): d'altra part, el basc *adarburu* dóna *adapuru* 'cim de l'arbre', però amb fonament es podria pensar en un desenrotllament fonètic basc. No obstant, és molt dubtós que cap al segle XII, que és quan es pronunciava *Olorbde*, la contrada fos basca.

'-MITE

Baiamite (172) *Baiande*

Amb el canvi freqüent de *b* i *m* en el basc, és possible que *Baiamite* procedeixi mitjançant una dissimilació de *Baiavide*, però aquesta explicació no és necessària, puix que existeixen altres noms pre-romans en *-mite*.

'-ITA

Tavarcita (58) *Tavarzda*, XII, avui falta
Curtizda (123) *Curtiuda*

La diferent manera d'escriure els dos noms en l'original, però no en la còpia posterior, no deixa de tenir importància, per tal com ens ensenya que hem de comptar amb certa manera de llatinització de les escriptures.

'-ECIA

Luchaire (*Étude sur les idiomes pyrénéens de la région française*, p. 152) cita *Eyheregui* 'lieu du moulin', *Biscarreguy* 'lieu de la colline', *Oyeregui* 'lieu du bois', cf. *Sauregui* i *Yauregia* 'nom

d'une foule de localités françaises' pour *Yaune-gia*¹ 'lieu ou réside le maître, château'. Comp.

Evegi (164) *Envey*
Exenegia (162) *Saneja*
Olcegia (179) *Osseja*

Es pot creure, amb certesa, que aquests mots ressonaren tan aviat en la boca romànica, que llur *-gya* fou transformat com el llatí *gya*, *dya*. Seria possible també que la segona part fos *gui* (comp. Luchaire, *loc. cit.*, 171), en el qual cas també hauriem d'afegir-hi

Anaugia (178) *Nahuja*
Barguia (136) *Barguja*

La forma actual del primer nom ha perdut la seva *a*, perquè ha estat presa per una preposició, com moltes vegades passa amb els noms de lloc (comp. Einf., 265). Demés, mostra que *au* no és diftong, sinó que *a* i *u* són separats: *anaugia*.

-RR-

Andorra (16) comp. Schuchardt Bull. 8, 77.
Biterris (197) *Badés*, comp. *Baeterris* *Beziers*.
Ezerre (176) *Err*
Stirri (282) *Esterri d'Aneu*
Eterrito (xii) *Ezerred*, avui desaparegut.
Hasnur (II) *Asnurri*, comp. *Calagurris*, *Seurri* i altres (Hübner, *MLI*, cii).

-LL-

Archavelle (7) *Arcavell*
Argolelle (13) *Argolell*
Nonsuuelle (139) *Ansovell*
Sollanello (50) *Solanell*
Evella (190) *Ovella*
Adralle (40) *Adrall*, comp. *Adragigno* (32).

1. Segurament error d'impremta per *Jaun-egua*.

Mosollo (188) *Mosoll*
Estolle (186) *Estoll*

Que no es tracta del llatí *-ellus*, no solament es desprèn de no ésser llatina cap arrel, sinó també de la final *-e* dels primers exemples.

'-AR

Aransar (143) comp. basc *arantza* 'punxa', llatí *spinetum*.
Garexar (157) *Greixa*
Munciar (142) *Mussa*

'-AL

Arcegal (138) *Arseguel*
Cosal (213) *Cosol*

Amb sufix tònic

Ellar (152) *Ellar*
Stavar (173) *Estavà*
Saltegal (189) *Saltegal*
Isavals (163) *Iravals*

-IL

Isil (280) *Isil*
Taravil (183) *Travil*

Comp. *Taravalde*, CB. *Taravall* (XII); *Taravallo* avui falta.

-ICE

És un sufix basc per a la formació de noms de lloc assenyalat per Azkue, 1446.

Ciüici (10) *Civis*
Stamariz (22) *Estamariu*

Civis ens sorprèn : hom espera *Civiu*. Al partit judicial de Cervera hi ha un *Civit* que sembla ésser idèntic.

-EN, comp. el dat. Aldeni (inscrip. pirenenca)

Berhen (56) *Berèn*
Baien (259) *Baèn*
Odden (99) *Odèn*
Orden (150)
Tuxen (73) *Tuixen*

-ES, comp. iber. *Mentesa*, *Otobesa*

Merles (243) *Marlès*
Aootense (III) *Altés*

Si *-es* fos un sufix basc viu, es podria pensar en una derivació del basc *merla* 'marga', el qual deriva del gal. *marginla*.

-OA

Assoa (39) *Arfa*

La *f* significa que de bell antuvi *oa* s'ha canviat en *ua*, i després *ua* en *va*, *fa*. Malauradament, en català falten les poques paraules que en les altres llengües testifiquen el desenrotllament de *u* + voc., o bé segueixen un altre camí que no es pot explicar: per exemple, *gener*. És possible que *Assoa* s'hagi de llegir com *Assua*, puix que així ho escriu el *CB*, i en tal cas es tracta d'un sufix que en la toponímia ibèrica es troba molt sovint.

-UI

Berenuy (254) *Beranuy*
Somponuy (255)

Aquest sufix basc, també molt usat a Catalunya, ha estat estudiat, quant a la seva extensió en la toponímia, per Menéndez Pidal (*RFE*, 5).

De les paraules isolades cal remarcar

Valle hando (109) *Valldan*

Amb tot, el final *-o* hem de veure'l en *ando*, basc *andi* 'gran', i potser

Burg (262) *Burc*

Burgi (283) *Burgo*

si deriva del basc. Avui trobem a Navarra un *Burgui* i un *Burguete*, i això podria determinar-nos a atribuir-los aquesta procedència basca. Azkue registra *burgi* 'ladierna', però jo no he trobat mai aquest mot en la toponomàstica. Hom podria preguntar-se quin paper representa el *lladern* en la flora de la regió.

Una altra explicació pot donar-nos la identificació del nom de lloc *Burc* amb l'antic *borc* 'poble, llogarret', comp. cast. Burgos. Però si *Burc*, *Burgo* fossin d'origen llatí darien per resultat, en la grafia del nostre text, *Burgo*. Demés, dels noms de lloc continguts en el document i acabats en consonant o en *-i*, cap porta origen de la llengua llatina.

Jausa (72) *Josa*

del basc *jausi* 'caure', semblant a 'vessant, vertent'.

Hur (165) *Ur*

Aquest mot significant aigua s'estén a molts derivats.

2. NOMS CELTES

-AVO (comp. Holder, *Altkeltischer Sprachschatz*, 1, 316; Zeuss Ebell, *Grammática celtica*, 783).

Anab-iensis (275) *Aneu*, comp. *Anavos*, nom propi, *CIL*, 2, 1690.

Haravo (268) *Areu*, comp. *Araus*, nom propi, *CIL*, 2, 502 (Mèrida), *Aravo*, 1017 (Badajoz) i la *civitas Aravorum*,¹ avui *Deveza*, prop de Marialva.

¿És que potser també *Buseu*, *Useu*, *Enseu* i *Arreu*, que es troben situats al partit judicial de Sort, on trobem aquells dos noms de lloc, pertanyen a aquesta categoria? La comparació d'*Useu* amb *Userca*, nom de lloc llemosí, i amb *Usura*, nom de riu a Mayenne, per ara no ens aclareix res.

Demés, *Salou* (Girona, Tarragona), comp. *Salavus vicus* en la *Civitas Pictaviorum* (Holder, 2, 1305).

1. HOLDER, 1, 180, escriu *Arăvi*, però sense fonament.

-ASSE (comp. Holder, I, 247; Zeuss-Ebel, 787).

Alasso (30) *Alas*, comp. *Alassenses* a *Salatia* Plinius, 5, 147.
Turbiassi (211) *Turbians*, millor *Turbiás* (NC).

Sagasse (241) *Sagás*.

Així mateix, *Anna[sse]s* (148) *Anás*.

Salàs recorda el nom de poble *Salassos*. És precis, però, anar amb compte, puix -as pot ésser el pl. de -an. Comp. *Llussà*, *Lucianus* i *Llussàs*, *Lucianos*.

osso (Holder, 2, 887)

Ovosse (14) *Aos*

Alos (281) *Alós*

URCI

Lodurci (94) *Lladurs*

Comp. gàl. *Cadurcus*, *Maturcus* com a noms de persona.

Finalment tractem dels sufixos en -n : -ano, -ino, -one. Tots tres es troben en diferents llengües; l'últim, sobretot, és molt estès, tant que, en molts casos, és difícil determinar el veritable origen. Es força necessari un estudi dels temes, la qual cosa és impossible amb els pocs exemples del Cartulari d'Urgell.

Brocano (207) *Brocà*

Nevano (200) *Navà*

Holoanne (238) *Olvan*

Tauascani (265) *Tavascan*

Angustrina (166) *Angostrina*

Pardinas (204) *Pardines*

Sardinia (5) *Sardina*

Que l'últim no té res que veure amb l'illa de Sardenya, sinó que està mal escrit, es veu prou clar amb la forma moderna, la qual també es troba en el XII.

Alaone (288) *Alaó*

Allone (175) *Llo*

Nargone (117) *Nargó*

Lothone (28) *Lletó*

Comp. *Lotto*, *Lottus* i les formes derivades amb sufix llatí : *Lot-ticius*, *Lotteius* (Holder, 2, 290).

Adellone (169) *Adelló*

Tollonensis (130) *Telló*

Un nom de persona *Tulo*, *CIL*, 2, 2759, de Segòvia, es distingeix per la *l* única; franc. *Toulon*, es deia abans *Tello*, molt més semblant a la forma moderna del nom català que a l'antiga.

Tyrone (64), comp. *Tiron im Eure et Loire*.

Bochona (63)

Celsona (91) *Solsona*

Madrona (112) *Madrona*

Targasona (167) *Targasona*

Aquests noms en *-ona* poden fonamentar-se en *-one*, com *Barcelona*, *Badalona* de *Betulone* i altres ho demostren. Hi ha diferents raons per a *-ona* en lloc de *-on*, que també es troba, com pot veure's, en la llista anterior. *Barcelona* podria ésser molt bé un acusatiu grec. Més al sud, en la zona d'influència aràbiga, ens trobem moltes vegades que l'*e* llatina ha estat suplantada per *-a*. Comp. *Cartagena* de *Cartagine*, on, així mateix, la *g* i l'accentuació de la penúltima síl·laba han d'atribuir-se als alarbs. D'altra banda, *-ona* pot ésser antiga terminació, i si algun nom de lloc en *-anone* està en relació amb un altre en *-ona*, pot tractar-se d'una assimilació.¹

Quant als apel·latius hem de considerar

Bariense (137) en el *CB*, avui *Bar*.

J. Brüch, en *Wörter und Sachen* (7, 164), ha tractat dels noms de lloc francesos *Bar*, i ha demostrat que es deriven del gàl·lic *Barros*. També ha comprovat que tots estan situats al cim o a la davallada d'una muntanya. En conseqüència, corresponent dels mots kymr *bar* 'top summit' i bretó *barr* 'cime, sommet', seria el mot gàl·lic *barros*, és a dir, 'cim, punta'.

1. Tal assimilació, sens dubte, fàcilment es troba en el parlar dels estrangers, com ho indica el mot *Grànada*, tantes vegades usat pels alemanys en lloc de *Granàda*. Jo, de totes maneres, no crec que solament es degui al caràcter alemany d'accentuació inicial, puix es diu *Madrid* i no *Màdrid*, sinó a associació amb *Màlaga*.

Keros albos (202) *Queralps*
Kerubio (224) *Querubis*

La segona part dels dos noms és prou clara : solament que puix que l'adjectiu *rubi*, llat. *rubeus*, ja no subsisteix, *rubi* ha estat canviat pel més clar *rubi* 'robí'. La primera part ens condueix a un *Carium* que ha parat en *Quer* (Girona, Guadalajara), *Dosquers* (Girona), *Quero* (Toledo), *Querol*, *Queralt* (Tarragona), *Querforadat* (Lleyda), *Querós* (Girona). La significació d'aquest *Quer* prova que no té res que veure amb *carius* 'podridura' (*REW*, 1697). Jud ha cridat l'atenció sobre l'estfrancès *ciró*, *cirà*, sudoestfrancès *tsiró* 'munt de pedres', els quals es fonamenten en un *cariu* amb significació de pedra (*AStNS*, ps. 129, 234). Comp., així mateix, *tsiró*, *tsira* 'tas de fumier' (*ALF*, 1258). Aquí s'hauria de tractar, doncs, d'un mot pre-romànic del qual ens manca el mitjà que poguéssim induir-nos a classificar-lo com a celta, i per al qual res no ens ofereix tampoc l'antiga toponomàstica. Un *Cariolon* que el geògraf de Ràvena situa a França, avui *Queirois* (Ardèche) i el *Cariacum*, del qual tants exemples ens dóna Holder (I, 786), podrien derivar-se de *Carium*; però també existeix el gentilici *Carius* (W. Schulze, *Zur geschichte der lat. ein. Namen*, 114, 1). Per raó de completar, però, la nostra exposició, farem esment del nom de poble *Quariates* (Dauphiné), avui *Queiras*. Alguns volen que aquest nom sigui lligur, però en aquest cas és necessari notar que justament cap d'aquests noms es troba inclòs dins de l'àrea que per als lligurs assenyala Schulten en la seva obra sobre Numància.

II. FUNDACIONS ROMANES

Quan es tracta de fundacions llatines que no són romàniques, els noms corresponents, o bé es refereixen a ocupacions militars, o bé a colonitzacions sota el domini romà. El primer cas apareix en

Castellione (41) *Castilló*

Noms semblants es troben en tota l'extensió del territori romà (exceptuada solament Romania) : ital. *Castiglione*, franc. *Châtillon*, cast. *Castejón*; encara que un *Castellio* des del temps llatí no ens ha estat literàriament transmès. Hem d'atribuir-lo, per tant, a

una paraula o expressió pròpia dels soldats romans. Com a apel·latiu tampoc és coneguda la paraula en el romànic. D'altra banda, però, el nombre dels *Castellio* és extraordinari: sols en el NC en trobem sis, i a aquests hem d'afegir, almenys, onze *Castejón* a la resta d'Espanya, de tal manera que hom podria preguntar-se si aquest nom ha estat emprat posteriorment per denominar la fundació de noves fortaleses. Per a saber-ho, les investigacions haurien de començar primerament per determinar l'edat de cada lloc, la seva situació relacionada amb les vies de comunicació romanes, i tota classe de senyals que indiquessin la dominació romana. Si, practicades aquestes recerques, es demostrés que la major part dels *Castellio* és d'origen romà, sense cap dificultat hom podria estendre la conclusió fins a la resta.

No és cap nom romà, sinó una llatinització culta del mot 'Castell':

Castra Adelasindo (231) *Castell d'Areny*

Ara escau fer esment de les formacions en *-anum*, les quals s'afegiren als noms gentilicis llatins en *-ius* i significaven, primerament, un mas, el propietari del qual era dependent d'aquell que li donà el nom que avui porta. El primer que s'ocupà d'aquesta qüestió fou G. Fleccchia, *Di alcune forme de nomi locali dell'Italia superiore*, 1871; *Nomi locali del Napolitano derivati da gentilizi italici*,¹ i la idea ha estat desenrotllada posteriorment, a França abans que enlloc més, per a citar solament els treballs resumidors per Arbois de Jubainville, *Recherches sur la propriété foncière et les noms de lieu de la France*, 1890, i per P. Skok, *Die mit den Suffixen -ACUM, -ANUM, -ASCUM und -USCUM gebildeten südfranzösischen Ortsnamen*.

Jo afegeixo amb una *F* els paral·lels italians, i amb una *S* els francesos, als noms catalans; dels francesos, demés, ajunto el número de la llista de Skok.

*Aniano*² (48) d'*Annius*, *Agnano* (F), *Aignan* (Sk, 18).

Avizano (170) *AVITIUS*, *Avià*; *Visan* (Sk, 43).

Bagazano (209) *Bagà*

1. *Atti della Reale Accademia delle Scienze di Torino*, 10.

2. Encara que PUJOL el compara amb el modern *Nyus*, si bé interrogativament, cal fer notar que els dos noms no tenen cap relació.

Un nom curiós, la correspondència del qual no puc trobar ni en llatí ni en cap dels noms de lloc de les llengües romàniques.

Frontiniano (223) FRONTINIUS, *Frontanyà*, *Frontignan* (Sk, 139).

Fustiniano (263) FUSTINIUS, *Fustanyà*, *Fustagnano* (F), *compari's Fustignac* (Sk, 141).

Helinniano (100) *Alinyà*

Encara no hem trobat aquí, tampoc, el tipus llatí ni els paral·lels romànics.

Horsianensis (XII) URSIUS, *Ursian*, *Orsano* (F), *Orsain* (Sk, 333).

Kalpiciniano (3) *Calvinyà*

Aquesta forma és una error de copista en lloc de *Calvicinianum*. CALVICINIUS, *Calvicinianum villa* (Sk, 25).

Kexanos (185) CASSIUS, *Caixans*, *Casciano* (F), *Cassan*, *Chaisan* (Sk, 75).

Monteliano (130) *Montellà*

procedent, per dissimilació, de *Montiniano*, MONTINIUS, *Montignan* (Sk, 205).

Nerignano (132) NERINIUS (CB) *Nerellan*

Un *Nerinius* no es troba en cap document llatí, sinó *Nerius* i *Neronius*. És possible que algun *Neronyà* es mudés en *Nerinyà* per la influència del *ny*; però és possible també que ja en època llatina existís un *Nerinius*. Comp. *Afrenius* : *Afronius*, *Albinus* : *Albonius*, *Antinius* : *Antonius*, *Caprinus* : *Capronius*, i molts d'altres citats per W. Schultze (*Zur Geschichte der lateinischen Eigennamen*, 177 ss. i 439). Tots aquests noms són d'origen etrusc, i la doble formació troba la seva explicació en l'etrusc. *Nerius* és, així mateix, un nom etrusc (Schulze, 363); per tant, serà millor aplicar-li la segona de les dues explicacions.

Organiano (110) *Organyà*

Un genitiu *Organi* es troba dues vegades en inscripcions a Nàpols i a Ginebra (Schulze, 365; Holder, 2, 874).

Prullianus (147) *Prullans*

Els noms de lloc francesos derivats de *Prulliacum* o *Prulianum*

els registren Skok (258) i Holder (2, 1047-1050). De *Prulius* o *Prolius*, però, no en trobem cap indici en la tradició llatina. Sovint, no gens menys, com fa notar Skok, hom pot trobar *Proculus*, i així mateix *Proclianus*. D'aquí podem deduir fonamentadament un *Proclius* del qual derivin les formes romanes.

Currizano (5) *correà*

Més rarament hom troba les formes femenines a les quals hom pot sobreentendre *villa*.

Corneliana (71) CORNELIUS, *Cornellana*, *Corneillan* (Skok, 96)

També és romà

Meranicos (153) *Meranges*

Al sud de França es troben molt sovint les formacions en *-anicus*, avui en llur majoria *-argues* (comp. D'Arbois de Jubainville, *loc. cit.*, 570 ss.). Allí trobem també (p. 575) *Meyrargues*, que correspon perfectament a *Maranges*, i és una derivació de Màrius.

III. NOMS VISIGÒTICS

Gardillane (229) *Gardillans*

La moderna forma havia d'ésser la més correcta, puix es tracta d'un genitiu llatí : *villa Gardilanis*. Els noms propis de l'antic portuguès acabats amb el sufix gòtic de diminutiu *-ila*, vaig agrupar-los ja en *Romanische Namenstudien* (1, 88; 2, 29); i els noms de lloc corresponents a Portugal, Azevedo, *RL*, 6, 48. Ni en un lloc ni en altre no es troba cap *Gardila*, ni cap nom començat en *Gard*. Però ens ha estat conservat un vàndal *Gardingi* (v. Wrede, *Die Sprache der Vandalen*, 87), i Förstemann (*Namenbuch*, 600) registra un franc *Gardila* del segle VIII.

Castro Adalasindo (231)

Es tracta aquí també d'un nom completament desconegut. Malgrat d'ésser en el visigòtic tan nombroses les formacions en *-sind* (*l. c.*, 77), falta de totes maneres una composició amb *Adal*. I és més de notar-se, encara, puix que entre els visigòds, fins avui,

solament coneixem *Athaulfus*¹ d'Athalaufus, i entre els ostrogots solament *Athala* i *Athalariks* (Wrede, *Sprache der Ostgoten in Italien*), de manera que aquest element de formació dels noms sembla que no arribà a tenir gran extensió, mentre que en les altres tribus germàniques estava extraordinàriament estès (v. Förstemann, 158-162). El bisbe d'Avinyó Adolf (760-765) pot haver estat també un visigod, amb el qual trobaríem el quart exemple. Encara que des del punt de vista històric es pugui dubtar de la presència de gods en la comarca de Lleyda, no és això cap raó oposable a l'explicació del mot. Ja la forma «Castrum», per exemple, ens dóna a entendre que es tractava d'una fortalesa o d'un senyor feudal, el qual podia tenir el seu origen en una altra contrada. Demés, en el segle IX, tots els que portaven noms gòtics no havien d'ésser necessàriament de pura descendència gòtica, com ja ha demostrat Balari (*Orígenes Històrics de Catalunya* p. 530).

IV. NOMS ROMÀNICS

I. EDIFICACIÓ I EXPLOTACIÓ DEL TERRENY

Solament molt pocs noms es refereixen a l'ocupació militar i a la defensa.

Kastellare (201) *Castellar de N'Uc*

Kastellare (218) *Castellar del Riu*

Primerament, *castellare* significa 'quelcom pertanyent al castell', i ens dóna a entendre una primitiva edificació dependent d'aquell, i a determinada distància, que més tard es fa independent i es desenrotlla, arribant a formar un llogarret. El llatí desconeix aquest mot, i tampoc es troba en els altres països romànics; per tant, *Castellar* té una gran importància en la toponímia espanyola. El NC en cataloga sis més, sense comptar *Castellars* i *Castellàs*, havent d'assenyalar-se aquest últim també com a derivació de *-ars*, tota vegada que *Castellans* no ens donaria cap sentit escaient. Demés, es troba *Castellar* a Guadalajara, Jaén, Cádiz, etc.

1. Sobre la relació amb *Alfons*, v. *Roman. Namens.*, 2, 1 ss. Les explicacions de Baist, *ZRPñ*, 40, 493, giren entorn del problema i tallen el nus gordià en lloc de desfer-lo, explicant la transformació pel parlar dels infants.

Uuardia (69) *Guàrdia*

El primitiu nom germànic, molt aviat llatinitzat, perdurà com a romànic : per això el poso aquí.

Vallato (273) *Vallat*

Tampoc fou massa grossa la influència de l'Església. Hem d'esmentar, com a noms eclesiàstics:

<i>Columba</i>	(6, 17)
<i>Concordia</i>	(246)
<i>Eulalia</i>	(60)
<i>Iacobus</i>	(29)
<i>Iohannes</i>	(12)
<i>Stefanus</i>	(2)

Així mateix, voldria incloure aquí

Lauredia (15) *Sant Julià de Lòria*.

Els noms en *-idius*, *-idia* han estat, en totes èpoques, molt usats pel llatí, i en temps posteriors han estat formats nous noms amb aquesta terminació, a base de noms més curts (comp. *Dulcidius*, *Nantidius*, etc., *Rom. Namenstudien*, 2, 68). És estranya l'accentuació del nom actual tal com En Pujol la dóna, i també la *l* única en lloc de *ll*. En el *Nomenclàtor* és registrat *Llor*, fàcil i entenedora formació posterior de *Lloreja*.

També pertany al cercle de les idees cristianes

<i>Santa Cruce</i>	(44)
<i>Illa Clusa</i>	(235) <i>La Clusa</i>

del llatí medieval *clusa* 'ermitatge', i potser

Stacione (45);

però sorprèn que avui no es trobi, aparentment, tal lloc. Potser en *Sancta Cruce cum Stacione*, aquesta darrera paraula no era cap nom de lloc, sinó un apel·latiu.

Algunes noves fundacions prenen el nom d'altres llocs ja existents, però amb diminutiu

Cerdaniola (234) *Sardanyola*
Gerundella (239) *Gironella*

i potser

Valatello (274)

En els altres casos, el punt de sortida és la casa : *villa* o *casa*. Aquest últim el trobem sols una volta:

Casa Muniz (43) *Carmeniu*

La segona forma del nom en tant és digna d'observar-se en quant ens mostra en el temps que els noms en *-icus* formaven correctament llur genitiu en *-ici* : *Aldriz* al costat d'*Aldrigo* (*Rom. Namenst.*, 2, 11). Aquesta desinència en *-iz* passà també a altres noms.

Amb *villa* trobem:

Villa nova (26) *Vilanova*
Villa nova (38)
Villa vetere (131) *Vilella*
Villa mediana (42) *Vilamitjana*
Villa rubea (62) *Vilarubla*

La forma actual és difícilment comprensible. Segurament l'adjectiu *rubcus* s'ha perdut, havent-lo de substituir per una paraula intel·ligible, com de fet s'ha esdevingut (vid. p. xx). Però què vol dir *rubla*? En *rublir* no cal ni pensar-hi. Però error d'impremta?

Villa lata (228) *Vilada*
Villa furoris (252) *Vilamflor*

Pujol escriu darrera de *Vilamflor* un signe interrogatiu; en el NC no es troba el nom. Però es pot explicar que l'*u* de *furor* caigué, que, a més a més, *r-r*, per dissimilació, resulta *l-r*, i que el *flors* resultant fou considerat com a plural de *flor* i reemplaçat per aquest mot. Finalment, *Vilaflor* es transforma, per etimologia popular, en *Vilamflor*, és a dir, 'Vila en flor'.

Villa Lupinti (182) *Vilallobent*

Lupinti és, evidentment, una derivació de *Lupus*, potser *Lupentius*, genit. *Lupenti*. (Comp. altres noms en *-entius* en *Rom. Namenst.*, 2, 58.)

Villa Osyl (221) *Vilosiu*

Si *-il* està en lloc de *-ild*, es pot comparar l'antic gallec *Osildo* (*Port. Mon. Hist.*, I, 408), junt amb el qual existeix *Osgildus*, d'origen visigòtic (*Rom. Namenst.*, I, 16).

Villare

Els «villars» són originàriament petites construccions, cabanes, escampades pels prats i camps de cultiu, lluny de la vila, en les quals eren guardades les eines i les provisions, i es convertien en habitacions durant les èpoques de treball. Aquestes cabanes són l'origen de molts nuclis de població amb el nom de *Villar*, ital. *Villare*, franc. *Villier*, ant. alem. *Weiler*. En la nostra col·lecció no trobem cap exemple segur, puix que en el passatge «Salices vero vel Gosal cum ipsos Villares» (1,011), *Villare* és encara un apellatiu, segons indica l'article.

A les cases hi ha annexos els estables.

Eguils (57, 161) *Guils*

Troblem «equile» en Cató, però en les llengües romàniques ja no viu. Entre *eguils* i *guil* hi ha l'antic *Enguil*, amb la nasalització freqüent de l'*eg-* aton inicial (*Rom. Gram.*, I); posteriorment, en fou separat com a preposició i es perdé.

Kabrils (101) *Cambrils*

Un altre *Cambrils* es troba a la prov. de Tarragona.

Kaballera (205) *Cavallera*

Amb l'últim comp. *Cabrera*, que NC assenyala al costat de *Cabrils*, en el jutjat de Mataró, i en altre lloc.

Palomera (226) *Palomera**Palomerola* (227) *Palmerola*

Palomera avui és una tela o art per a caçar coloms; havia de significar, però, *colomar*, puix la moderna significació no és aplicable a la toponímia.

Asnetum (266) *Ainet*

Probablement *Asinetum*. Les derivacions en *-etum* de noms

d'animals són certament molt rares, però no completament desconegudes. Comp. sard. *mardiedu* 'le bestie matricine' (Subak, *ZRPh*, 33, 668), un *capretum* molt estès per la Itàlia septentrional (*AGItal*, 15, 55), port. *passarinhedo*. El NC registra dos *Aynet* i un *Ayneto*.

Cuvilare (118)

Una derivació de *Cubile*. La significació ens la dona el log. *gulbare, vulvare* : 'mandria, chiuse nei quali si custodiva di notte il bestiame perchè non daneggiasse le proprietà' que Zanardelli, en *Gregorio studi glott. ital.* (2, 26) fa derivar de *cubilare*. Les formes ant. logudoreses en *g-* refermen aquesta explicació.

Estenent el significat de corral podem esmentar l'hort.

Ortone (49) *Ortó*
Montano ortone (256) *Montartró*

del llat. *hortus*; però el segon nom no és molt clar. Si *montà* fos un adj., *montano ortone* podria significar un hort situat en una muntanya, però en aquest cas hauríem d'esperar *ortone montano*.

Napinerios (33) *Nabinés* (NC) *Naviners*

el llat. *napina* 'camp de naps' solament és viu amb tal significació a Deux-Sèvres. Altrament, Mistral tradueix el prov. *nabino* per 'fanès de navets, feulles de rave, rave'. El cast. *nabina* significa 'llavor de nap'. *Nabinerios* suposa segurament la significació llatina. Finalment, hem de notar

Palierolus (46, 124, 183) *Pallerols*

Referents al camp trobem els següents:

Hencampo (20) *Encamp*
Novas (53) *Noves*

si té la significació de 'noval'.

Kampilias (xii) *Campellas*

Existeix un Campelles a la Vall de Ribes. Sembla que és un derivat de *campus*, però el gènere és curiosament irregular. Hom pot suposar una forma *campinya* paral·lela al cast. *campiña*, d'on, per dissimilació, *campilla*, i per canvi de sufix *campella*.

Una finca cercada s'anomena

Illocincto (84) *El Cint*
Cercos (237) *Cercs*

Farem esment, en últim lloc, de

Banyeras (66) *Banyeres*
Lavancia

aquell un balneari, aquest un rentador o safareig?

Molinello (210) *Bulner*

és clarament un diminutiu de *molí* que arribà a fer-se incompreensible, per la dissimilació que sofrí l'actual variació.

Taberna (289) *Taverna*
In vicinio (248) *Enviny*
Uicinulas (293)

A l'explotació fan referència

Argilers (76) *Mas Argelaguer* (?)
Ferrera (8, 261) *Ferrera*

L'antic català *ferrera* significa el lloc on són guardades les peces de ferro, cabàs de claus, magatzem d'armes (Aguiló).

2. NOMS DE PLANTES

Cerketa (51) *Cerqueda*

Quercetum amb la dissimilació de *qu-qu* en *c-qu*, tal com passa en *cinque*, la qual també podem atribuir a *quercus* de *querquea*, segons l'umbr., ant. aquil. *cerqua*; napol. *èrque*, *èrkole* de *cerqua*; sicil., calabr., apul. *èrtsa*; napol. *èrtse*. I si per aquesta banda té importància el nom català, encara en té més pel fet de conservar el mot, puix *quercus* fou substituït molt aviat en totes les llengües romàniques, exceptuant-ne Itàlia, per una paraula indígena. De *quercetum*, fins ara no hem pogut trobar-ne rastre ni a la península ni a la Gàl·lia. És precis, doncs, atribuir gran antiguitat al lloc català.

Fraxano (71) *Fraxinus*
Lilieto (206) *La Pobla de Lillet*

Si l'actual *lliri* és de procedència castellana o ha tingut una evolució independent, no podem assegurar-ho, i tampoc que *lliri*, cast. port. *lirio*, sigui el resultat d'una dissimilació en el cultisme *lilio* o han d'explicar-se pel grec *leirion*. De totes maneres, el nom de lloc català ens comprova l'evolució popular d'un *lilietum* que, si avui té la forma *lillet* en lloc de *llillet*, és explicable per dissimilació

Linars (78) *Llinàs*
Illa maciana (18) *La Massana*
Illa Noz (232) *La Nou*
Ipsa Mora (88) *La Mora*
Pampano (106) *Pampa*
Roseto (230) *Castell de Rosset*

Sembla ésser llat. *rosetum* : per tant, és un xic estranya la forma actual.

Sallices (212) *Saldes*

La forma moderna ens sorprèn : hom esperaria un *Salces*, puix per l'apellatiu sols coneixem *salze* (r). No gens menys no podem dubtar de la identitat dels dos llocs, ni de l'origen llatí de *Saldes* en *sallices*. En aquest cas explicariem l'estrany desenrotllament de *d* en *c* per dissimilació : *s-s* a *s-d-s*. (Vegi's, per a altres exemples, Schopf, *Die Konsonantischen Fernwirkungen*, 113, i Meyer-Lübke, *ZRPPh*, 41, 600.)

Siskero (77) *Sisquer*

del prov. *sesca*, cast. *iisca*.

Spinalbeto (220) *Espinalbet*

Avui sembla existir solament *blanca espina*; a França trobem, indistintament, *aubépine* i *épine blanche*. Es pot dir que *alba espina* és el mot més antic; puix quan el mot *alb* desapareixia davant de *blanc*, ja no es donava el just significat a *alba espina*, fr. *aubépine*, i es transformava en *noblépine* a Pas de Calais, o se li afegia la nova paraula, resultant, a l'oest de França, *ebopēbyan* (*ALF*, 68). El més corrent era crear amb la paraula *blanc* una nova denominació

compreensible. Aquest procés es manifesta en el modern català *blanca espina*. La forma antiga catalana *spina alba* ha estat creada en un període en el qual la paraula *alb* encara era viva.

Pàmpano (106) *Pampa*
Cardosensis (269) *Cardós*
Illa Tintillagine (86) *Tantallatge*

cat. 'tintilaina'.

Gavarreto (208) *Gavarrós*

cat. 'gabarrera', gavarrera.

Kacianeto (141) *Casamet*

El sufix denota un nom de planta; el tema recorda el gàllic *cassanus*, fr. *chêne*, pr. *casser*, 'alsina'. Demés, un altre derivat de *cassanus* trobem en l'antic català *cassanella* 'agalla'. En el nostre document se'ns mostra que ja en aquell temps el *ci* s'havia canviat en *ss*. La dificultat procedeix de l'única *s* de la forma moderna. De totes maneres podem comparar-la amb *casanelles* 'trufes petites', que l'Aguiló ajunta amb *cassanelles*; demés, els noms de llinatge *Casany* i *Cassany*, *Casanyer* i *Cassanyer* que també trobem en el *Diccionari Aguiló*.

També apuntarem a aquesta sèrie

Taltenmar (149) *Talltendre*

on podem albirar un *Thallus tener*. És cert que *thallus* manca en català, però existeix en francès, prov. *tal*, cast. *tallo*. En català, *li* i *ll* han donat el mateix resultat; un *tall* de *thallus* estava amenaçat per un *tall* de *tallar*.

Kannellas (103) *Canyelles*

lat. *cannella* 'canyes petites'.

3. ESTRUCTURA DEL TERRENY

Illa Silua (89) *La Selva*
Monte calvo (79) *Montcaup*

Montenigro (225) *Collnegre*
Montedamno (36) *Montant*
Montanione (119) (CB) *Montanocell, Montanicell.*

La forma més antiga és una derivació de *muntanya*. Més tard, el sufix *-one* que tenia significació de diminutiu fou reemplaçat pel més clar *-cell*; *ny-ll* per dissimilació ha donat *n-ll*.

Saliente (120) *Sallent*

derivat del verb llatí inusitat *salire*, significant, aproximadament, 'baixada', comp. *Jausa*.

Tartera (196) *Tartera*

Solament he trobat aquesta paraula en el *Diccionari català-alemany* de Vogel, amb la significació de 'pedra arrencada'. Podríem suposar una derivació del fr. *tertre*, però se'ns fa difícil d'associar-la amb la base *termite*, assenyalada com a fonament del mot francès (Thomas, *Essais de Phil. franc.*, 123).

Lapides bellos (236) *La Baells*

El llatí *lapis* viu en el cast. *laude*, astur *llábano*; però manca en cat. i prov. La forma moderna *La Baells* ha passat per l'etapa intermèdia *lapidebellos, labdabells, lababells*. L'assimilació *bd* en *b* és contrària a la regla general, però s'explica per la *b* de la pròxima síl·laba. En *Lababells*, la primera *b* ha caigut per dissimilació.

Jove (377) *Jou*
Jovale (92) *Joval*

del llat. *jugum*, en sentit de 'coll de muntanya'.

Puio regis (244) *Puigreig*
Ipsa petra (75) *La Pedra*
Terreros (82) *Tarrés*
Terraciola (97) *Terrassola*

Avui no viuen ni el diminutiu ni el positiu *Terrassa*, en català, sinó solament 'terrassal', el sentit del qual no resulta clar. Sobre la significació d'aquest *Terrassa*, no pot dir-se res determinat. L'ant. fr. *terrasse* significa 'terra ferma'. Trobem per primera vegada aquesta paraula en Benoit de S. More, que l'usa en oposició

amb aiguamoll. Cristine de Pizau parla de la 'terrasse' del refectori. Ben diferent és la significació del modern francès 'terrasse', paraula importada d'Itàlia, en el segle XVI, pels constructors de grans palaus. El port. *terraça* 'terrasa' procedeix també d'Itàlia o de França; el cast. *terrazo* 'canti' és una formació isolada. Per tant, haurem d'atribuir a l'antic català 'terrasa' la significació de 'terra ferma'.

Spelunca (68) *Esplugu*

Spelunca és una llatinització, *speluca* és la forma vulgar en prov. (v. Scheuermeyer, *Über einige Bezeichnungen für den Begriff Höhle*, pàgs. 24 ss., i J. Bruch, *ZRPh*, 40, 614).

Ipsa plano (37) *El Pla de Sant Tirs*

Illo obago (253)

lat. *opacus*, cat. *obac*.

Lagunuas (250) *Llagunes*

L'escriptura *nu* no denota res.

Illa Salsa (107) *La Salsa*

potser amb la significació de 'salina'.

Confulente (59) *Conflent*

llat. *confluens*, d'on primerament *confulent* i amb sincopa de la *u* *conflent*. Comp. Meyer Lubke, *Dipht. im Provenzal*, 354.

Ipsos torrentes (25, 135) *Els Torrents*

Rialbo (125, 126) *Riaup*

Rio matrice (257) *Romadriu*

Valle stacione (247) *Estaon*

Ipsos turmos (108)

Comp. cast. arag. 'tormo', *REW*, 9004.

Travesseras (144) *Trevessera*

potser amb significació de camí transversal.

4. VÀRIA

Archas (121) *Valldarques*
Benevivere (243) *Sant Martí de Biure*

Comp. *Bembibre*, prov. León.

Olla fracta (34) *La Freita*

La forma catalana regular del llat. *olla* és *ola*. Comp. *estela* del llat. *stella*. Per tant, el nom de lloc català de *Olla fracta* ha estat *Ola freita*; però des del moment en què *ola* cat. era reemplaçat pel cast. *olla*, aquell mot no significava res, i per creure-se'l, segurament, en el nostre cas amb significació d'article, l'o es perdé.

Socra mortua (191) *Sagra morta*

Comp. *Homme mort* a França, *Homo morto* a Itàlia, *Homem morto* a Portugal (Einfg., 267).

V. NOMS D'ORIGEN OBSCUR

Resta encara un gran nombre de noms de tipus pre-romànics en llur majoria, els quals, en particular, difícilment poden ésser analitzats sinó en un estudi complet de la toponímia pre-romana de tota la península. Els citarem per ordre alfabètic.

Albi (187) *Alp*
Alfi (156) *Alf*

Evidentment, els dos noms són una mateixa cosa. La consonant *f* no és ibèrica, i en el gàllic es troba solament davant de *r*; no podem, doncs, atribuir *Alfi* a cap d'aquestes llengües. Si els ligurs tenien la *f*, no ho sabem; però no és versemblant si considerem el nom *Albingaunum*. Últimament resta la possibilitat que aquest *Alfi* sigui una fundació úmbrica o etrusca, puix en l'etrusc també apareix *alfa* per *alba* (W. Schulze, *l. c.*, 576); difícilment osca o peligna, puix en aquests dialectes una *a* es desenrotlla entre *l-f*: *Alafis*. Aquest *Alfi*, si és úmbric, el comparem amb el nom

de lloc sard *Kentu Istafla*, lat. *Centum stabula*. Però ens plauria tenir més exemples d'aquesta influència úmbrica.¹

Arestote (140) *Aristot*
Avoido (145) *Ardóvol* (?)
Balcebre (215) *Vallcebre*
Banati (27) *Banat*
Borroso (276) *Berrós*
Bisaura (90) *Besora*
Borre (194) *Borr*
Coniuncta (61)

L'origen llatí és evident : ara, que no podem endevinar la significació que el mot tingués aquí.

Illa Corre (240) *La Quar*
Cortalz (151) *Cortals*

Sembla que és el plural de *cortal*, que l'Aguiló cita del Rosselló i Andorra amb la significació de 'corral, magatzem per a guardar les eines dels treballadors en lloc despoblat'. La *z*, però, i la forma *Cortalices* del *CB*, no abonen aquesta explicació.

Illa Carriz (80) *La Corrice*
Cutenabarcii (47) *Conorbau*

Les etapes entre la forma antiga i l'actual són *Codnabarci*, *Conarbaci*, *Conorbau*, i amb assimilació de la vocal mitgera *Conorbau*. Per a l'anàlisi de la forma antiga ens falten fonaments. La primera part sembla ésser el llatí *cutina*, català *cotna*; la segona un genitiu llatí; però hi ha altres exemples de *cutina* en la toponímia. Quina classe de nom és *barcius* o *abarcus*?

Duaria (198) *Dorria*
Egadde (168) *Egad*

1. El problema del cast. *trillar* és molt complicat. La comparació amb *hallar*, del llat. *aflare*, pot justificar un *trifulare* al costat de *tribulare*; però la forma lucana *trebla*, citada per Cató, ital. *trebbia*, ens ensenya que el llatí *tribulum* deriva de *treibulum*, que en osc seria *trejl-*, i en cast. *trellar*. És possible, d'altra banda, que la *i* fos primària i la *e* resultat de variacions especials. En tal cas, la correcta forma osca seria *trifla-*. Cp. *Wörter und Sachen* (1, 221). Pot suposar-se que els pagesos úmbrics d'Alfí introduïren llur *triflum*, i que els altres pobles l'admeteren.

Figulus (217) *Figols*

Fa pensar en el llat. *figulus*, però aquesta paraula falta no solament en català, sinó en totes les llengües romàniques. Si el lloc fos una fundació llatina, l'evolució que fa esperar la paraula per al català modern és *fill*.

Foccocuruo (219) *Coforp*

La forma moderna evita la cacofonia i metatitza la *f*. La segona part del nom és, amb tota evidència, l'adjectiu *corb*; però la primera, tant per la inversemblant adopció que aquí tindria com per estar escrita amb doble *c* en la forma antiga, volem creure que no és el llatí *focus* 'foc'. Al sentit convindria millor *faqus curvus*, que en antic cat. seria *faucorp*, d'on *focorp*, i, per metàtesi, la forma actual.

Garamonse (54) *Gramós*

Geri (159) *Ger*

El mateix tema tenen potser

Geruli (154) *Gerul*
Gerunda *Girona*

Hausi (184)

Helinse (55) *Alins*

Hyxi (181) *Ix*

Kald. gas (180) *Caldegues*

Kapudeizo (116) *Caboet*

Lazovez (CB) *Lavuez* (XII) *Laudez*, avui manca.

Ipsa Lena (93) *La Llenna*

Levia (171) *Llivia*

Lesse (148) *Les*

Liuzirt (4) *Llirt*

La forma actual suposa *Lizirt*.

Malangez (233) *Malanyeu*

La forma moderna ens fa entendre que la final *-ez* era síl·laba tònica i que, per tant, la forma originària era *-éce*. En aquest cas comp. *-ice*, p. 5.

Merola (245) *Merola*

En llatí trobem *merulla* al costat de *medulla*, vivent encara en dialectes italians (*REW*, 5463); però si això ens explica la forma de la paraula, no ens indica el sentit.

Mesapolo (81, *CB*) *Mirapol*, avui *Moripol* (*NC*); però *Mirapol* té una aproximació evident amb *mensa Pauli*; però tal traducció és inversemblant. En *Mirapol* existeix indubtablement una variació etimològica popular fonamentada en *mirar*, i que era tant més fàcil que la *s* intervocàlica podia canviar-se en *r*. Comp. *Iravals* de *Isavals*, p. 5.

Muiopulla (104) *Montpol*

En la primera part del mot hem de veure-hi *modius*, antic català *moy*; però... i la segona? El nom propi Paulus?

Odera (87) *Valldor*

Oruz (195) *Orús*

Perlas (10) *Perles*

També aquí se'ns ocorre immediatament pensar en *perla*; falta, però, un fonament real.

Sagane (160) *Saga*

La forma d'avui demostra que l'antiga estava accentuada en el tema : per tant, la formació és diferent de la que per als mots en *-àn* hem explicat en la p. 8.

Sallagosa (148) *Sallagosa*

Puix *-oso*, *-osa* també es troba en noms de plantes, podem pensar en «salicosa», de *salix*, i la segona *a* pot explicar-se per una assimilació amb la primera; però la *ll* s'oposa a aquesta explicació.

Sanavaster (192) *Sanavastre*

Taravaldo (28)

Tosos (199) *Toses*

Timoneta (96) *Timoneda*

Tost (35) *Tost*

Trimplo (287) *Tremp*

APÈNDIX

Atenent a la importància que els noms en *-anum* tenen per a la història de la colonització romana, com a complement dels noms de lloc explicats en la p. 11 ss., posaré a continuació un índex de tots els que en el NC he trobat de més a més. Hem de tenir en compte, de totes maneres, que no totes les à tòniques actuals procedeixen del llatí *-anus*. Hem vist que l'à pot procedir d'un nom gòtic en *-àn*; demés, l'*-às* català modern pot procedir d'*-ars*. Amb certesa, solament podem citar els noms en *-ianum* llatí; no gens menys, no hem de conduir-nos mecànicament. En *Borgonyà*, *Borgunyà*, per exemple, no trobem l'explicació en cap nom romà; d'altra banda ens recorda el nom de la tribu dels *borgonyons*, visigòtic *baurgundja*. Aquesta explicació és correcta des del punt de vista de la forma; i podem suposar que entre els colons germànics de Catalunya es trobés una o altra família borgonyona; però les dades ens manquen per a afermar aquesta suposició.

- Abellanos* AVILIUS, F. 55.
Agullana ACULIUS, S. 3.
Albanyà ALBANIUS, S. 5.
Albinyana ALBINIUS, F. 16, S. 5.
Avià AVIUS, S. 42.
Cabrianas CAPRIUS, S. 71.
Canejà CAVEIUS, S. 69.
Cartellà CARTILIUS, Schulze, 73.
Cassà CASSIAS (2), F. 25, S. 75.
Celrà CELERIANUS, o CAERELLIANUS.
Cervà CERVIUS, S. 78.
Clarà (3), *Clariana* (4), CLARIUS, S. 84.
Comià COMIDIUS, Schulze, 292.
Cornellà (2) *-ana* CORNELIUS.
Corsà CURTIUS, F. 27, S. 103.
Crespià CRISPIUS, F. 28, S. 99.
Erinyà HERENNIUS.
Flassà FLACCIUS, S. 134.
Fluvià FLAVIUS, F. 29, S. 133.

- Foixà* FUSCIUS, S. 140.
Fortià FORTIUS.
Fustanyà FUSTANIUS, S. 142.
Gayà GAIUS, S. 147.
Junyà JUNIUS, F. 31, S. 162.
Jussà IUSTIUS, S. 163.
Juyà IULIUS, F. 31, S. 162.
Llansà LANCIUS, Schulze, 179; anm. 6.
Llabià LIVIUS, S. 167.
Llissà (2) LICIUS, F. 33.
Llorà LORIUS, F. 34, S. 178.
Llorençà LAURENTIUS.
Llussà (2), *Llussàs* LUCIUS, F. 3, S. 177
Maranyà MARANIUS, F. 36, S. 192.
Marmellà MARMINIUS, S. 193.
Marsà MARTIUS, S. 195.
Mayà MAIUS.
Medinyà METELLIUS, S. 204.
Meyà MEDIUS, F. 35.
Milla (s) AEMILIUS.
Moyà MODIUS, S. 206.
Olia(na) OLIUS, S. 218.
Organyà ORGANIUS, Schulze, 365.
Orsavinyà SABINIUS, F. 47, S. 387.

L' *or-* és estrany; tal vegada és una abreviatura de *ort* < HORTUS. En aquest cas és l'única paraula en què el trobem com a component, i, en conseqüència, no es pot donar una explicació certa.

- Paixano* PACCIUS, F. 39, S. 224.
 Dubtós, puix que es fa esperar *Passà*.
Pallejà PALLIDIUS, de *Pallius*, S. 226.
Pedrinyà PETRINIUS. Comp. *Petronius*, F. 41, S. 230.
Polinyà PAULINIUS, F. 43, S. 236.
Pompià, POMPEIUS, S. 248.
Premià PRIMIUS, F. 43, S. 255.
Quex(-ns) CASSIUS, F. 25, S. 275.

Relliàs RELLIUS, S. 272.

Aquest nom no existia en llatí; per això Skok suposa que es tracta de *Regulus*. La forma catalana hauria de pronunciar-se *rellinyàs*. L'existència d'una *n* en lloc de *-ny* s'explica per dissimilació.

Rodonya RUTILIUS, S. 282.

Romanyà ROMANIUS, S. 275.

Rupià RUPIUS.

Sarrià SARIOS, S. 224.

El nom llatí està escrit amb una *r* sola, però comp. *Sarrenus*, *Sarronius*.

Savallà SABINIUS, S. 287.

Serinyà SERENIUS, S. 296.

Subirans SUPERIUS, S. 210.

Teyà TILIUS, S. 270.

Torà TAURIUS, S. 313.

Tortellà TORTILIUS, S. 220.

Skok fa notar que *Tortilius* no és conegut, i proposa explicar el nom de lloc per *Tertilius*.

Ullà AULIUS, S. 38.

Veciana VETTIUS, F. 51, S. 343, 346.

Hauria d'ésser *Vessana*; per a explicar la *i* de *Veciana* podríem suposar un *Vettidius*.

Respecte a aquesta llista, hem de fer notar que, quan trobem *-inia* i *-ania* l'un al costat de l'altre, és possible que la variació última sigui produïda per una assimilació. Però també en llatí trobem *-inius* i *-anius* amb igual significat; per consegüent podem reconstruir pels noms moderns de lloc la forma antiga, encara que no la trobem en documents. Una decisió per una de les dues explicacions és solament possible quan s'hagin reunit tots els noms d'aquesta formació en tots els països romànics. Demés, els noms catalans en *-ian*, quan no els precedeix labial, necessiten un estudi especial. Es tracta versemblantment de formacions en *-ianus*, *-idianus*, *-illianus*, i solament el repàs complet de totes les variacions dialectals podrà donar-nos l'explicació.

Resten encara alguns noms que també pertanyen a aquesta classe, el fonament llatí dels quals no he pogut trobar encara.

Balenyà

S. 376 cita *Valonius* i prova que és d'origen etrusc. En tal cas podria existir *Valenius* com a forma paral·lela. El canvi de *v* en *b* no ofereix cap dificultat.

Borrassà

No trobo cap fonament llatí, i una explicació mitjançant la paraula «borràs» és difícil des del punt d'obrir del significat. Per la forma no pot ésser comparat amb *Arbossà*, el qual deriva d'*arbós* amb el sufix *-ar*.

Delfià

Schulze cita un nom propi Delfius (113, N. 2), el qual és idèntic a l'adjectiu *delfius*, d'arrel *delfi*.

Escarlà

Esclanyà

Esponellà

Llefià

Llimiana

En una inscripció de Ficulea trobem el nom *Lumbius* (S. 157). De *Lumbiana* pot derivar-se *Llumiana*, i per assimilació *Llimiana*.

Salmellià

De *Salvellià*, per assimilació, i aquest de *Salvinius* (S. 302).

Soleràs

Turbiàs

Al costat de *Turbenus* (S. 191), un *Turbius* no és del tot impossible.

Vidrà

Schulze (160) cita un *Vitorius* i el relaciona amb *Vitritius*, d'on podria sortir una *Vitreus*.

És cosa sabuda que en els territoris romànics, al costat dels noms en *-ianum*, n'existeixen d'altres en *-iacum* amb sufix celta; en

el territori ligúric *-iascum*. És digne de notar-se que aquests noms, a Catalunya, són molt rars. De noms en *-iacum* he trobat

Florejacs

Franciac

Gausac

Llorac

Vulpellac

D'aquests cinc noms, *Gausac* i *Llorac* els trobem també a França (S. 132, 146, 178). En canvi, no trobo cap *Floridiacum*; de manera que *Florejacs* ha d'ésser forçosament molt antic. Quant a *Franciac* i *Vulpellac* hem de mirar si es tracta del sufix llatí *-accum*, la qual cosa implicaria una formació completament diferent.

Amb *-iascum* he trobat solament

Balasc

Payasca

Aquest parell de mots, en llur isolament, no ens poden donar cap esclariment etnològic.

W. MEYER-LÜBKE

Els noms dels peixos dels mars i rius de Catalunya

A

ABADECO, m., *əbədəku* (Sant Feliu de Guíxols) (*Epinephelus acutirostris*, C. et V.) : Peix de cau de tipus molt semblant al nero (Sant Feliu de Guíxols). Espècie rara a Tarragona. Abunda més vers les aigües de ponent i de l'estret (Gibert).¹

ABADECO RATLLAT, m., *əbədəku rəllát* (Tarragona) (*Cerna catalònica*, Gibert) : Peix de la família dels serraniencs. Té el preopèrcul dentat; les barres escatoses, i la vora inferior del preopèrcul recta i sense dentellons (Tarragona, Gibert).

ABELLA, f., *əbèlɛ* : Peix semblant al pagre. És pla i vermellenc, d'uns 40 cm. de llarg. Té un apèndix per banda sota la ganya. És possible que la semblança d'aquest apèndix amb les potes i fibló de les abelles li hagi donat el nom (Sant Feliu de Guíxols).

AFUAT, m. : Peix semblant al morrut, però més prim. Té tres vies (Vinaroç).

AGOSTENC, m., *əgostənk* : Peix

menut que s'agafa en gran quantitat a l'estiu. És molt petit (Lluchmajor).

AGULLA, f., *gúɛ* (Blanes, Eivissa); *gúɛ* (Mallorca); *egúɛ* (Menorca); *egúɛ* (Sant Feliu de Guíxols). (Es dona aquest nom a aquestes espècies : *Syngnathus rubescens*, Kaup; *Syngnathus tenuirostris*, Rathke; *Siphostoma Ethon*, CBp; *Syngnathus Abaster*, Riss.; *Siphonostoma argentatum*, Dumer; *S. Rondeletii*, Kaup; *S. pyrois*, A. Dumer; Gibert, 23-24; *Belone vulgaris*, Cuv. et Valenc.; *B. acus*, Riss.; *B. imperialis*, Moreau; Gibert, 86.) Peix blau i rodó, de morro molt punxegut, que assoleix de vegades quatre pams de llarg (Sant Feliu de Guíxols). Peix llarg i prim de color blanc-verda (Blanes). Peix llarg i blavós (Menorca, Eivissa). Peix llarg que té com una espasa i serra de dents a la boca, que és una veritable agulla (Mallorca). Peix llarg i prim que té el morro llarg (Vinaroç). L'agulla assenyala mal temps

1. Amb el nom Gibert fem referència a la *Fauna ictiológica de Catalunya* d'Agustí M.ª Gibert (1913), font principal d'aquest vocabulari.

- (Llofriu). L'agulla es fregeix, es fa amb fideus i amb ella es preparen cocs (Mallorca). «It. liura daguyes i ss. vi drs.» (Hist. Pollensa, I, CXI).
- AGULLADOL, m. : Nom de peix. «Peix bastinal així com musola, escat, lumada, gat, agulladol...», a. 1324 (Archivo, I, 367).
- AGULLAT, m., *eguiát* (Sant Feliu de Guíxols); *egulát* (Tarragona) (*Acanthias vulgaris*, Riss.): Peix molt semblant, de forma i de proporcions, al gatvaire. Té alots com aquest, però fa el morro més llargarut. És de color blanca i sense escata. Es pesca en tot temps de l'any (Sant Feliu de Guíxols, Tarragona). «Agullat : *galeus aculatus*» (Dicc. Val.). Sinònim: quissona (Menorca).
- AGULLAT XATO, m. (*Acanthias Blainville*, Riss.) : És una variant de l'agullat (Tarragona). Sinònim : quissona (Menorca).
- AIXAFA ROQUES, m., *caferòkēs* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix de cap pla, negre, semblant al dragó. S'arrapa a les roques com el pop.
- ALADROC, m., *elēdrók* (Mallorca), (*Engraulis encrasicolus*, CBp): Peix blau i llarg que va per sobre l'aigua. Abunda molt i amb ell es prepara l'anxova (Mallorca, Menorca, Tarragona, Vinaroç). Sinònims : seitó (Barcelona, Tarragona); aseitó (Vinaroç, València).
- ALATXA, f., *eláē* (Llofriu, Blanes, Pineda, Mallorca, Eivissa, Tarragona) (*Alosa vulgaris*, Troschel; *Alosa Finta*, Marcotte): Peix semblant a la sardina, però més gros i menys bo. Abunda també en les aigües de l'Ebre i es pesca en els assuds de Xerta i Flix. Sinònims: saboga (Tarragona, Rib. de l'Ebre, Barcelona); alosa (Barcelona); guerxa (Costa de Llevant). «It. liura de alatxa grossa e manuda VIII drs.» (Història de Pollensa, I, CXII).
- ALATXA PIXOTA, f., *eláē picòte* (Menorca, Marratxí) (*Sardinella aurata*, Cuv. et Valenc.).
- ALBACORA, f., *elbèkòre* (Mallorca) (*Thynnus thunnina*, CBp): Peix blau que va per damunt l'aigua a la primavera (Mallorca, Costa de Llevant). Sinònims: tonyina (Barcelona); arbicona (Tarragona); bacoretetes (Goles de l'Ebre).
- ALECRIN, m., cast. *alecrin* (*Talassorhinus vulpecula*; Val.).
- ALFONSO, m., v. Mero (València, Archivo, II, 153).
- ALOSA, f., *elòze* (Barcelona) (*Alosa Finita*, Marcotte). Sinònims: alatxa, saboga (Barcelona).
- ALUDA, f., *lúde lúde* : Peix blanc amb ales grosses vora el cap. Té vuit cames : dues de llargues, que són els xucladors. Vola molt (Mallorca).
- AMPLOIA, f., *emplòie* (Llofriu, Blanes, Pineda, Tarragona, València) (*Meletta Phalerica*, Moreau) : Peix blau, més petit que la sardina, que es pesca amb l'art. No té escata. Sinònims : meleta (Tarragona); cast. *caramelo*.
- AMPREA, f. (València, Archivo, II, 153), cast. *lamprea* (*Petro-mizon Marinus*, L.). V. Llampresa.
- ANFÓS, m., *enfós* (Barcelona, Menorca, Mallorca) : 1. (*Epinephelus*, Bloch) : És un peix de color de canari que es fa

- molt gros. El pesquen entre les roques, des de Sant Miquel a Nadal (Mallorca, Menorca). Sinònims : nero, mero (Barcelona, Tarragona, Costa de Llevant). 2. (*Apogon imberbis*, Günth.). Sinònims : rei, reiet (Tarragona); moll reial, anfós (Barcelona); mare d'anfós, moret vermell (Menorca). «Item una liura del anfos» (Rotger, Hist. Poll., I, CXI).
- ANFÚ, ANFÚS, m., *anfú, anfús* (Menorca) : Peix petit, prim i rodó com una anguila. Els altres peixos el persegueixen, i és dita de pescador que el nerat encalça l'anfú i el delfí encalça el morlà.
- ÀNGEL, m., *àngel* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda) (*Squatina oculata*, Bp.) : Peix bastinal semblant al gat, gros com el delfí, amb dues grans ales, d'on li ve el nom d'àngel. S'agafa al vol i amb palangres (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Vinaroç). Sinònims : escat (Tarragona); escat veixigal (Menorca).
- ANGUILA, f., *àngile* (Cat. or., Tarragona); *àngila* (Lleida) (*Anguilla acutirostris*, Kaup): Peix llargarut com una serp, negrós, amb faixes vermello-ses a la panxa. És peix de mar i de riu. Sinònim : anguila vera (Menorca). «It. liura de anguila fresca II ss. III drs.» (Rotger, Hist. Poll., I, CXII). «...que ninguna persona gos posar anguiles en dita sequia», a. 1402 (BSAL, VIII, 78). «Item se ven la l. carnisera de la anguila fresca», a. 1361-1365 (BSAL, VII, 120).
- ANGUILA CABOTERA (Menorca) (*Anguilla latirostris*, Kaup). Sinònim : anguila de mar (Barcelona, Tarragona).
- ANGUILA CATARROTGINA (València, Archivo, II, 153). Pren el nom de la població de Catarrota.
- ANGUILA DE MAR, f. (Barcelona, Tarragona) (*Anguilla latirostris*, Kaup). Sinònim : anguila cabotera (Menorca).
- ANGUILA MARESA O DE MAR (València, Archivo, II, 153) (*Anguilla mediorostris*, Jarr.).
- ANGUILA MARTINA (València, Archivo, II, 153) (*Anguilla labirostris*).
- ANGUILA PASTORENCA O FESTONA (València, segle XVII).
- ANGUILA PUNYEGRAL, f. (Menorca) (*Anguilla capitone*, Kaup). Sinònim : anguila (Tarragona).
- ANGUILA ROJA, f. (Menorca) (*Anguilla microptera*, Kaup). Sinònim : anguila (Tarragona).
- ANGUILA VERA, f. (Menorca) (*Anguilla acutirostris*). Sinònim : anguila (Catalunya).
- ANXOVA, f., *encòbç* (Llofriu, Sant Feliu de Guíxols, Pineda) (*Engraulis encrasicolus*, CBp): Peix blau, semblant a la sardina, que abunda molt a la Costa brava. «Anar pitjat com anxoves en el barril». Sinònims : aladroç (Tarragona, Menorca); seitó (Barcelona, Tarragona).
- ARANYA, f., *eràne* (Llofriu, Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Balears, València); *aràya* (Vinaroç) (*Trachinus draco*, Linn.) : Peix blanc amb faixes negres, pla, d'escata i alots, amb un pessic a l'esquena. Té uns 30 cm. de llargada. Té una punta a la cua que dona

- picades molt verinoses. Cria a l'entrada d'estiu. «It. la liura de pagells, aranyes escorpri II ss.» (Rotger, Hist. Poll., I, cxi). Sinònims : aranya blanca, dragó (Menorca). El pessic que té a l'esquena, els tentacles que porta davant, l'enterrar-se per amagar-se i la picada tan verinosa, que fa mal de debò, han contribuït a donar-li aquest nom.
- ARANYA BLANCA, f. (Menorca) (*Trachinus draco*, Linn.). Sinònims : aranya (Barcelona, Tarragona); dragó (Menorca).
- ARANYA CAPÇUDA, f. (Barcelona) (*Trachinus radiatus*, Cuv.). Sinònims : aranya (Tarragona); aranya de cap negre (Menorca).
- ARANYA DE CAP NEGRE, f. (Menorca) (*Trachinus radiatus*, Cuv.). Sinònims : aranya (Tarragona); aranya capçada (Barcelona).
- ARANYA DE ROCA O SUGRA (València, Archivo, II, 153) (*Trachinus radiatus*, Cuv.).
- ARANYA FRAGATA, f. (Menorca) (*Trachinus araneus*, Cuv.). Sinònim : aranya (Barcelona, Tarragona).
- ARANYA VERA (València, Archivo, II, 153) (*Trachinus draco*, L.).
Les punxades de les aranyes ocasionen greus accidents : inflamacions, eixidures (flemons) i de vegades erisipeles gangrenoses (flemons difusos). Segons la creença dels pescadors són més verinoses en lluna nova i amb els corrents de llevant (Gibert).
- ARANYÓ, m., *ερευό* (Blanes) (*Trachinus vipera*, Cuv.) : Aranya petita.
- ARBECONA, fem. (Tarragona, (*Thynnus Thunnina*, CBp). Sinònims : tonyina (Barcelona); albecora (Costa de Llevant); bacoretetes (Goles d'Ebre).
- ARMAT, ARMATS, m., *ερμάτ* (Menorca); *Peristedion Cataphractum*, CBp) : Peix de la família del xoric, vermellós, consemblant a l'ase. Porta punxes al cap, a la cua i a les aletes. Es pesca tot l'any. Sinònims : malarinat (Barcelona, Tarragona); burro (Costa de Llevant); peix de fonera (Menorca).
Les punxes del cap, de la cua i de les ales han influït segurament en la seva denominació.
- ARNÉS, ARNESOS, m. pl., *ερνέζος* (Palma de Mallorca) : Peixos que es crien en les aigües més profundes. Són molt fins. No són roquers.
- ARRAP. V. Rap.
- ARSOBISPO, m. (València, Archivo, II, 153) : *pez obispo* (*Rhinoptera marginata*, Ph.).
- ASE, m., *άσε* (Tarragona, Menorca). 1 (*Atherina Boyeri*, Riss.). Conegut a Tarragona. Sinònims : aleta (Tarragona); xanguet (Barcelona); cabeçada (Menorca). 2. (*Trigla Lyra*, Lacep.) : Peix de fonera molt abundant (Menorca). Sinònims : gatneu (Tarragona); garneu (Barcelona, Costa de Llevant).
- ASEITÓ, m. (*Meletta phalerica*, Moreau?) : Peix molt paregut a la sardina. Posat en salmorra en surt preparada l'anxova (Vinaroç). Sinònims : amploia, meleta (Tarragona).
- ASERP, f. (València, Archivo, II, 153) (*Ophisurnus serpens*, Lac.). V. Serp.

- ASETA, f. (Tarragona) (*Atherina Boyeri*, Riss.). Sinònims : ase (Tarragona); xanguet (Barcelona); cabeçuda (Menorca).
- ATZERINA, f. : Nom de peix. «Retg, tonyina, tortuga, atzerina... e tot altre peix de tall», a. 1324 (Archivo, I, 367).
- AURADA, f., *euráde* (Tarragona, Menorca) (*Chrysophris Crassirostris*, Günth.) : És el mateix peix que el daurat mallorquí de color de canari, lllargarut i de poca espina. Sinònims : auradella (Tarragona, Menorca); morratxa (Goles d'Ebre). Etimologia : AURATA, vid. ORADA.
- AURADELLA, f., *eurédèle* (Tarragona) (*Chrysophris Crassirostris*, Günth.). Sinònims : aurada (Tarragona, Menorca); morratxa (Goles d'Ebre).
- AURADETA, f., *eurédète* (Barcelona) (*Charax Puntazzo*, Cuv. et Valenc.). Sinònim : morruda (Tarragona, Menorca).

B

- BACORA, BACORES, f., *bekòre*, *bekòres* (Menorca) (*Scomber Comersonii*, Riss.) : Peix consemblant al bonítol, més petit i menys apreciat. Segueix les moles de sardina, perseguint-les. Quan el pescador pesca amb coves aquestes moles, agafa també alguna bacora. La carn de la bacora és molt semblant a la carn de la figa flor (mall. albacora, men. bacora), que és molt flaca.
- BACORETA, f. (València, Archivo, II, 153) (*Thynnus ala longa*, Cuv.).
- BAGRA, f., *bágrę* (Vilarodona, Vic, Pineda); *bágrę* (Xerta, Mora d'Ebre, Artesa de Segre, etcètera) (*Squalius Cephalus*, Blanch, i *Squalius leuciscus*, Heckel et Kner) : Peix de riu i de bassa, rodó i de colors variades. És molt semblant a l'espardars (Sant Feliu de Guíxols).
- BAILA, f., *báile* (Barcelona) (*Labrax punctatus*, BC). Sinònim : llop (Menorca), llobarro (València).
- BAIRÓ, m., *beiró* (Pineda, Tarragona) (*Naucrates ductor*, Cuv. et Valenc.) : Peix semblant al verat, però més gros, de pell dura com la tonyina i amb ratlles com anells. La carn és blanca, fina i saborosa. Aquest peix, guia i company fidel del tauró, que segueix les embarcacions de navegació d'altura, en arribar a port, esmaperdut, envesteix les platges i es deixa agafar amb les mans. Sinònims : pàmpol (Barcelona, Menorca); biró (Costa de Llevant).
- BALDUFA, f., *beldúfe* (Costa de Llevant) (*Anxís Bisus*, CBp). Peix que es pesca al bolitx. Sinònim : melva (Barcelona, Tarragona).
- BALLESTA, f., *belestę* (Tarragona); (*Balistes capricus*, Linn.). Espècie rara que s'ha pescat alguna vegada a l'almadrava de Salou.
- BARB, m., *bárp* (Cat., Bal., Val.) (*Barbus fluviatilis*, Agass. i *Barbus meridionalis*, Riss.): Peix d'aigua dolça molt semblant al llobarro. És rodó i negrenc. Arriba a 50 cm. de llarg. «...y gorchs de prou fondària, hont s'hi veu un floreig

- de barbs mostatxuts que fan ensalivar lo pescayre de canya» (Bosch de la Trinxeria, L'Avenç, 1890, 203).
- BASTINA**, f., *bəstina* (Llofriu, Pineda, Blanes, Tarragona, Mallorca, Menorca); *bastina* (Vinaroç) (*Scyllium Canicula*, Cuv.): Peix de forma ampla, color grisa. No té escata, sinó pell. Per coure'l es pela. «Les reyades, casons, escats, clavells, y tot genero de peix de bastina se vena a tres dobles» (BSAL, 1883, 180).
- BAVAIOSA**, f., *bəbəiəzə* (Sant Feliu de Guíxols): Peix semblant al noi, de color negra i rossa. És llefiscós: d'aquesta qualitat treu el nom.
- BAVOSA**, f., *bəbəzə* (Costa de Llevant) (*Blennius gattorugine*, Lacep.). Sinònims: dormilega roja (Tarragona); capsigrany (Barcelona); futarra (Costa de Llevant); rabosa (Menorca).
- BEATA**, f. (València, Archivo, II, 153). V. Oblada.
- BESTENAGA**, f., *bəstənəgə* (Menorca) (*Labrus quadrimaculatus*, Cuv. et Valenc., Guichen.): Peix d'uns 30 cm. de llarg, cap de color ataronjada o de salmó; la cua i començament de les aletes dorsal i anal, i les puntes de les ventrals, d'un blau puríssim. Sinònims: grívia (Tarragona); tord blanc (Barcelona).
- BESÚBOL**, m., *bəzúbol*: Peix pla, rossenc, semblant al sard o a l'oblada. És d'uns 40 cm. de llargada (Sant Feliu de Guíxols).
- BESUC**, m., *bəsúk* (Llofriu, Blanes, Pineda, Menorca, Eivissa, València); *bəsúk* (Mallorca); *bəsúgo* (Vinaroç) (*Pagellus acarne* CBp): Peix blanquinós, pla, amb cara rodona, semblant al pagell. Es pesca amb l'art, palangres i ham. Abunda en els ports. Sinònim: quimet (Tarragona).
- BIRET**, BIRETS, m., *birət*, *birəts* (Tarragona, Blanes) (*Trigla gurnardus*, Linn.): Peix petit, de color vermellosa, que té la boca acabada en dos ullals. Es pesca amb palangre. Sinònims: refet, refetó (Tarragona); lluernà (Barcelona).
- BIRÓ**, BIRONS, m., *biró* (Sant Feliu de Guíxols) (*Neurates ductor*, Cuv. et Valenc.): Peix de color negrenca, d'uns 50 a 60 cm. de llarg, semblant al verat. No és peix d'aquestes aigües. Apareix en seguici de vaixells provinents d'altres mars. Sinònims: bairó (Tarragona); pàmpol (Barcelona, Menorca).
- BIS**, BISOS, m., *bis* (Sant Feliu de Guíxols, Mallorca); *bizu* (Blanes); *bizu* (Menorca) (*Scomber colias*, Linn.): Peix blau del tipus del verat i gros com ell, amb ratlles o faixes grogues. Es pesca amb l'art a la primavera. «It. la liura del bis i ss. IIII drs.», a. 1361 (Hist. Poll., 1CXI). «Item se ven la l. carnisera de bis», a. 1361-1365 (BSAL, VII, 120).
- BOBO**, m. (València, Archivo, II, 153); cast. *rubio*, *arete* (*Trigla cuculus*, Linn.).
- BOGA**, BOGUES, f., *bəgə*, *bəgəs* (Llofriu, Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Tarragona, Mallorca, València); *vəgə*, *vəgəs* (Menorca) (*Box Boops*, Cuv.): Peix rodó, blanquinós o vermellós, semblant a la sal-

- pa. Fa uns 20 cm. de llargada. Aquest peix, quan surt de l'aigua, ja put. «... e lo peix menut de mar com es lo que vulgarment se diu chorret, bogues y sorells» (Lib. de la Peste, 71). «It. liura de bogues jarret bogua raueyl xucles jersles x diners», a. 1361 (Hist. Poll., cxii).
- BOGAMARÍ, m., *bóguməri* : Espècie d'erició blanc que viu en el fons del mar (Mallorca); cast. *erizo de mar*.
- BOGANYÓ, m. : Peix petit de color blanquíssima. S'agafa amb l'art (Blanes).
- BOGARAVELL, m. (Tarragona, Menorca) (*Pagellus Bogaraveo* CBp). «It. liura de bogues jarret, bogua raueyl xucles jersles x drs.» (Hist. Poll., i, cxii).
- BOGARRÓ, m., *bugeřó* (Barcelona, Tarragona, Menorca, València) (*Box Boops*, Cuv.). Sinònim : boga. «Cynedus, i lo bugarro». Nebrissa, Gramàtica.
- BOGUET, m. : Boga petita (Llofriu).
- BOIG, m. : Classe de peix (Mallorca).
- BONET, m. (València). V. Barb.
- BONÍTOL, BONÍTOLS, m., *bunitu* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, València, Tarragona); *bunitul* (Menorca); *bonítol* (Mallorca, Vinaroç) (*Pelamis sarda*, Cuv. et Valenc.): Peix blau, gros i rodó, del tipus del verat, però més gros. N'hi ha que arriben a pesar una arrova. A Menorca es pesca amb un ormeig a posta : la bonitolera que és una xarxa de més de 200 m. «Item liura de bonítols i ss. ii drs.» (Hist. Poll., i, cxi). «Item se ven la l. carnisera de bonítol», a. 1361-1365 (BSAL, vii, 120).
- BONJESÚS, m., *bonjezús* : Peix semblant a la bastina, amb el cap pla i els ulls al damunt (Mallorca).
- BORD, BORDS, m. : Peix entre pla i rodó, d'uns 50 cm. de llarg. Hi ha dues varietats de bords: el *bord ros* i el *bord negre* (Sant Feliu de Guíxols).
- BORRATXO, m., *buráeu* (Pineda, Tarragona) (*Trigla pini*, Bloch.) : Peix que té la panxa blanca, l'esquena vermella i una banya a cada banda de cap. Sinònim : rafalet (Menorca).
- BORRIQUET, m. (València, Archivo, ii, 153) (*Gobius longiradiatus*, Riss.).
- BOT, BOTS, m. : *bôt* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Tarragona, Eivissa, València) (*Orthogoriscus Mola*, Schneid.): Peix semblant al porc. És pla, de pell escatosa, semblant al gatvaire, de color cendrosa. Les seves dimensions són les del delfí. Es pesca quan està adormit a flor d'aigua. L'expressió : «dormiria com un bot» (Sant Feliu de Guíxols), es refereix a aquest peix. La mainada fa pilotes de la seva pell perquè bota molt (Blanes). Se'n pesquen de tan grossos i vells, que les barques no els poden hissar sobre coberta i s'han de remolcar amb cavalleries. Alguns d'ells tenen el cos cobert d'algues i mol·luscos (Tarragona).
- BOVÍ, m. (València, Archivo, ii 153) (*Gobius mediterraneus*, Schneid.).
- BULDROI, m. (Menorca) (*Lophius*

- piscatorius*, Linn.). Sinònim: rap (Barcelona, Tarragona, Menorca).
- BURRA, BURREs, f., *búrre*, *búrres* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix semblant a la pelaia, curt i rodó. És negre del damunt.
- BURRO, BURROS, m., *búrru*, *búrús* (Sant Feliu de Guíxols, Barcelona, València) (*Gobius Jozo*, Linn.) : Peix vermell amb alots d'uns 20 cm. de llarg i amb morro de dues punxes. És molt escatós i s'escorxa estirant la pell per la cua. El seu cap, per la forma, recorda el de l'ase. Es pesca al bou i amb canya. Sinònims : ruc d'alga (Tarragona), gòbit d'alga (Costa de Llevant); cabot d'alga (Menorca).
- C
- CABEÇADA, f. : Nom de peix (Mallorca).
- CABEÇUDA, f. (Menorca) (*Atherina Boyeri*, Riss.) : Peix semblant al serclet. Sinònims : ase, aseta (Tarragona); xanguet (Barcelona).
- CABEÇUT, m. (València). V. Llisca de cap gros.
- CABOT, m., *kebòt* (Mallorca); *kebòt* (Menorca); (*Gobius minutus*, Cuv. et Valenc.) : Peix blanquinós, d'esquena plomada, ulls grossos i cap rodó. Sinònims : ruc (Tarragona); gòbit (Costa de Llevant), cast. *gobio*, *capitón*.
- Demés, porten el nom de cabot, a Menorca, les següents espècies : *Gobius auratus*, Riss.; *Gobius geniporus*, Valenc.; *Gobius paganellus*, Linn.
- CABOT ANGLÈS (Menorca) (*Gobius cruentatus*, Gml). Sinònims : ruc (Tarragona); burro (Barcelona); gòbit (Costa de Llevant).
- CABOT BERRUVÈS (Menorca) (*Gobius fallax*, Sarato). Sinònim: ruc (Tarragona).
- CABOT D'ALGA (Menorca) (*Gobius Jozo*, Linn.). Sinònims: ruc d'alga (Tarragona); burro (Barcelona); gòbit d'alga (Costa de Llevant).
- CABOT DE ROCA (Menorca) (*Gobius niger*, Linn.). Sinònims: ruc de roca (Tarragona); gòbit de roca (Costa de Llevant).
- CABOT DE ROCA, m. (Menorca) (*Gobius Guthatus*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : ruc de roca (Tarragona); gòbit de roca (Costa de Llevant).
- CABOT EN BANYES (Menorca) (*Callionymus Belemus*, CBp): Peix petitó que té dues banyes blaves i movibles al cap com dues tremolítges. Es tapa d'arena, deixant solament enfora les dues banyes. Els altres peixos prenen les banyes per esca, s'hi tiren i el cabot els engoleix (Menorca). Sinònims : guineu (Tarragona); pau (Barcelona); rap (Menorca).
- CABOT MOCÓS (Menorca) (*Gobius longiradiatus*, CBp). Sinònims : ruc (Tarragona); burro (Barcelona); gòbit (Costa de Llevant).
- CABOT XUCLADOR (Menorca) (*Lepadogaster Gouanii*, Lacep). Sinònims : xuclador, pega-roques (Tarragona); peix porc (Barcelona); xucladit (Menorca).
- CABRA, f. (*Serranus cabrilla*, Cuv.) : Peix semblant a la llagosta, que té moltes cames (Llofriu, Pineda, València).

- CABUT, m. (*Anthias sacer*, Bl.): Peix negrós de petites dimensions i de cap molt gros (Vinaroç, València).
- CAELLA, f. (València) : V. Mus-sola pintada.
- CALAMAR, CALAMARS, m., *kelemá*, *kelemás* (Llofriu, Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Lluchmajor) : Peix sense escata que té escut com la sípia, i com aquesta es defensa amb tinta. És de color vermella i rossenca. Té dues potes que estira i amaga, segons li convé, per proporcionar-se menjar. «Calamar, calamar, pece» Diccionari Valenc.).
- CALAMARÍ, m. : Mol·lusc petitot. Cast. *calamarín*.
- CALET, m. (València, Archivo, II, 154) : Beut, xopa, ollaca, ron-cador (*Cantharus vulgaris*, Cuv.).
- CALROIG, m. (Marratxí). V. Cap-roig.
- CALUBES, f. pl. : Classe de llises que tenen el morro molt afuat (Vinaroç). Vid. Caluga.
- CALUGA, CALUGUES, f. (Tarragona) (*Mugil labeo*, Cuv. et Valenc.) : Peix de panxa blanca i de morro petit i punxegut. Sinònims : llissera (Barcelona); llissa-galubet (Menorca).
- CAMARÍ, m., *kámèri* (Costa de Llevant, Tarragona, Balears): Nom del *Carcharias Lamia*, Bp; *Carcharias glaucus*, Agass., del *Carcharias lamia*, Müll. et Henl. i *Carcharias Milberti*, Val. El camarí és roig i blanc, i té el cap igual que un ca de presa i els ulls molt grossos. El *Carcharias Lamia*, Bp, sosté mortals lluites amb el peix emperador; envesteix les moles de tonyines. És creença que les dents d'aquest peix, penjades al coll de les criatures, faciliten la dentadura. Aquest és conegut per marra-co (Barcelona); salproig (Menorca).
- El *Carcharias glaucus*, Agass., és conegut també per tiburó (Menorca). El *Carcharias lamia* i *Milberti* són coneguts també per tauró i tintorera (Tarragona).
- CAMARÓ, m., *kemèrò* : Classe de mol·lusc (Mallorca) : Peix petit que té dues cames al cap.
- CANADA, f., *kenáde* : Peix semblant al calamar, però molt més llarg. Té uns tres pams o més de llargada (Sant Feliu de Guíxols).
- CANARI, m., *kenári* (Barcelona) (*Crenilabrus Mediterraneus*, CBp). Sinònims : tord (Barcelona, Tarragona); tord roquer (Menorca).
- CANTARA, f., *kántere* (Blanes, Pineda, Barcelona, Menorca, València); *kántere* (Mallorca) (*Cantharus griseus*, Cuv. et Valenc.; *Cantharus Brama*, Cuv. et Valenc.) : Peix de color blavosa que s'agafa amb xarxa i palangre. N'hi ha que arriben a pesar cinc terces. «Cantara, cubilo pece. Cantarus» (Dicc. valenc.). «It. liura de morru-da, cantara, mollera...» (Hist. Poll., I, cxii).
- CAPBOU O CAP D'ASE (València): *Cabeza de asno*. Lira, pece (*Trigla milvus*, Bp).
- CAPELLÀ, CAPELLANS, m., *kepelá* (Mallorca); *kepelá*, *kepeláns* (Pineda, Llofriu, Menorca, València) (*Gadus minutus*, Linn. i *Pleuronectes Citharus*, CBp) :

- Peix semblant a la mòllera de color blanca, ulls grossos i cap rodó. És molt flux i s'aixafa aviat. Sinònims : mòllera (Barcelona, Tarragona); pelaia (Barcelona, Tarragona); rèmol (Menorca). És un peix molt bo perquè els capellans en mengen (Mallorca).
- CAPPLÀ, m., *kátplá* : Peix semblant a la llissera, que té el cap pla, la panxa blanca i l'esquena de color de plom (Mallorca).
- CAP-ROIG, m. (*Scorpaena scropha*, Linn.) : Peix vermellós semblant a la rascla, però de més grandària. Té les espines de l'esquena molt verinoses. N'hi ha que pesen de 20 a 30 quintars. (Mallorca, Menorca).
- CAPSAMPÉ, m., *katsampé* : Peix llarg amb ratlles grogues i panxa blanca (Mallorca).
- CAPSIGRANY, m. (Barcelona) (*Blennius gattorugine*, Lacep. i *Blennius tentacularis*, Brunn.). Sinònims : futarra, bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca). «Capcigrany. Perniblando. Moriceps.» (Dicc. Valenciana).
- CAPSOC, m. *kápsók* : Peix semblant al moixó que arriba moltes vegades a tenir les seves dimensions. Se'n diferencia per tenir el cap més aixafat. Diuen que té un gra de sorra dintre el cap (Sant Feliu de Guíxols).
- CAPTINYÓS, m., *káttinós* (Mallorca) (*Scorpoena ustulata*, Læwe) : Peix curt, vermell, que pica molt fort. Té tinya al cap (Mallorca, Menorca). Sinònims: escópora de roquer (Tarragona); not (Menorca).
- CAPUTXO, m., *keputçu* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Llofriu, València) (*Laeviraja Oxyrhynchus* CBp) : Peix pla, de color rossenca, semblant a l'escrita, però de morro més punxegut. Arriba a pesar 2 quintars i fa de sis a set pams de diàmetre. El seu nom segurament ve de tenir el morro semblant a una caputxa (Sant Feliu de Guíxols).
- CARAGOL, m., *kerégól* (Mallorca): Mollusc de closca molt dura que té el bessó dintre un forat com un tap morat.
- CARAGOL DE SERP, m. : *Helix balearica* (Mallorca).
- CARAGOL DE TAP, m. : *Trochus* (Mallorca).
- CARAGOL PLA, m. : *Helix homeyeri* (Mallorca).
- CARAGOL REIXAT, m. : *Helix moraguesi* (Mallorca).
- CARALL DE REI, *keráj de rēi* : Peix pla, de color vermella i verd, d'uns 20 cm. de llarg (Sant Feliu de Guíxols).
- CARAMEL'LO, m. (*Meletta Phalerica*, Moreau). 1. La patoia petita o de cria (Tarragona). Sinònims : amploia, meleta. 2. (*Alausa Pilchardus* Cuv. et Valenc.) : Sardina que es pesca en abundància pels mesos d'abril, maig i juny (Tarragona, Barcelona).
- CARDAIRE, m. : *Raia alba, marginata*, Lacep (Tarragona, València).
- CARDENAL, m. (Tarragona) (*Trachypterus cristatus*, Bonelli): És una espècie rara.
- CARO, m. (Tarragona) (*Chimœra monstrosa*, Linn.). Sinònims : guineu (Torredembarra); ull verd (Costa de Llevant).
- CARPA CARASSINA, f. (*Carassius*

- vulgaris*, Nilsson). Es troba en l'aquàrium i laboratori ictiològic del parc de Barcelona.
- CARPA DE BOHÈMIA, f. (*Cyprinus hungaricus*, Heckel).
- CARPA DE FRANCÒNIA, f. (*Cyprinus Kollarii*, Heckel i Kner). Amb aquesta espècie s'ha emprès la repoblació piscícola dels estanys i rius de Catalunya. Sinònim : carpa de Turingia.
- CARPA DEL JAPÓ (*Cyprinus*, Hi Goi).
- CARPA DE MIRALL (*Cyprinus specularis*, Lacep).
- CARPA D'HOLANDA f. (*Cyprinus Carpio*, Linn.).
- CASSÓ, m., *kəsò* (Pineda, Tarragona, Eivissa) (*Galeus canis*, Rond.) : Peix semblant a un ca que té molta retirada al tauró. Sinònims : gat (Barcelona); ca marí (Menorca).
- CASTANYOLA, f., *kəstənyòlə* (Barcelona, Tarragona); *kəstənyòlə* (Mallorca; València) (*Brama Raii*, Schneid.) : Peix pla, negre, de boca petita. Fa dos pams de llargada i dos d'amplada. És peix de fonera i molt abundant. S'ha de pescar a fons fix d'aigües. Emigra una llarga sèrie d'anyades i retorna després altra vegada. En la seva massa muscular hi viu un tricocéfal en forma de carbassa vinatera, glutinos i de color blanca groga de canari (Gibert).
- CASTANYOLETA, f., *kəstənyulète* (Tarragona) (*Chromis Castanea*, Cuv.). Viu en les cales i ports. Sinònims : cigala (Barcelona); moret (Menorca). «Castanyoleta, melcocha» (Diccionari Valenc.).
- CASTANYONS, m. : Classe de peix (Pineda).
- CAU, m., *káu* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix semblant a la gerla grossa. És de color negra.
- CAVALLA, f., *kəvələ* (Tarragona, Eivissa); *kavála* (Vinarç, València) (*Scomber Colias*, Linn.): Peix sense escata, molt argentat, gairebé blau. Té el llom ramejat d'una línia de color blava-negra.
- CAVALLET DE MAR, m. V. Cavall marí.
- CAVALL MARÍ, m., *kəbəl merí* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Barcelona); *kəvəl merí* (Menorca, Tarragona, València) (*Hippocampus Guttulatus*, Cuv. i *Hippocampus brevis*, Cuv.) : Peix petit que té el perfil del cap i del coll semblant del tot al cavall. Té la pell molt dura, semblant al cocodril. Els cavalls marins són objecte d'especial preocupació per a la gent de mar. Posats sota la gorra o entre els plecs del mocador, els cavalls de mar curen la migranya, les neuràlgies facials i el mal de cap (Tarragona). Sinònim : cavallet de mar (Menorca).
- CAVET, m. (València, Archivo, II, 153) (*Trigla aspera*, Vivian.).
- CENT EN BOCA (València). V. Aladroc.
- CENTURIÓ, m., *sunturiò* (Mallorca) : Peix de panxa blanca, esquena de color de cendra i cua molt llarga.
- CIGALA, f., *sigələ* (Barcelona, Balears) (*Chromis castanea*, Cuv.): Peix curt, amb quatre cames i dues mordales. És roig i molt semblant a la cigala de terra.
- CINTA, CINTES, f. : Classe de peix (Pineda).

- CLAU, m. : Peix semblant a la lluernà. És molt petit.
- CLAVELL, m., *klevél* (Balears) (*Raia marginata*, Müll. et Henl.) : Peix pla, cap llargarrut. Sol pesar deu arroves.
- «Jesucrist quan feu la cena va sacrificà un anyell; i noltros un bon clavell ja mos lo hem tirat d'esquena.»
- Glossa d'En Vivó la primera vegada que es feren *Éls dotze apòstols* a Ciutadella (1770).
- CLAVELLADA, f., *klevéládə* (Costa de Llevant). 1. (*Raia marginata*, Müll. et Henl.) : Peix bastinal de la mateixa color de la bastina. Es pesca amb palangres. Sinònims : escrita blanca (Tarragona); rajada (Barcelona); clavell (Menorca). 2. (*Raia miraletus*, Rond.). Sinònims: escrita vera (Tarragona); rajada vestida (Barcelona); rajada (Menorca). 3. (*Raia radula*, Del.). Sinònims : rajada (Barcelona, Tarragona); rajada peluda (Menorca). 4. (*Raia punctata*, Riss.). Sinònims : escrita, escrita vera (Tarragona); rajada (Barcelona); rajada boca de rosa (Menorca). 5. (*Raia fullonica*, Rond.). Sinònim : rajada (Tarragona, Menorca). 6. (*Raia mosaica*, Lacep.). Sinònims : escrita vera (Tarragona); rajada (Barcelona).
- CLAVILLÓ, m., *kleviló* (Costa de Llevant) (*Trigla clavillone*, Lacep.) : Peix semblant al gatneu que es menja cuit a la brasa. Sinònims : pelut d'escata (Tarragona); escatós (Goles de l'Ebre).
- COLOMIDA, f., *kulumíde* (Barcelona) (*Lichia amia*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : palomida (Tarragona, Menorca); sorell de penya (Menorca).
- CONGRE, m., *kòngre* (Tarragona); *kòngre* (València) (*Conger Balearicus*, CBp) : Peix semblant a l'anguila, però més negre. Sinònim : congre serpeter (Tarragona). «Item se ven la l. carnisera del congre fresch setza dines», a. 1361-1365 (BSAL, VII, 119). «Item tota carrega de congre que sia cordada», a. 1399 (Vall de Querol, 352). «Carga de congres, III dines» (Cost. Tortosa, 9-10, 10). «It. la liura de congre fresc I ss. VI drs.» (Hist. Poll., I, CXI.)
- CONGRE BLANC, m. (Tarragona) (*Conger vulgaris*, Cuv.). Sinònim : congre de fang (Tarragona).
- CONGRE D'ALGUER, m. (Tarragona) (*Conger niger*, Kaup.). Sinònims : congre negre, congre de roquer, congre de forat (Tarragona).
- CONGRE DE FANG. V. Congre blanc.
- CONGRE DE FORAT. V. Congre d'alguer.
- CONGRE DE ROQUER. V. Congre d'alguer.
- CONGRE DE SUCRE. V. Congre dolç.
- CONGRE DOLÇ, m. (Menorca). 1. (*Conger mystax*, Riss.). Sinònims : congre serpeter (Tarragona); pillet de platja (Menorca). 2. (*Ophidium barbatum*, Linn.). Sinònims : pixota blanca (Tarragona); metge (Costa de Llevant); pamfont (Menorca).
- CONGRE NEGRE, m. V. Congre d'alguer.

- CONGRE SERPETER**, m. (Tarragona). 1. (*Conger balearicus*, Bp). 2. (*Conger mystax*, Riss.) Sinònims : pillet de platja, congre dolç (Menorca). 3. (*Myrus vulgaris*, Kaup). Sinònims: serp (Barcelona, Tarragona); culebra, dorado (Menorca).
- CONGRET**, m. (Tarragona). (*Leptocephalus Morrissii*, Lacep.). És la cria del congre. Sinònim: flàmula (Menorca). «Congret: sequillo». (Dicc. Valenc.).
- CORB** (València, Archivo, II, 154), cast. *corbina* (*Scicena mubra*, L.).
- CORBA**, f. (Barcelona, Tarragona) (*Corbina nigra*). Sinònims : corbina (Tarragona); escorbai (Menorca). «It. liura de morruda, cantara, mollera, corba i ss. IIII drs.» (Hist. Poll., I, CXII.).
- CORBALL**, m., *kurváí* (Tarragona); *kurbái* (Sant Feliu de Guíxols, Barcelona, Llofriu); *korbál* (València) (*Umbrina cirrosa*, Riss.) : Peix negre amb escata i alots. Té l'esquena molt boteruda, d'on li ve el nom probablement. Sinònim : ret, reig (Menorca). «It. liura de corbay, lampresa i ss. VI drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- CORBINA**, f. (Tarragona). V. Corba.
- CORCOVADA**, f. (Tarragona) (*Dentex Synodon*, Riss.) : Espècie rara en les aigües de les nostres costes.
- CORN**, m., *körn* (Mallorca) : Marisc gros en forma de caragol, de color blanca i morada, amb bessó a dins.
- CORNAÏLLA** (València, Archivo, II, 154) cast. *cornadilla*, *martillo de mar*, *pez martillo* (*Sphyrna zygoena*, Raf.).
- CORNET**, m. : Marisc semblant al corn, però més petit (Mallorca).
- CORNUDA**, f. (Menorca) (*Zigaina malleus*, Valenc.). Sinònims : llunada (Barcelona, Tarragona, Menorca); guàrdia civil (Tarragona).
- CORRETJA**, f. (València, Archivo, II, 154); cast. *raya estrellada o vaca* (*Loeviraja oxyhynchus*, Bp).
- COTXERO**, m. (València, Archivo, II, 154); cast. *tuerto* (*Coricus rostratus*, Valenc.).
- CRANC**, m. : Crustaci semblant a la llagosta. Hi ha crancs de diferents classes: CRANC BLANC, CRANC DE RIU, CRANC JUEU, CRANC PELUT (té pèl damunt la closca), CRANC SABATER. — «Un cranc se maravella del agro, perque no pescaua enaxi com pescar solia» (Felix, I, 203).
- CRANQUES**, f. pl. (*Maia squinado*): Crustaci rodó amb sis cames i dues mordales. Té la closca molt dura (Mallorca, Vinaroç).
- CRIA**, f., *krié* : Nom collectiu per a assenyalar el peix petit de tota mena. Es pesca a grans quantitats amb l'art (Blanes).
- CUC**, m. : Peix blanc i pla. Solament té l'espinna del mig. Sembla un cuc de terra.
- CUCA SERP**, f., *kúkè serp* (Barcelona) (*Sphagebranchus imberbis*, Delaroche). Sinònim : serp de mar (Tarragona, Menorca).
- CUC DE GLEVA**, m. (Tarragona) (*Ammocoetes branchialis*, Linn.) : Larva que es troba a les platges formant bolics damunt l'alga. Sinònim : clapissar (Tarragona).
- CULEBRA**, f. (Menorca) (*Myrus vulgaris*, Kaup.). Sinònims :

- serp, congre serpeter (Barcelona, Tarragona); dorado (Menorca).
- CULEBRA DE LA MAR, f. (Menorca) (*Ophisurus serpens*, Lacép.). Sinònim : serp de mar (Barcelona, Tarragona).
- CULLERETA (Canal d'Urgell, Pineda) (*Cottus gobio*, Linn.). Espècie nova a Catalunya.
- CULLEROT D'AIGUA : Garapito (Dicc. Valenc.).
- D
- DÀTIL, m., *dátíl* : Marisc de forma igual a la del dàtil de terra de color fosca. Té el bessó a dins (Mallorca, Menorca).
- DAURADA XINA, f. : Peixos vermells i daurats que es crien a l'aigua dolça. No són bons per a menjar (Cat.).
- DAURAT, m., *daurát* (Mallorca); *durádu* (Tarragona, Pineda); *dauráde* (Marratxí); 1. (*Coriophoena hippurus*, Riss.) : Peix de color de canari, pla i llargarut. Té poca espina. Sinònim : llampuga (Menorca). 2. (*Myrus vulgaris*, Kaup.). Sinònims : congre serpeter, serp (Barcelona, Tarragona); culebra (Menorca).
- DELFI, m., *delfí* (Mallorca); *dufi* (Pineda) : Peix llarg, de cap llarg amb la cua girada. És de color plomosa; té la panxa blanca. «It. liura de delfí i ss. II drs.», a. 1361 (Hist. Poll., I, CXII).
- DENTÓ, m. (Menorca) (*Anthias sacer*, Bloch.). Sinònims : reixet (Barcelona); somera (Costa de Llevant).
- DÉNTOL, m., *déntul* (Barcelona, Pineda, Blanes); *déntol* (Mallorca, Eivissa); *déntol* (Vinaroç, València) (*Dentex vulgaris*, Cuv.) : Peix pla, blanc, amb ratlles grogues a l'esquena. És semblant al llobarro. «Del anfos, del corbay, del reig, del dentoll, del congre e de tot peix semblant» (Bans dels anys 1372 al 1378, fol. 118 v.) (Arxiu municipal de Barcelona). «Gentil dentol bullit» (BSAL, VIII, 118). «Item se ven la l. carnisera del paguer y dentol», a. 1361-1365 (BSAL, VII, 120). «It. liura de paguer e dentol i ss. VIII drs.», a. 1361 (Hist. Poll., I, CXII).
- DOBLADA, f. (València). V. Vi-driada.
- DONZELLA, f., *dunzèle* (Barcelona, Menorca, Tarragona); *donzèle* (Mallorca); *donçila* (Vinaroç, València); (*Julis Giofredi*, CBp). 1. Peix roquer, vermell, menut. La femella és vermellosa i el mascle blavós. Passa l'hivern sota l'arena. Sinònims : senyoreta (Barcelona, Costa de Llevant); güiula (Costa de Llevant). 2. *Julis festiva*, Valenc.). Sinònims : senyoreta, güiula (Costa de Llevant). «Item se ven la l. carnisera dels sparrayons doncellas y torts», a. 1361-1365 (BSAL, VII, 120). «It liura desparayons donzells torts i ss. I drs.», a. 1361 (Hist. Poll., I, CXI).
- DORMILEGA, f., *durmilège* (Tarragona) (*Blennius palmicornis*, C. V.). Sinònims : capsigrany, llepissós (Barcelona); futarra, bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca).
- DORMILEGA DE CAP-ROIG (Tarra-

- gona) (*Blennius Erythrocephalus*, Riss.). Sinònims : capsigrany (Barcelona); futarra, bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca).
- DORMILEGA DE FANG (Tarragona) (*Blennius gattorugine*, Lacep.). Sinònims : capsigrany (Barcelona); futarra, bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca).
- DORMILEGA DE ROCA, f. (Tarragona) (*Blennius Sphinx*, Valenci.).
- DORMILEGA PETITA. V. Dormilega de roca.
- DORMILEGA ROJA. V. Dormilega de fang.
- DOT, m. (Barcelona, València) (*Polyprion cernium*, Valenci.). Sinònims : rascàs (Tarragona); pàmpol rascàs (Tarragona, Menorca).
- DRAGÓ, m. (Menorca) 1. (*Trachinurus draco*). 2. (*Callionymus dracunculus*, Lacep.). Sinònim: guineu vermella (Tarragona).
- E
- EMPERADOR, m., *emperədò* (Pineda, Tarragona, Menorca, Mallorca, València). 1. (*Xiphias gladius*, Linn.) : Peix gros de color de cendra. Té una espasa al morro de dalt. Arriba a pesar 82 qg. Sinònim : peix espasa (Tarragona, Menorca). 2. (*Pristis antiquorum*, Latham). Aquest peix entaula feréstegues lluites amb altres espècies (Tarragona). «Item se ven la liura carnisera del emperador», a. 1361-1365 (BSAL, VII, 119).
- ENCLOTXA, f., *enklòçç* (Mallorca): Una espècie de marisc. Cast. *almeja*.
- ENFÚ, m. (Menorca) (*Ammodytes cicerellus*, Rafin.). Sinònims: sonso, trencavits (Barcelona).
- ENROCADOR, m. : Peix de roca petit semblant a l'espadar. Diuen que en embocar l'esquer enroca l'ham (Sant Feliu de Guíxols).
- ERMITÀ, m., *ermità* : Caragol gros que té les cames i ales en el bessó (Mallorca).
- ESCÀLUM, m. (Menorca) (*Aulopus filamentosus*, CBp). Sinònims : lluert (Torredembarra), saltamurades, serpentí (Menorca).
- ESCANYAVELLES, f. : Peix petit, de color fosca, amb moltes espines (Eivissa).
- ESCAT, m., *eskát* (Tarragona); (Eivissa); *eskát* (Mallorca); *eskát* (València). 1. (*Squatina angelus*, Riss.) : Peix de bastina que té el cos de rajada i per la cua sembla un gató. Té les ales vora el cap i la color de canari. Sinònim : àngel (Tarragona, Barcelona, Costa de Llevant). 2. *Squatina oculata*, Bp. (Tarragona). Sinònim: escat veixigal (Menorca). «Lo escat es de setze sous lo quarter y el mitjanser al de vuit sous lo quarter», a. 1728 (BSAL, 1890, 267).
- ESCAT BORD (Formentera).
- ESCAT BOVIÀ (Formentera). «Escat bobíà, lo quarter 24 s. pesada», a. 1728 (BSAL, 1890, 267).
- ESCATÓ, m. : Peix de pell molt dura i rasposa. Quan és seca serveix per a rascar i afinar la fusta. «Té pell d'escató» : es diu de la persona que té el cutis bast (Vinaroç).

ESCATÓS, m. (Goles de l'Ebre) (*Trigla cavillone*, Lacep.). Sinònims : pelut d'escata (Tarragona); clavilló (Costa de Llevant). V. Escató.

ESCAT VEIXIGAL, m. (Menorca, Eivissa) (*Squatina oculata*, Bp). És una espècie bastant rara. Sinònims : escat, àngel (Tarragona).

ESCOLÀ, m., *eskulá* (Barcelona, Tarragona) (*Lota elongata*, Riss.). Peix de fonera.

ESCORBALL, m. *kurbái* (Blanes); *eskorbái* (Mallorca); *eskurbái* (Menorca) (*Corvina nigra*): Peix ample, de color negra i cap pla. S'agafa amb ham i amb xarxa durant els mesos de maig i juny. «En temps de cireres s'agafa s'escorball»; «Temps de cireres, temps d'escorballs» (Migjorn Gran).

ESCORÇANA, f., *eskorsáne* (Menorca); *askursána* (Vinaroç). 1. (*Trygon pastinaca*): Peix de bastina semblant a la rajada, de color verdosa, amb una punta de picada verinosa a la cua. Es pesca amb fitora. 2. (*Trygon violacea*, Riss.). Sinònims : totana, totina (Tarragona, Goles de l'Ebre). 3. (*Trygon vulgaris*, Riss.). Sinònims : totana, totina (Goles d'Ebre, Tarragona); escorçó (Barcelona); ferrassa (Menorca).

ESCORÇANA FERRASSA (Migjorn Gran) (*Trygon vulgaris*).

ESCORÇÓ, m. (Barcelona; Eivissa) (*Trygon vulgaris*, Riss.). Sinònims : totana, totina (Tarragona, Goles d'Ebre); milà (Tarragona); escorçana, ferrassa (Menorca).

ESCÓRPORA, f., *eskórppe* (Llofriu,

Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Menorca, Eivissa); *eskórppe* (Mallorca); *eskórpéna*, *eskórpá* (València) (*Scorpaena scropha*, Linn.): Peix rodó, de cap gros i de color vermella. Té moltes espines verinoses damunt el cap i l'esquena. Sinònims : escórpóra dels bruts, escórpóra de fang (Tarragona, Sant Feliu de Guíxols); polla (Barcelona); rascle (Mahó, Fornells); cap-roig (Menorca). «It. la liura de pagells, aranyes, escorpre II ss.» (Hist. Poll., I, CXI).

ESCÓRPORA DE FANG. V. Escórpóra.

ESCÓRPORA DELS BRUTS. V. Escórpóra.

ESCÓRPORA DE ROQUER (Tarragona, Barcelona). 1. (*Scorpaena porcus*, Linn.). 2. (*Scorpaena ustulata*, Læwe). Les picades de les escórpores són molt dolentes. Amb la fosca i els corrents de llevant són més verinoses.

ESCÓRPORA GROGA, f. (Tarragona) (*Scorpaena lutea*, Riss.).

ESCRITA, f. *eskrite* (Llofriu, Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Tarragona); *eskrita* (València). (*Raia punctata*, Riss.). 2. (*Raia asterias*, Rond.): Peix de bastina. És pla i té la pell plena de variats traçats. Té també uns botons per tota l'esquena, corresponent una espina a cada botó. Arriben a pesar un quintar «Escrita»: peix (València, 1324). Sinònims : escrita vera (Tarragona); rajada (Barcelona); clavellada (Costa de Llevant); rajada boca de rosa (Menorca).

ESCRITA BLANCA, f. (Tarragona)

- (*Raia marginata*, Müll. et Henl.) : Varietat de l'escrita. Sinònims : rajada (Barcelona); clavellada (Costa de Llevant); clavell (Menorca).
- ESCRITA VERA, f. (Tarragona).
1. (*Raia miraletus*, Rond.). Sinònims : rajada vestideta (Barcelona); rajada (Menorca); clavellada (Costa de Llevant).
2. (*Raia quadrimaculata*, Riss.). Sinònim : rajada de taques (Barcelona).
3. (*Raia punctata*, Riss.). Sinònims : rajada (Barcelona); rajada boca de rosa (Menorca); clavellada (Costa de Llevant).
4. (*Raia mosai-ca*, Lacep.). Sinònims : rajada (Barcelona); clavellada (Costa de Llevant).
- ESPARRALL, m., *esp̄er̄ál* (Tarragona); *esp̄er̄ái* (Barcelona, Costa de Llevant, Mallorca, Menorca, Eivissa) (*Sargus annularis*, Geof. St. Hil.) : Peix pla, petit, de color blanca. Té moltes espines damunt l'esquena. Es pesca tot l'any. Sinònims: pinta (Tarragona), notari (Mallorca).
- ESPARRALLÓ, m., *esp̄er̄eló* (Tarragona, València) (*Sargus annularis*, Geof. St. Hil.) : Nom que es dona a l'esparrall. «It. liura desparayons, donzells, torts i ss. i drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- ESPASENCs, m. pl. : El peix aranya quan és gros (Blanes).
- ESPET, m., *esp̄et* (Tarragona, Costa de Llevant, Eivissa); *esp̄et* (Mallorca, Menorca) *asp̄et* (Vinaroç, València) (*Sphyaena Spet*, Lacep.) : Peix pla, blavós, de morro llarg i ulls petits. Té una espasa molt petita. S'assembla a l'emperador. «It. liura despet i ss. vi drs.» (Hist. Poll., I, CXI). «Los boní-tols, espets, palomides, verdelols, molls», a. 1655 (BSAL, 1890, 267).
- ESPURSIM, m. : Peix semblant a l'escrita o rajada (Llofriu).
- ESTEL, m., *est̄él* : Marisc, vermell semblant a un estel (Mallorca).
- ESTURIÓ, m. (Cap de Creus, Llofriu, Tarragona, Goles d'Ebre, Vinaroç, València, Eivissa) (*Acipenser Sturio*, Linn.). És un peix exquisit, amb els ovaris del qual es prepara el caviar «E si li trobats truytes e esturio e altres viandes delicades, lexats lo defora» (Legend., I, 267). «... deturi lo jorn de St. Llorens en Tortosa per a menjar sturions de la qual cosa aqui faylla», a. 1408 (Rev. Cienc. Hist., I, 247).

F

- FABIOL, m. : Peix xaparrot i ample (Vinaroç).
- FADRÍ, m. : Peix roquer, irisat, de ratlles fines travesseres, que no es confon amb la donzella, que és més prima i té les ratlles de cap a cua (Lluchmajor).
- FAIXA, f. (Tarragona) (*Trachypterus leiopterus*, Günth) : Espècie rara.
- FARDATXO, m. (València, Archivo, II, 154); cast. *dragón marino* (*Callyonimus dracunculus*, Linn.).
- FARDET, m. : Peix molt rodó. És molt bo (Vinaroç).
- FARTET, m. (València, Archivo, II, 154) (*Lebias ibera*, Bp).
- FERRAPEDRES, m. (Menorca) (*Callyonymus maculatus*, Rafin.). Sinònims : guineu (Tarragona); pau (Barcelona).

- FERRASSA, f. (Mallorca, Menorca) (*Trygon vulgaris*, Riss.) : Peix pla, de cap rodó. Damunt la cua té una espina. Sinònims: totana, totina (Tarragona, Goles de l'Ebre); milà (Tarragona); escorçó (Barcelona); escorçana (Menorca).
- FERRATIMÓ, m. (Menorca) (*Petromyzon marinus*, Linn.). Sinònims : llampresa de mar (Barcelona, Tarragona), xucclador (Menorca).
- FILL DE MORENA MANSÀ (Menorca); (*Fierasfer imberbis*, CBp). Sinònims : pixota de llanguet, pixota de carall de Jan (Tarragona).
- FLÀMULA (Menorca). 1. (*Cepola rubescens*, Linn.). Sinònims: pixota vermella, lligacames (Tarragona); veta (Barcelona); làtigo (Costa de Llevant). 2. (*Leptocephalus morrisii*, Laccp.). Sinònim : congret (Tarragona).
- FLEUMA, f., *fléumę* (Mallorca, Menorca) (*Trachipterus Falx*, Cuv. et Valenc.) : Peix llarg, vermell, d'ulls grossos. Té poca espina. No és bo per a menjar.
- FURA, f. (Tarragona). 1. (*Motella tricirrata*, Günth). 2. (*Ophidium barbatum*, Linn. (València, Archivo, II, 154).
- FURA BLANCA (Tarragona) (*Motella maculata*, Costa). Sinònims : pelaió (Barcelona); guineu (Costa de Llevant); mòllera borda (Menorca).
- FURA NEGRA, f. (*Motella fusca*, CBp). Sinònims : pelaió (Barcelona), guineu (Costa de Llevant), mòllera anglesa (Menorca).
- FUTARRA, f. (Costa de Llevant). 1. (*Blennius gattorugine*, Lacép.). Sinònims : dormilega roja o de fang (Tarragona); capsigrany (Barcelona); bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca). 2. (*Blennius tentacularis*, Brunn.). Sinònims: dormilega (Tarragona); capsigrany (Barcelona); bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca). 3. (*Blennius ocellaris*, Linn.). Sinònims : dormilega (Tarragona); capsigrany, ase mossegair (Barcelona); bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca). 4. (*Blennius Erythrocephalus*, Riss.). Sinònims: dormilega de cap-roig (Tarragona); capsigrany (Barcelona); bavosa (Costa de Llevant); rabosa (Menorca).

G

- GALERA, GALERES, f., *gélęre* (Blaues); *gálerę* (Mallorca) : Espècie de llagostí, amb la cua com la llagosta, la boca petita i el cap pla. Aquest peix es pesca al bou (Vinaroç).
- GALTA ROIG, m. (Tarragona, Vinaroç, Menorca) (*Mugil auratus*, Riss.). Sinònim : llissera (Barcelona). Té més greix que els altres peixos.
- GALL, m., *gál* (Costa de Llevant, Tarragona, Balears, València). 1. (*Zeus jaber*, Linn.) : Peix de color rossenca, amb dos alots. Té uns 60 cm. de llargada. És creença que en les espines del cap hi porta totes les eines d'un terrassà (Sant Feliu de Guíxols). Diuen que inclou tots els martiris que sofrí Jesucrist Nostre Senyor : que les seves espines són aquelles amb les

- quals es féu la corona; té els tres claus, etc. (Migjorn Gran). Aquest peix té una taca negra al cap (Blanes). 2. (*Zeus pungio*, Cuv. et Valenc.). «It. liura del guayl I ss. VIII drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- GALL DE SANT PERE, m. (*Zeus faber*, Linn.). Sinònim : gall (Barcelona, Tarragona).
- GALLERBO, m. (Menorca) (*Blennius pavo*, Riss.). Sinònims: dormilega (Tarragona); cap-sigrany (Barcelona); futarra, bavosa (Costa de Llevant).
- GALLET, m. (Barcelona); (*Capros aper*, Lacep.). Sinònim : xavo (Tarragona).
- GALLETA, f. (València, Archivo, II, 155). Cast. *acedia* (*Microchirus luteus*, Bp).
- GALLIMÓ, m. (Tarragona) (*Scomber pneumatophorus*, Delaroché).
- GALLINA, GALLINES, f., *geline* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix rodó, d'escata i alots. Té el cap semblant a l'escòrpora. És de color vermella.
- GALINETA, *gelinète* (Mallorca, Eivissa, Menorca, València); 1. (*Trigla pini*, Bloch.) : Peix rodó, vermellós, que té dos alarons devora el cap. Sinònim : lluerna pogona (Barcelona). 2. *Trigla cuculus*.
- GAMBA, f. *gambè* (*Palaemon Cragon*, etc.) : Nom genèric que els pescadors donen a una espècie de crustacis semblants als llagostins, abundosos pels bassals de les roques, alguers, etcètera. Són de color de plom, tenen dues banyes al cap i deu cames (Balears, Empordà).
- GARNEU, GARNEUS, m., *gernèu*, *gernèus* (Sant Feliu de Guíxols, Barcelona); *gèrèuèu* (Blanes, Pineda). (*Trigla Lyra*, Lacep.) : Peix semblant al roger. Fa uns 60 cm. de llarg i té, de banda a banda del cap, dues banyes d'espina. Sinònims : gatneu (Tarragona); ase (Menorca).
- GAROINES, m. pl. : Marisc semblant a la castanya, amb la closca plena d'espines (Llofríu).
- GAT, m., *gát* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Vina-roç, València, Balears). 1. (*Scyllium catulus*, Cuv.) : Peix estrany, sense escata, de color grisa, que arriba a uns 50 cm. de llargada. El pesquen les *parelles*. És poc estimat. Per pelar-lo s'ha d'esqueixar a bot estirant la pell per la cua. Sinònims : gat ver (Goles de l'Ebre); gató (Menorca). 2. (*Galeus canis*, Rond.) (Barcelona). Sinònims : cassó (Tarragona); camarí (Menorca).
- GATET, m. (València). V. Gat.
- GATNEU (Tarragona). V. Garneu.
- GATNEU FUTAIRE, m. (Tarragona) : Nom que es dona a la cria del *Trigla Lyra*, Lacep.
- GATÓ, m., *gató* (Mallorca), *gétó* (Menorca) (*Scyllium canicula*, Cuv.) : Peix llarg de panxa blanca i esquena cendrosa. Té un alaró a la panxa i a cada costat.
- GATVAIRE, m., *gátvaire* (Balears, Tarragona); *gátbáire* (Blanes, Sant Feliu de Guíxols) (*Scyllium catulus*, Cuv.) : Peix de bastina semblant al gat. Tampoc té escata. És de color cendrosa. Té un alaró a la panxa. Es pesca al bou i amb palangre.
- GAT VER (Goles de l'Ebre). V. Gat.

- GECKET, m. (Eivissa) : Peix petit, de color blava, molt bo per a menjar.
- GERLA, GERLES, f., *jérle* (Sant Feliu de Guíxols, Eivissa): Peix semblant a la boga. És blanquinós amb vies daurades. «It. liura de bogues, jerret, boga raueyl, xucles, jerles x drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- GOLFÀS, m. (València, Archivo, II, 155) (*Engraulis meletta*, Cuv.).
- GERNA (Menorca) (*Cerna sicana*, Doderl.) : Peix semblant a l'anfós i al nero, de color grisa vermellosa. Té la cua recta o quadrada, i l'extremitat de les ales ribetejada de blanc.
- GERNERA, f. (Menorca). V. Gerna.
- GERRET, m., *jèrèt* (Tarragona, Menorca, Barcelona, València). 1. (*Smaris vulgaris*, Cuv. et Valenc.) : Peix menut, vermellós, semblant a la xucla. És molt petit. 2. (*Smaris Alcedo*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : mata-soldats (Barcelona); gerret mascle (Menorca). 3. (*Smaris Maurii*, CBp) (Tarragona). Sinònim : gerret de Sant Pere (Menorca). 4. (*Smaris Chryselis*, Cuv. et Valenc.) (Tarragona). Sinònim : xucla blanca (Barcelona). 5. (*Smaris insidiator*, Cuv. et Valenc.) (Tarragona). Sinònim : gerret anglès (Menorca). «It. liura de bogues, jerret, boga raueyl, xucles jerles x drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- GERRET ANGLÈS (Menorca). Vegi's Gerrets.
- GERRET DE SANT PERE (Menorca). V. Gerret, 3.
- GERRET MASCLE (Menorca). Vegi's Gerret, 2.
- GETLERA, f. (Mallorca) : Nom de peix. V. Gerna.
- GÒBIT D'ALGA (Costa de Llevant) (*Gobius Jozo*, Linn.). Sinònims : ruc d'alga (Tarragona); burro (Barcelona); cabot d'alga (Menorca).
- GÒBIT DE ROCA, m. (Costa de Llevant) (*Gobius guttatus*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : ruc de roca (Tarragona); cabot de roca (Menorca).
- GOLFÀS, m. (Tarragona) : Nom amb què és conegut el peix petit o cria de la tonyina (*Thynnus thynnus*, Günth.).
- GOLFES : «Pescado semejante a la saboga, pero de mejor calidad y mayor» (Dicc. Valenc.).
- GÒMBIT, GÒMBITS, m., *gòmbit*, *gòmbits* (Sant Feliu de Guíxols); *gòbit* (Pineda). 1. (*Gobius longiradiatus*, CBp) : Peix semblant a l'escòrpora. Té el cap gros. N'hi ha de color negra i de color rossa. Té de 20 a 30 cm. de llarg i arriba a pesar 10 arroves. Sinònims : ruc (Tarragona); burro (Barcelona); cabot mucós (Menorca). 2. (*Gobius cruentatus*, Gml., Costa de Llevant). Sinònims : ruc (Tarragona); burro (Barcelona); cabot anglès (Menorca). 3. (*Gobius minutus*, Cuv. et Valenc., Costa de Llevant). Sinònims : ruc (Tarragona); cabot (Menorca).
- GRATASOLDATS : Nom que es dona a la gerla (Eivissa).
- GRESOL, m. : Peix de bastina, pla, amb tres rotllos vermells pels costats (Mallorca).
- GRIMAL, m. : Peix semblant a la llagosta, amb rotllos negres i mordasses molt grosses (Mallorca).

- GRIMALT (Mallorca) : Nom de peix.
- GRIPAU, m. (Barcelona, Pineda) (*Ctenolabrus rupestris*, Cuv. et Valenc.) : Espècie rara.
- GRIVA, f., *grivè* (Barcelona, Eivissa). 1. (*Labrus limbatus*, Cuv. et Valenc.). 2. *Labrus merula*, Linn. (València). 3. (*Labrus viridis*, Linn.).
- GRÍVIA, f., *griviè* (Tarragona, Mallorca, Menorca). 1. (*Labrus festivus*, Riss.) : Peix llarg amb boca també llarga, de la família dels tords. És verdós, amb ratlles transversals vermelles. 2. (*Labrus luscus*, Linn.). Sinònim : massot (Menorca). 3. (*Labrus viridis*, Linn.). Sinònim : massot (Menorca). 4. (*Labrus vereus*, Riss.). 5. (*Labrus quadrimaculatus*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : tord blanc (Barcelona); bastenaga (Menorca).
- GRIVIETA, f., *griviète* (Tarragona) (*Coricus rostratus*, Nordmann). Sinònims : donzelleta (Barcelona); petarc (Costa de Llevant); trugeta (Menorca).
- GUÀRDIA CIVIL, m. (Tarragona, Barcelona, Eivissa) (*Zigaena malleus*, Valenc.) : Peix que té un cap semblant a un tricorni.
- GUERXA, f. (Costa de Llevant) (*Alosa vulgaris*, Troschel). Sinònims : alatxa (Tarragona); saboga (Tarragona, Riberes de l'Ebre). 2. (*Alosa finta*, Marcotte). Sinònims : alatxa (Tarragona); saboga (Barcelona, Riberes de l'Ebre); alosa (Barcelona).
- GULLA, f., *gillè* : Peix semblant al noi, però més curt. És de color negra i rossa, i llefiscós (Sant Feliu de Guíxols). Vegi's Guineu.
- GUINEU, f. (Torredembarra). 1. (*Chimoera monstrosa*, Linn.). Sinònims : caro (Tarragona) ullverd (Costa de Llevant). 2. (*Callionymus maculatus*, Rafin.) (Tarragona). Sinònims : pau (Barcelona); ferrapedres (Menorca). 3. (*Callionymus dracunculus*, CBp) (Tarragona). 4. (*Callionymus Belenus*, CBp) (Tarragona). Sinònims : pau (Barcelona); cabot en banyes (Menorca). 5. (*Motella maculata*, Costa) (Costa de Llevant). Sinònims : fura blanca (Tarragona); pelaió (Barcelona); mòllera borda (Menorca). 6. (*Motella fusca*, CBp) (Costa de Llevant). Sinònims : fura negra (Tarragona); pelaió (Barcelona), mòllera anglesa (Menorca).
- GUINEU VERMELLA, f., *ginèu vermèl* (Pineda), *vermèl* (Tarragona), *vermèl* (Menorca) (*Callionymus lyra*, Linn.). Sinònim : dragó (Menorca).
- GUITARRA, f., *gitàre* : Peix pla, morat, amb un rotlló negre a cada costat. Cast. *testudo*.
- GÜIULA, f., *güiulè* (Costa de Llevant). 1. (*Julis Giofredi*, CBp) Sinònims : donzella (Barcelona, Tarragona, Menorca); senyoreta (Barcelona, Costa de Llevant). 2. (*Julis festiva*, Valenc.). Sinònims : donzella (Tarragona, Menorca), senyoreta (Costa de Llevant).
- GULLA, f., *güiè* (Mallorca) : Nom de peix.
- GULLAT, m., *güiat* (Blanes) : Peix semblant al gat de mar, però més gros. És de color negra. Es ven a talls rodons. És peix de palangre.
- GUTXO, m., *gúeu* (Tarragona)

(*Centroscymnus coelolepis*, Bocag. et Capel.). Sinònim : porc marí (Tarragona).

I

INFLACONYS, m., *inflekóns* (Sant Feliu de Guíxols) (*Serranus hepatus*, CBp) : Peix gros com la mà i vermellenc. Té escata i alots. Sinònims : serra (Barcelona), vaca serrana (Menorca).

J

JOELL, m. (*Atherina hepsetus*, Linn.) : Sinònims : peix sense sang (Tarragona), xanguet, xasclet (Barcelona), serclet (Menorca).

JONQUETÍ, m. (Menorca) (*Alausa Pilchardus*, Cuv. et Valenc.) : Nom vulgar de la sardina de cria. Abunda molt pels mesos d'abril, maig i juny.

JONQUILLO, m., *jonkílo* : Nom de la sardina de cria. Abunda molt. És blanc, molt petit i té els ulls negres. D'un infant deixondit es diu que «té més ulls que un cove de jonquillo» (Lluchmajor).

JURIOLA, f., *juriòle* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Tarragona, Mallorca, Menorca, Eivissa); *juriòla* (Vinaroç) (*Trigla corax*, CBp) : Peix rodó semblant al roger, de colors variades : verdes, blaves, negres i vermelles. Sinònim : lluern (Barcelona).

JURIOLA BRIADA : La juriola que té bries o ratlles de color (Sant Feliu de Guíxols).

JURIOLA DE CRIA (Tarragona, València) (*Trigla poeciloptera*, Valenc.). Sinònim : oriola (Menorca).

JURIOLA VERMELLA : La juriola de color vermella (Sant Feliu de Guíxols).

JURIOLA VOLADORA, f. (Costa de Llevant) (*Dactylopterus volitans*, CBp). Sinònims : xoriguer (Tarragona, Barcelona), marmota (Barcelona), xoric volador (Menorca).

L

LAMPRESA DE MAR (Barcelona, Tarragona). V. Llampresa.

LÀTIGO, m., *látigu* (Costa de Llevant, València) (*Cepolla rubescens*, Linn.). Sinònims : xurriaques (Pineda), pixota vermella, lligacames (Tarragona), veta (Barcelona), flàmula (Menorca).

LÀTRIA, f. (Tarragona) (*Sardinella aurita*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : sardina, alatxa (Tarragona), (Barcelona, Menorca); alatxa pixota (Menorca).

LEIXA, f., *lèçç* (Costa de Llevant) (*Lichia vadigo*, Cuv. et Valenc.) : Es pesca amb palangre. Sinònim : leixola (Tarragona).

LEIXOLA, f. (Tarragona). V. Leixa.

LL

LLAGOSTA, f., *legòstè* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, València, Balears) : Peix de closca dura, color rogenca, amb dues banyes i quatre cames. «It. tot hom qui compra legosta grossa pach de ajuda

- II drs. It. tot hom qui comprara legosta poqua pach de ajuda i dr.» (Hist. Poll., I, CXII).
- LLAGOSTÍ, LLAGOSTINS, m. : Peix que es pesca amb xarxa molt fina en lluna plena, perquè en les altres fases de la lluna està molt flac.
- LLAMANTO, m. : Nom de peix (Pineda).
- LLAMBREGA, f. (Barcelona, València) (*Crenilabrus melanocercus*, Riss.). Sinònim : tord (Barcelona, Tarragona).
- LLAMPRESA, f., *ləmpřezę* (Pineda) (*Petromyzon marinus*, Linn.). Sinònims : llampresa de mar (Barcelona, Tarragona), ferratimó, xuclador (Menorca). «It. liura de corbay lampresa i ss. VI drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- LLAMPERSA DE RIU (Cat.): (*Petromyzon fluviatilis*, Linn.).
- LLAMPRESA MARINA O PETITA (Tarragona) (*Petromyzon Planeri*, Marcotte).
- LLAMPUGA, f., *ləmpúgę* (Pineda, Tarragona, Mallorca, Menorca, València). 1. (*Lampris guttatus*, Retzius) : Peix pla de color de canari. 2. (*Coryphoena hippurus*, Riss.). Peix de color blavosa que cerca l'ombra. Es pesca amb boies de suro. Es rodegen les boies amb el rest (corda) i s'agafen boies i llampugues. Sinònim : dorado (Tarragona). «It. liura de oblades e sanut e lampuda i ss. IIII drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- LLAVIÓ, m. (Costa de Llevant) (*Crenilabrus pavo*, CBp): Sinònims : tord (Barcelona, Tarragona); saig (Costa de Llevant).
- LLEBENASSA, f., *ləbenásę* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix semblant a la gerla. És rossenc de sota i presenta ratlles en el llom. És peix de mole. Els que formen la llebenassa adopten les línies generals d'un paller.
- LLEGÜINA, f. (València, Archivo, II, 155) (*Lenciscus Arcasii*, Steind.).
- LENGUA DE BACALLÀ, f. (Tarragona) (*Lota molva*, CBp).
- LENGUA DE SANT PAU (Menorca) (*Solea oculata*, Willugh): Peix que presenta set taques negres, arrodonides, voltades de punts grocs. Sinònims : llenguado, pelai petit (Tarragona).
- LLENGUADO, m., *ləngwádu* (Llofriu, Blanes, Pineda), *ləngwádo* (Mallorca, València). 1. (*Solea vulgaris*, Gottsche) : Peix molt llargarut i pla. Es pesca amb palangre i a la vaca. Sinònim : pelai petit (Barcelona, Tarragona). 2. (*Solea Lascaris*, CBp). Sinònim : pelai petit (Barcelona, Tarragona, Menorca). 3. (*Solea Kleinii*, CBp). Sinònim : pelai petit (Barcelona, Tarragona, Menorca). 4. (*Solea oculata*, Willugh.) Sinònims : pelai petit (Tarragona), llengua de Sant Pau (Menorca). 5. (*Microchirus luteus*, CBp). Sinònim : pelai petit (Barcelona, Tarragona).
- LLIMA, f. : Peix de forma arrodonida, semblant a la llimona. És de color verdosa fosca. Es menja obrint-li la closca (Vinaroç).
- LISSA, f., *lısę* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Balears), *lısa* (Vinaroç, València) (*Mugil cephalus*, Cuv. et Valenc.) : Peix brut que menja

- tot el que troba. Viu en els rius, ports i mar. S'agafa amb nanses. A la mar va a moles. «Tenir es cap de llissa o buit com una llissa» (Migjorn Gran). Sinònims : llissa llobarra (Tarragona), llissera llobarra (Barcelona), taverner (Menorca). «It. liura de liça de mar II ss.» (Hist. Poll., I, CXII).
- LLISSA AGUT (Menorca) (*Mugil capito*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : capçut, llissa de roquer (Tarragona), llissera (Barcelona), llissa cap pla (Menorca).
- LLISSA CAP PLA (Menorca). Vegi's Llissa agut.
- LLISSA DE ROQUER (Tarragona). V. Llissa agut.
- LLISSA GALUBET (Menorca) (*Mugil labeo*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : caluga (Tarragona), llissera (Barcelona).
- LLISSA LLOBARRERA (Tarragona). V. Llissa.
- LLISSA VERA (Tarragona, Menorca) (*Mugil Chelo*, Cuv.). Sinònim : llissera (Barcelona).
- LLÍSSERA, f., *lúserè* (Blanes, Barcelona, Eivissa). 1. (*Mugil auratus*, Riss.) : Peix blanquinós, rodó, que arriba a pesar dues terces. Sinònim : galta-roig (Tarragona, Menorca). 2. (*Mugil capito*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : capçut, llissa de roquer (Tarragona), llissa agut, llissa cap pla (Menorca). 3. (*Mugil labeo*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : caluga (Tarragona), llissa galubet (Menorca). 4. (*Mugil Chelo*, Cuv.). Sinònim : llissa vera (Tarragona, Menorca).
- LLISSERIA, f. (València, Archivo, II, 155). cast. *peludo* (*Pleuronectes arnoglosus*, Bp).
- LLISSÓ, m. (Tarragona) (*Mugil Chelo*, Cuv.) : Nom que es dona a la cria de la llissa.
- LLIVIÓ, m. : Peix de color fosca i carn blanca. És bo per a fregir (Eivissa).
- LLOBARRO, m. *lubáru* (Blanes, Sant Feliu de Guíxols, Barcelona, Tarragona, Menorca); *lobáro* (Vinarç) (*Labrax lupus*, Cuv.) : Peix rodó, negrenc, que arriba a pesar dues arroves i a tenir més d'un metre de llargada. Té escata i alots. Sinònims : llobina (Barcelona, Tarragona, Menorca), llop (Goles de l'Ebre, Menorca).
- LLOBINA, f., *lubine* (Barcelona, Tarragona, Menorca) (*Labrax lupus*, Cuv.). Sinònims : llobarro (Barcelona, Tarragona, Menorca); llop (Goles de l'Ebre, Menorca).
- LLOP, m. (Menorca, Mallorca, Goles de l'Ebre, València). 1. (*Labrax punctatus*, BC). : Peix negrenc que es pesca amb xarxa o ham. Sinònim : baila (Tarragona). 2. (*Labrax Lupus*, Cuv.). Sinònims : llobarro, llobina (Barcelona, Tarragona, Menorca). «It. liura de lop de mar II ss.» (Hist. Poll., I, CXII).
- LLUÇ, m., *lús* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Balears, València) (*Merlucius vulgaris*, Costa) : Peix rodó, d'escata i alots, negrós del llom i blanc del ventre. Arriba a 80 cm. de llarg. Abunda molt. «Ésser cap de lluç» : ésser poc despert (Sant Feliu de Guíxols).
- LLÚÇARA, f., *lúserè* (Tarragona) (*Merlangus Poutassou*, Riss.). Peix de foner. Sinònims : maire (Torredembarra); peix rei (Menorca).

- LLUERNA, f., *luèrñe* (Blanes, Pineda, Barcelona, Llofriu, Marratxí, València). 1. (*Trigla cuculus*, Rond.) : Peix semblant a les peones. Té poca escata. La seva varietat de colors li dona el nom. Sinònim : gallineta (Menorca). 2. (*Trigla gurnardus*, Linn.). Sinònims: refet, refetó (Tarragona), biret (Barcelona). 3. (*Trigla milvus*, CBp). 4. (*Trigla corax*, CBp).
- LLUERNA POGONA, f. (Barcelona, Pineda) (*Trigla pini*, Bloch). Sinònims : peona (Tarragona), gallineta (Menorca).
- LLUERT, m. (Torredembarra) (*Aulopus filamentosus*, CBp). Sinònims : saltamurades, serpentí, escàlum (Menorca).
- LLUNADA, f. (Mallorca) (*Zygoena malleus*, Valenc.) : Peix gros, de color de cendre, amb un cap com el tricorni dels guàrdies civils.
- M
- MABRE, m., *mábre* (Sant Feliu de Guíxols, Pineda, Blanes, Tarragona, Balears), *mábre* (Vinaroç, València) (*Pagellus normyrus*, Linn.) : Peix pla, semblant al sard, de faixes negres. Les aigües de la seva coloració formen un jaspiat que constitueix probablement l'origen del seu nom. (El marbre sol anomenar-se *pedra marbre* : Sant Feliu de Guíxols.) «It. la liura de serrans, marbre, sarch, variada...» (Hist. Poll., I, CXI).
- MABRITJOL, m. : Mabre jovenet o de cria (Migjorn Gran).
- MADRECILLA, V. Madrija.
- MADRIJA, f. (València, Archivo, II, 155) : lacho (*Squalius cephalus*, Bp).
- MADRILLA, f. (Rib. de l'Ebre i Segre) (*Squalius lenciscus*, Heckel et Kner). Sinònim : bagra (Vilardona).
- MAIRE, f., *máire* (Pineda, Torredembarra) (*Merlangus Poutassou*, Riss.). Sinònims : llúçara (Tarragona), peix rei (Menorca).
- MAIRE D'AMPLOVA, f. (Catalunya francesa) (*Scopelus Pseudo crocodilus*, Moreau) : Espècie rara.
- MALARMAT, m., *melemát* (Pineda, València) (*Peristedion Cataphractum*, CBp) : Peix rogenic, de crosta dura, cap gros i morro quadrat. Es pesca al bou (Vinaroç).
- MANTA, f. (Tarragona) (*Cephaloptera Massena*, Riss.). 2. (València, Archivo, II, 155). cast. *rayón* (*Rhinobatus columnae*, Bp).
- MARCENCA, f., *marsénka* (Vinaroç). Espècie de llissa de les més grosses. N'hi ha que pesen de 7 a 8 lliures. Es pesca a l'encesa pel mes d'octubre, amb canya i amb bolitx.
- MARRAIX, m. (València, Archivo, II, 155); cast. *marrajo*, *tiburón* (*Lamna cornubica*, Cuv.).
- MARE D'ANFÓS, f., (Menorca) (*Apogon imberbis*, Günth.). Sinònims : rei, reiet (Tarragona), moll reial, anfós (Barcelona), muret vermell (Menorca).
- MARIQUITES, f. pl. : Nom de les sardines petites (Llofriu) (*Crenilabrus Chlorosochrus*, Riss.).
- MARMOTA, f., *mermòte* (Barcelona) (*Dactylopterus volitans*, BCp). Sinònims : xoriguer

- (Tarragona, Barcelona), jurio-la voladora (Costa de Llevant); xoric volador (Menorca).
- MASSOT, m., *məsòt* (Menorca, Eivissa, València) (*Labrus lineolatus*, Cuv. et Valenc.): Peix verd-vermellós, roquer, semblant a l'oblada. Es pesca amb ham i xarxa.
- MATASOLDATS, m. (Barcelona, Tarragona, València). 1. (*Maena vulgaris*, Cuv. et Valenc.). Sinònims: xucla vermella (Tarragona), xucla d'hivern (Menorca). 2. (*Maena jusculum*, Cuv. et Valenc.). Sinònims: xucla (Barcelona), xucla d'hivern (Tarragona). 3. (*Smaris Alcedo*, Cuv. et Valenc.). Sinònims: gerret (Tarragona, Barcelona), gerret masclé (Menorca).
- MELETA, f. (Tarragona) (*Meletta phalerica*, Moreau). Sinònims: amploia (Tarragona), patoia, caramelo (Tarragona).
- MELVA, f., *mèlve* (Sant Feliu de Guíxols, Barcelona), *mèlbe* (Menorca, Eivissa), *mèlve* (València): Peix pla, rossenc, amb alots. És semblant al sard. Té de 30 a 40 cm. de llarg.
- MELLA: Nom de peix. «It. liura de mella e doranella VIII drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- MENJA MUIXINES, m. (Tarragona) (*Raia circularis*, Conch.).
- MERO, m., *mèru* (Barcelona, Tarragona, Pineda), *mèro* (Vinaroç, València). 1. (*Cerna gigas*, C&Bp): Peix de gust exquisit. Té l'escata dura i de color molt fosca. Sinònims: nero (Barcelona, Costa de Llevant), anfós (Menorca). 2. (*Cerna canina*, Doderl.). Sinònims: gernera, gerna (Menorca).
- METGE, m., *mèje* (Pineda) (*Ophidium Vassallii*, Riss.). Sinònims: pixota (Tarragona); pamfont vermell (Menorca).
- MILÀ, m., *milá* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Vinaroç, Balears, València). 1. (*Myliobatis aquila*, C. Dumer): Peix bastinal, gros com l'escrita, cap semblant al dragó, amb la cua armada. És perillós pels pessics que dona. Pesa de mitja arrova fins a set o vuit. Sinònims: totana, totina (Goles de l'Ebre), milana (Barcelona), viuda (Menorca). 2. (*Trygon vulgaris*, Riss.). Sinònims: totana o totina (Tarragona, Goles de l'Ebre), escorçó (Barcelona), escorçana, ferrassa (Menorca). 3. (*Trygon violacea*, Bp). Sinònims: totana, totina (Tarragona, Goles de l'Ebre); escorçó (Barcelona), escorçana (Menorca).
- MILANA, f., *miláne* (Pineda, Barcelona) (*Myliobatis aquila*, C. Dumer). Sinònims: milà (Tarragona), totana, totina (Goles de l'Ebre), viuda (Menorca).
- MOIXARRA, f. (Goles de l'Ebre); (*Chrysophris aurata*, Günth). Sinònims: orada, aurada, auradella (Barcelona, Tarragona, Menorca).
- MOIXINA, f., *muixine* (Blanes, Pineda): Peix bastinal que, després d'haver-lo pescat, s'asseca, se li lleva la pell i es guarda per a l'hivern, com el bacallà. «Pelat com una moixina», «Ha quedat més pelat que una moixina» (Blanes).
- MOIXÓ, m., *muçó* (Pineda, Llofríu, Tarragona), *moicó* (Balears, València) (*Argentina sphyraena*, Linn.): Peix petit,

- negrenc, paregut al serclet. Els pescadors en maten grans quantitats amb dinamita. «It. liura de sardina... e moxo x drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- MOIXONET, m. (València, Archivo, II, 155) (*Atherina mochon*, Cuv.).
- MOLA, f. (València, Archivo, II, 155); cast. *rueda, troco, muela de molino, pez luna* (*Mola aspera*, Bp).
- MOLÀ, m., *mulá* : Peix negrenc, de boca rodona, amb un forat al cap anomenat el *brufador*. Viu dos cents anys (Mallorca).
- MOLL, m., *mòl* (Costa de Llevant, Tarragona, Balears, València, Vinaroç) (*Mullus fuscatus*, Rafin) : Peix vermellós amb banyes per a collir el menjar. Viu pels ports. També es pesca al bou. Sinònims : roger, rogeret (Costa de Llevant). «It. liura de raos e de moll II ss.» (Hist. Poll., I, CXII).
- MOLL CRANQUER (Menorca) (*Mullus barbatus*, Willgh.). Vegi's Roger.
- MOLLA, f., *mòlę* (Sant Feliu de Guixols, Llofriu) : Peix semblant al gòmbit o a l'escòrpora. És negre i té les dimensions del roger. V. Mòllera.
- MÒLLERA, f., *mòlęę* (Pineda, Tarragona, Barcelona, Balears, València, Vinaroç). 1. (*Gadus minutus*, Linn.) : Peix pla, rodó, sense escata, amb la panxa molt inflada i ulls grossos. És un peix molt exquisit. Sinònims : capellà (Costa de Llevant, Menorca). 2. (*Phycis blennoides*, Günth.) (Menorca). «It. liura de morruda, cantara, mollera, corba I ss. IIII drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- MÒLLERA ANGLESA (Menorca) (*Motella fusca*, CBp). Sinònims : fura negra (Tarragona); pelaió (Barcelona), guineu (Costa de Llevant).
- MÒLLERA BORDA, f. (Menorca) (*Motella maculata*, Costa). Sinònims : fura blanca (Tarragona), pelaió (Barcelona), guineu (Costa de Llevant).
- MÒLLERA BRÓTOLA, f. (Tarragona) (*Phycis blennoides*, Günth.) Sinònims : mòllera pigada (Barcelona), mòllera (Menorca).
- MÒLLERA MORANELLA, f. (Tarragona) (*Mora mediterranea*, CBp).
- MÒLLERA PIGADA, f. V. Mòllera brótola.
- MÒLLERA ROQUERA, f. (Barcelona, Tarragona) (*Phycis mediterraneus*, Delaroché). Sinònim: mòllera (Menorca).
- MOLL FANGUER (Tarragona) (*Mullus surmuletus*, Linn.). Vegi's Roger.
- MOLL REIAL, m. (Barcelona) (*Apogon imberbis*, Günth.). Sinònims : rei, reiet (Tarragona), anfós (Barcelona), mare d'anfós, muret vermell (Menorca).
- MOLL ROQUER, m. (Tarragona) (*Mullus Barbatus*, Willgh.). V. Roger.
- MOLL VER, m. (Menorca) (*Mullus surmuletus*, Linn.). V. Roger.
- MONJA, f. (València, Archivo, II, 156); cast. *aguila, chucho, rata* (*Myolabatis aquila*, Bp).
- MORA, f., *mòrę* (Menorca) (*Mae-na Osbeckii*, Cuv. et Valenc.): Peix blavós, d'un pam de llarg, que es pesca en abundància de Sant Joan a Sant Jaume.
- MOREGADA, f. : Fregida de gerret que es fa en el camp (Eivissa).
- MORELL, m. (València, Archivo,

- II, 156); cast. *raya* (*Desybatis fullonica*, Bp).
- MORENA, f., *murèñe* (Blanes, Llofriu, Pineda), *moréna* (Vinaroç, València); *morèñe* (Balears) (*Muraena helena*, Linn.): Peix llargarut com el congre, negre, amb taques grogues, amb dents molt fines. La seva mossegada és molt dolenta. Arriba a pesar de nou a deu terces. Es pesca amb palanque. «It. liura de morena I ss. II drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- MORENELL, m., *murenél* (Pineda, Tarragona) (*Laeviraja Machrorhynchus*, CBp). Sinònim: rajada (Barcelona).
- MORENELL, m.: Enfilat per a pescar anguiles en els torrents (Mallorca).
- MORET, m., *muret* (Menorca); (*Chromis castanea*, Cuv.). Sinònims: castanyoleta (Tarragona), cigala (Barcelona).
- MORET VERMELL (Migjorn Gran) (*Apogon imberbis*, Günth.): Peix petit que, quan es pesca amb canya, es posa com un eixam, a rodar l'esca de l'ham. Sinònims: rei, reiet (Tarragona), moll real, anfós (Barcelona), mare d'anfós (Menorca).
- MORRUDA, f., *murúde* (Sant Felí de Guíxols, Tarragona, Menorca), *morúde* (Mallorca, Eivissa, València) (*Charax Puntazzo*, Cuv. et Valenc.): Peix pla, negre, semblant al sard. Té la boca llarga. Sinònim: auradeta (Barcelona). «It. liura de morruda, cantara... I ss. III drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- MORRULLA, f.: Peix molt menut que sembla la cria de la sardina. Sinònim: tomba navíos (Vinaroç).
- MORRUT, m.: Peix que té unes vies negres i amples al damunt (Vinaroç).
- MÚJOL, m.: Peix semblant a la llissa, de cap pla i boca petita (Mallorca, Vinaroç). «It. liura de mujols de mar II ss.» (Hist. Poll., I, CXII).
- MUSCLO, m., *músklu* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona): Nom d'un marisc.
- MÚSIC, m., *múzik* (Barcelona, Pineda, Torredembarra, Menorca). 1. (*Siphonostoma pyrois*, Dumer.): Peix petit i ample que es llença. Sinònims: agulla, serp (Tarragona), serp d'en terra (Costa de Llevant). 2. (*Centriscus scolapax*, Linn.). Sinònim: trompeter (Tarragona, Barcelona, Menorca).
- MUSSOLA, f., *musòle* (Costa de Llevant, Blanes, Mallorca, Menorca, Eivissa), *musòla* (Vinaroç, València) (*Mustelus vulgaris*, Müll. et Henl.): Peix bastinal, semblant al gat. Té els ulls vermells. Per raó dels ulls té el nom de mussola. «It. liura de mussola e de aguiado x drs.» (Hist. Poll., I, CXIII).

N

- NEGRET, m., *negrèt* (Pineda, Tarragona): 1. (*Spinax niger*, H. Cloquet). 2. (*Scymnus lichia*, Müll. et Henl.). 3. (*Centrolophus pompilius*, CBp): Sinònims: trotillo, peix de brom (Barcelona).
- NEGRITO (València). V. Negret.
- NERO, m., *nèru*, (Sant Felí de Guíxols, Blanes, Llofriu, Pineda, Barcelona, Menorca), *nèro* (Eivissa) (*Cerna gigas*, CBp):

- Peix rodó, negrenc, amb escata i alots, d'un metre de llargada i d'un quintar de pes. Sinònims : mero (Barcelona, Tarragona), anós (Menorca).
- NINOLA, f., *ninòle* (Sant Feliu de Guíxols) : Nom despectiu que es dona a la sardina petita inaprofitable.
- NOI, m., *nói* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix rodó, de color negrenca, molt fosc, que arriba fins a 30 cm. de llargada. És peix de cau.
- o
- OBLADA, f., *ubláde* (Barcelona, Tarragona, Pineda, Llofriu, Menorca); *upláde* (Sant Feliu de Guíxols); *obláde* (Mallorca), *obláda* (Vinaroç, València) (*Oblata melanura*, CBP) : Peix d'escata, semblant a l'esparrall, blavós de l'esquena i blanquinós de la panxa. Té una taca negra prop de la cua. Té uns 40 cm. de llarg. «It. liura de oblades e sanut e lampuda I s. III drs.» (Hist. Poll., I, cxii).
- ORADA, f., *uráde* (Blanes, Tarragona, Menorca), *oráda* (Vinaroç, València), *oráde* (Mallorca) (*Chrysophris Crassiorotris*, Günth.) : Peix semblant al sard o a l'esparrall, blanquinós, amb algunes ratlles daurades. Sinònims : aurada, auradella (Menorca, Tarragona), morarraxa (Goles de l'Èbre). «It. liura de orada de mar II ss.» (Hist. Poll., I, cxii).
- ORANYOLA, f., *urenyòle* (Barcelona, Menorca). 1. (*Exocætus volitans*, Linn.). Sinònim : verat volador (Tarragona). 2. (*Exocætus evolans*, Linn.). Sinònim : verat volador (Barcelona, Tarragona).
- ORENELLA, f. : Nom de peix. «It. liura de mella e doranella VIII drs.» (Hist. Poll., I, cxr). Vegi's Oroneta.
- ORENOL, m., *oreñol* (Mallorca, Eivissa) : Peix blau que vola. Té el cap rodó i els ulls grossos.
- ORIOLA, f., *uriòle* (Pineda, Migjorn Gran); (València) (*Trigla praeciloptera*, Valenc.) : Peix semblant a la gallineta i refalet. Sinònims : lluern, juriola de cria (Tarragona).
- ORONETA, f. (València, Archivo, II, 156); cast. *volador*, *pez volador*, *pez volante*, *golondrina de mar* (*Dactyloptera volitans*, Cuv.).
- ORTIGA, f., *ortíge* (Mallorca) : Crustaci de color vermellosa, de moltes cames, que viu damunt les roques. L'ortiga és rodona i té moltes espines. No és carn ni peix.
- P
- PADES : Caragolet de mar amb el qual fan esca els pescadors de canya (Mallorca).
- PAELLA, f., *pejële* (Blanes) : Peix pla, de color cendrosa del damunt i blanquinosa de la panxa. És petit i s'agafa amb tresmall.
- PAGELL, m., *pejél* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Mallorca, Eivissa), *pejël* (Menorca); *pejële* (Vinaroç) (*Pagellus erythrinus*, Cuv. et Valenc.) : Peix pla, vermell, de les dimensions del sard. Es pesca amb l'art. «Val més cap d'arengada (sardina) que cua

- de pagell» (Sant Feliu de Guixols, Menorca). «It. la liura de pagells, aranyes, escorpre II ss.» (Hist. Poll., I, CXI).
- PAGELL DÉNTOL, m. (Tarragona) (*Dentex macrophthalmus*, Cuv. et Valenc.). Sinònim : déntol (Barcelona, Menorca).
- PAGELLIDA, f., *pejelidè* (Mallorca): Marisc aferrat a la roca, de closca molt dura (Mallorca).
- PAGRE, m., *págre* (Tarragona, Costa de Llevant, Barcelona, Mallorca, Menorca). 1. (*Pagrus vulgaris*, Cuv. et Valenc.): Peix de tot en tot semblant a l'orada, vermellenc, pla, i d'uns 30 cm. de llarg. Es pesca amb volantí. És de bones dimensions i fa de 14 a 15 terces. Sinònims : pargo, pargotí (Goles de l'Ebre). 2. (*Pagrus orphus*, CBp). Sinònims : pargo, pargotí (Goles de l'Ebre).
- PALOMIDA, f., *pelumidè* (Tarragona, Blanes, Sant Feliu de Guixols, Eivissa), *pelomidè* (Mallorca). 1. (*Lichia glaucus*, Cuv. et Valenc.): Peix petit, rodó, blanquinós, una mica més gros que la sardina. Té dues espines damunt l'esquena. Sinònims : colomida (Barcelona), palomina (Menorca). 2. (*Lichia amia*, Cuv. et Valenc.) Sinònims : colomida (Barcelona), sorell de penya (Menorca). 3. (*Stromateus Fiatola*, Linn.). «It. la liura de la seruia e palomida I ss. VI drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- PALOMINA, f. (Menorca) (*Lichia glaucus*, Cuv. et Valenc.). Vegi's Palomida.
- PALOMITA, f. : Peix gros de bastina, sense escata i de bon gust (Vinaroç).
- PAMFONT, m. (Menorca) (*Ophidium barbatum*, Linn.). Peix llarg com una serp. És semblant al congre. Sinònims : pixota blanca (Barcelona, Tarragona), metge (Costa de Llevant), congre dolç (Menorca).
- PAMFONT VERMELL, m. (Menorca) (*Ophidium Vassalii*, Riss.). Sinònims : pixota (Tarragona), metge (Costa de Llevant).
- PÀMPENA, f. (València, Archivo, II, 156), cast. *pámpena* (*Stromateus fiatola*, Linn.).
- PÀMPOL, PÀMPOLS, m., *pámpul* (Pineda, Menorca); *pámpu* (Mallorca, València) (*Polyprion cernium*, Valenc.) : Peix blau que en mole segueix les barques de pesca. «It. la liura de pampol I ss. VIII drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- PÀMPOL PUDENT (Tarragona, Pineda) (*Stromateus microchirus*, Günth.).
- PANEGAL, m., *penegál* (Pineda, Tarragona), *penegál* (Barcelona) (*Sebastes Dactylopterus*, Günth.) : Peix vermell, semblant a l'escórpora.
- PAPAGALL, m. (València, Archivo, II, 156).
- PARGO, m. (Menorca). 1. (*Pagrus vulgaris*, Cuv. et Valenc.). 2. (*Pagrus orphus*, CBp). V. Pagre.
- PARGOTÍ, V. Pargo.
- PASTANAGA, f., *pesténagè* (Mallorca) : Peix de cap llargarut, color groga. Té certa semblança amb les pastanagues.
- PASTIU, m. : Peix llarg de color de cendra (Mallorca).
- PATENA, f. (València, Archivo, II, 156). V. Esparralló.
- PATOIA, f. : I. (*Meletta phalerica*, Moreau) : L'amploia de

- cria (Tarragona). 2. (*Alausa Pilchardus*, Cuv. et Valenc.): La sardina petita o de cria (Tarragona).
- PAU, m., *petum*: Nom col·lectiu per a assenyalar tota classe de peix petit. (Sant Feliu de Guíxols).
- PAU, m. (Barcelona) (*Callionymus maculatus*, Rafin). Sinònims: guineu (Tarragona), ferapedres (Menorca).
- PEDAÇ, m. (Menorca, Mallorca). 1. (*Bothus rhomboides*, CBp): Peix ample i prim, blanc de sota i de color bruta en la part superior. És molt bo per a menjar. Sinònims: puput (Tarragona), rèmol (Barcelona). 2. (*Bothus podas*, CBp). Sinònims: puput (Tarragona), rèmol (Barcelona).
- PEGA-ROQUES, m. (Tarragona). 1. (*Lepadogaster Candolii*, Riss.). Sinònims: xuclador (Tarragona), peix porc (Barcelona, Menorca). 2. (*Lepadogaster bimaculatus*, Flem.). Sinònims: xuclador (Tarragona), peix porc (Menorca).
- PEGUES, f. (Tarragona) (*Eche-neis remora*, Linn.). Sinònim: rèмора (Barcelona).
- PEIALLA, PEIALLES, f., *peiàle*, *peiàles* (Sant Feliu de Guíxols): Peix pla, rossenc, semblant al llenguado, però més rodó. Té regularment, de 20 a 25 cm. de llarg.
- PEIX, PEIXOS, m.: Animal de l'última classe dels vertebrats. Amb tot i tenir espinada, no tenen medulla ni canal medullar. Respiren per les ganyes, no tenen pulmons. Són muts, de sang freda, viuen en l'aigua, generació ovovivípara.
- Modismes: «Ésser un peix»: ésser astut. «Estar com un peix dins l'aigua»: estar bé, no faltar res. «Peix, a la mar en neix». «Infant i peix dins s'aigo creix» (Menorca). «Qui peix vol menjar sa cua s'ha de banyar»; «Hoste i peix menut, al cap de tres dies put». «Dia llarg, peix curt»: el peix llarg a l'estiu es passa de pressa. «A un peix dins s'aigua vols mostrar de nadar?» «El peix gros es menja el petit» (Cat., Bal., Val.). «Puja més la salsa que el peix» (Cat., Bal., Val.). «Sempre agafes es peix per sa coa» (Migjorn-Gran). «Vent llebeig, molta mar i peix fresc». «Vent mestral, peix de tall». «Vent xaloc, molta mar i peix poc» (Migjorn-Gran).
- PEIX BADE (Menorca) (*Siphonostoma Rondeletii*, Kaup.). No és tan ossós com el cavall marí. És menut, i viu a mar o platja de poc fons. Té la boca com un canonet o sífó.
- PEIX DE BASSA, m. (*Carasius auratus*, Günth.).
- PEIX DE BROM, m. (Barcelona) (*Centrolophus pompilius*, CBp). Sinònims: trotlo (Barcelona), negret, negrito (Tarragona).
- PEIX DE PLATA (València, Archivo, II, 156); cast. *pez de plata* (*Argentina sphyroena*, L.).
- PEIX ESPASA, m., *peç espáze* (Blanes, Sant Feliu de Guíxols, Tarragona, Menorca). 1. (*Xiphias gladius*, Linn.): Peix cendrós que arriba a tenir un metre de llarg. L'espasa o os punxagut que té al morro arriba, de vegades, a 60 cm. Sinònim: emperador (Menorca). 2. (*Alopias vulpes*, Bp.).

- PEIX PORC (Barcelona). V. Pegarques.
- PEIX REI, m. (Menorca) (*Merlangus Poulassou*, Riss.). Sinònims : llúçara (Tarragona), maire (Torredembarra).
- PEIX ROQUER : Nom collectiu de diversos gèneres o espècies de peix. Viu prop la costa. És de color vermella i molt bo per a menjar. El roquer es fa un llitet d'herbes damunt l'arena i s'hi adorm. (Menorca.)
- PEIX SENSE SANG (Tarragona).
1. (*Atherina hepsetus*, Linn.). Sinònims : xanguet, xesclet (Barcelona), joell (Costa de Llevant), serclet (Menorca).
2. (*Atherina Boyeri*, Riss.). Sinònims : ase, aseta (Tarragona), xanguet (Barcelona), cabessuda (Menorca).
- PELAÍ, m., *peléi* (Barcelona, Tarragona, Menorca). 1. (*Solea vulgaris*, Gottsche). Sinònim: llenguado. 2. (*Solea Lascaris*, CBp.). Sinònim : llenguado. 3. (*Solea Kleinii*, CBp). Sinònim : llenguado. 4. (*Solea oculata*, Willugh.). Sinònims: llenguado (Tarragona); llengua de sant Pau (Menorca). 5. (*Microchirus luteus*, CBp). Sinònim : llenguado.
- PELAIA, f. *peláie* (Barcelona, Pineda), *pelée* (Mallorca), *peláda* (Vinaroç); (*Pleuronectes Citharus*, CBp). : Peix que té la boca a un costat del cap. És de color de cendra. Sinònims: pelaia guarda la vida (Tarragona), capellà, rêmol (Menorca).
- PELAIA BRUIXA, f. (Tarragona, Costa de Llevant) (*Pleuronectes megastoma*, Donov.). Sinònims : serrandell (Goles de l'Ebre), capellà (Menorca).
- PELAIA GUARDA LA VIDA. V. Pelaia.
- PELAIA MISÈRIES (Tarragona).
1. (*Pleuronectes unimaculatus*, Moreau). Sinònim : serrandell (Goles de l'Ebre). 2. (*Pleuronectes conspersus*, Canestr.) Sinònim : serrandell (Goles de l'Ebre).
- PELAIA ROSSA, f. (Tarragona, Barcelona). 1. (*Pleuronectes Grohmanni*, CBp). Sinònim : serrandell (Goles de l'Ebre). 2. (*Pleuronectes arnoglossus*, CBp). Sinònim : serrandell (Goles de l'Ebre).
- PELUDA, f., *pelúde* (Menorca, València); (*Microchirus variegatus*, Moreau). Sinònim : llenguado d'arena (Tarragona).
- PELUT, m., *pelút* (Tarragona, Barcelona, Pineda, Blanes, Sant Feliu de Guíxols) (*Trigla gurnardus*, Linn.): Peix petit, vermellenc. És peix d'escata, molt semblant a la peona. Té dos additaments llargaruts sota les ganyes que, tal vegada, hagin donat origen al seu nom. Sinònims : refet, refetó (Tarragona), lluernà, bired (Barcelona).
- PELUT D'ESCATA, m. (Tarragona) (*Trigla cavillone*, Lacep). Sinònims : escatós (Goles de l'Ebre), clavilló (Costa de Llevant).
- PEONA, f., *peone* (Tarragona, Pineda, Blanes, Sant Feliu de Guíxols) (*Trigla pini*, Bloch): Peix vermell, d'uns 20 cm. de llargada, que té el cap fort i es pesca al bou.
- PETARC, m. (Costa de Llevant) (*Coricus rostratus*, Nordmann). Sinònims: griveta (Tarragona), donzelleta (Barcelona), truge-ta (Menorca).

- PIGOTA, f., *Pescadilla o merluza tierna* (Mallorca).
- PILLET DE PLATJA, m. (Menorca) (*Conger Mystax*, Riss.). Sinònims : congre serpeter (Tarragona), congre dolç o de sucre (Menorca).
- PINTA, f. (Tarragona) (*Sargus annularis*, Geof. St. Hil.). Sinònims : esparrall (Barcelona, Tarragona, Menorca), esparralló (Tarragona).
- PINTA ROTJA, PINTA ROSSA, f. (València, Archivo, II, 156). Vegi's Gat.
- PINTAT, m. (València, Archivo, II, 156); V. Llobarro.
- PITGELL, m. (Menorca) (*Pageillus erythrinus*, Cuv. et Valenc.). Sinònim : pagell (Tarragona, Barcelona).
- En el segle XIV, l'infant En Joan d'Aragó, prelat tarragoní, obtingué del seu germà, el comte de Prades, que no exigís als pescadors de Tarragona que anaven a pescar vers la costa del coll de Balaguer el tribut de 50 *peixells*, o llur vàlua en diner, en concepte de dret de riberatge (Gibert, Fauna, 53).
- PIXOTA, f. (Tarragona); (*Ophidium Vassalii*, Riss.) : Peix blanc, llarg i prim, flexible. No és gaire bo per a menjar. Es pesca al bou. Sinònims: metge (Costa de Llevant), pamfont vermell (Menorca).
- PIXOTA BLANCA (Barcelona, Tarragona) (*Ophidium barbatum*, Linn.): Peix llarg i prim. Sinònims : metge (Costa de Llevant), congre dolç, pamfont (Menorca).
- PIXOTA DE CARALL DE JAN, f. (Tarragona); (*Fierasfer imberbis*, CBp.). Sinònims : pixota de llanguet (Tarragona), fill de morena mansa (Menorca).
- PIXOTA DE LLANGUET. V. Pixota de carall de Jan.
- PIXOTA VERMELLA (Tarragona) (*Cepolla rubescens*, Linn.); Peix prim, llarg, d'uns 60 cm., de color vermella. Sinònims: lligacames (Tarragona), veta (Barcelona), làtigo (Costa de Llevant), flàmula (Menorca).
- PLANXETA, f. (València, Archivo, II, 156) (*Crenilabrus roisalii*, Riss.).
- POLLA, f., *pòlç* (Barcelona, Blanes, València) (*Scorpaena scropha*, Linn.) : Peix de color vermella, cap gros, molt espinós de l'esquena. És molt bo per a menjar.
- POLLAGARAU, f. : Anguila de riu, d'esquena de color negra i panxa blanca (Pobla de Mallorca).
- POLLS DE MAR : Insectes que viuen paràsits a la boca dels peixos (Llofriú).
- POP, m. : Peix de forma especial que té les extremitats proveïdes de vuit tentacles que serveixen per a arrapar-se a la roca (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Vinarç, Balears).
- PORC MARÍ, m., *pòrk merí* (Costa de Llevant, Pineda, Sant Feliu de Guixols, Tarragona, Eivissa, Menorca), *pòrk* (Mallorca, València) (*Centrophorus granulosus*, Müll. et Henl.): Peix bastinal, de tres caires, panxa blanca, negrós del damunt. És molt semblant al porc. Sinònims : gutxo (Tarragona). 2. (*Centroscymnus coelolepis*, Bocag. et Capel.). Sinònim : gutxo (Tarragona).

3. (*Centrina vulpecula*, Bel.). Sinònim : truja (Tarragona, Torredembarra).
 PUDENTA, f. (València, Archivo, II, 156). V. Pàmpena.
 PUNXOSET, m. (València, Archivo, II, 156), salpa xurell (*Gasterosteus aculeatus*, L.).
 PUPUT, m. (Tarragona). 1. (*Bothus rhomboides*, CBp). Sinònims : rèmol (Barcelona), pedaç (Menorca). 2. (*Bothus podas*, CBp). Sinònims : rèmol (Barcelona), pedaç (Menorca).

Q

- QUELVE, m. (València, Archivo, II, 156), V. Agullat.
 QUISSONA, f., *kisónē* (Mallorca, Menorca). 1. (*Acanthias vulgaris*, Riss.) : Peix llarg, molt semblant al gatvaire. Té dos alarons i a llurs extrems dues punxes. Sembla la femella del ca marí. Sinònim: agullat (Tarragona). 2. (*Acanthias Blainville*, Riss.). Sinònims : agullat xato (Tarragona).

R

- RABOSA, f., *ῥεβόζε* (Eivissa, Menorca), *ῥεβόε* (Mallorca, València). 1. (*Blennius palmicornis*, C. V.) : Peix curt, de panxa negrenca, amb dues banyes al cap i una espina a l'esquena. Es remena molt. Sinònims: dormilega (Tarragona), capsigrany, llepissós (Barcelona), futarra, bavosa (Costa de Llevant). 2. (*Blennius gattorugine*, Lacep.). Sinònims : dormilega roja o de fang (Tarragona), capsigrany (Barcelona), futarra bavosa (Costa de Llevant). 3. (*Blennius tentacularis*, Brunn.). Sinònims : dormilega (Tarragona), capsigrany (Barcelona), bavosa, futarra (Costa de Llevant). 4. (*Blennius ocellaris*, Linn.). Sinònims: dormilega (Tarragona), capsigrany, ase mossegair (Barcelona), futarra, bavosa (Costa de Llevant). 5. (*Blennius erythrocephalus*, Riss.). Sinònims: dormilega de cap-roig (Tarragona), capsigrany (Barcelona), bavosa, futarra (Costa de Llevant).
 RABOSOT, m. : Peix molt menut, negre, sense escata, que es cria a les roques. Es pesca amb canya (Vinaroç).
 RAFEC, m. (València, Archivo, II, 156). V. Juliola.
 RAFEL, m., *ῥεφέλ* (Mallorca) : Peix de panxa blanca i esquena vermella, que té una banya a cada banda de cap. V. Rafelet.
 RAFELET, m., *ῥεφέλετ* (Pineda, Menorca) (*Trigla lineata*, Wall.): Peix semblant a la gallineta. Sinònim : borratxo (Tarragona).
 RAFET, m. (València, Archivo, II, 156); cast. *cuchillo*, *escacho* (*Trigla gurnardus*, L.).
 RAJADA, f., *ῥεjáδε* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Balears), *ῥαιά* (Vinaroç, València). 1. (*Raja clavata*, Rond.): Peix blanc amb ratlles negres al damunt. Sinònims : rajada vera (Tarragona), clavellada (Costa de Llevant), clavell (Menorca). 2. (*Leviria oxyrhynchus*, CBp). Sinònim : caputxo (Tarragona). 3. (*Leviria macrorhynchus*, CBp). Sinò-

- nim : moranell (Tarragona).
4. (*Raia marginata*, Müll. et Henl.). Sinònims : escrita blanca (Tarragona), clavellada (Costa de Llevant), clavell (Menorca). 5. (*Raia radula*, Del.). Sinònims : clavellada (Costa de Llevant), rajada peluda (Menorca). 6. (*Raia punctata*, Riss.). Sinònims : escrita, escrita vera (Tarragona), clavellada (Costa de Llevant), rajada boca de rosa (Menorca). 7. (*Raia miraletus*, Rond.). Sinònims : escrita vera (Tarragona), rajadeta vestideta (Barcelona), clavellada (Costa de Llevant).
- RAJADA BOCA DE ROSA. V. Rajada, 6.
- RAJADA PELUDA. V. Rajada, 6.
- RAJADA VERA. V. Rajada, 1.
- RAJADA VESTIDETA, f. (Barcelona) (*Raia miraletus*, Rond.). Sinònims : escrita vera (Tarragona), clavellada (Costa de Llevant).
- RAÓ, f. (Barcelona, Tarragona, Costa de Llevant, Mallorca, Menorca, Eivissa) (*Xirichthys novacula*, Linn.). Peix de color de canari, de forma semblant als molls, però més pla. Té dues dents davant i dues darrera. «It. liura de raos e de moll II ss. IIII drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- RAÓ, m. (València) : Nom de peix. Cast. *papagallo* (*Xirichthys novacula*, Bp).
- RAP, m., *ráp* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Barcelona, Tarragona, Mallorca, Menorca, Eivissa, Vinaroç, València). 1. (*Lophius piscatorius*, Linn.): Peix pla, de boca molt grossa, de color vermello. Damunt el cap té una espècie de prolongació, semblant a una canya, que serveix per a pescar peixos. Sinònim : boldroi (Menorca). 2. (*Lophius Budegassa*, Spinola). Sinònim : rap fotaire (Tarragona). 3. Planta petita que té la forma de baldufa (Hospitalet).
- RAP FOTAIRE, m. (Pineda, Blanes, Tarragona) (*Lophius Budegassa*, Spinola). És el nom del rap de color negra.
- RAP NEGRE (Sant Feliu de Guíxols). V. Rap fotaire.
- RASCÀS, m., *raskàs* (Tarragona, Menorca); (*Polyprion cernium*, Valenc.) : Peix que hom veu en alta mar prop les desferres d'embarcacions i fustes surants. Sinònims : dot (Barcelona), pàmpol (Menorca).
- RASCASSA, f. (Llofriu, Eivissa, Vinaroç) : Peix petitet, de color vermella, d'alarons molt punxeguts. Pica molt. «Sembla una rascassa» : es diu d'una dona malfardada (Eivissa).
- RASCLA, f., *rásclè* (Migjorn Gran) (*Scorpoena porcus*, Linn.): Peix semblant a la gallineta. Es pesca amb xarxa i és molt sanitos. A Mahó, la primera cosa que es dona al malalt que va per bé és *brou de rascla*. Sinònims : escórpura (Ciutadella), escórpura de roquer (Tarragona).
- RATA, f., *rátè* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Barcelona, Tarragona, Mallorca, Menorca, Eivissa), *ràta* (Vinaroç): Peix d'escata amb alots de color vermello. És de cap pla i té la boca a sobre (Sant Feliu de Guíxols). És negrenc amb taques blanques (Pineda).

- Amb la rata es fa una sopa riquíssima (Vinaroç). La color o la configuració del morro poden haver originat el seu nom. Sinònim : saltaperdissa (Menorca).
- REFET (Tarragona) (*Trigla gurnardus*, Linn.). Sinònims : pelut, capsec, clau (Tarragona), clavilló (Costa de Llevant, Gols de l'Ebre).
- REFETÓ, m. (Tarragona). Vegi's *refet*.
- REGET, m., *řejět* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda, Llofriu) : Nom del reig petit amb alots i escata. És de color blanquinosa, amb cap i ulls petits.
- REGET VARIAT, m., *řejět briát* (Sant Feliu de Guíxols) : Reget gros de color vermellenca.
- REGETÓ, m., *řejětó* (Vinaroç, València) : Peix semblant al reig, però més petit. És de carn molt fina (*Corvina nigra*, Cuv.).
- REI, m., *řěi* (Tarragona, Pineda) (*Apogon imberbis*, Günth.). Sinònims : reiet (Tarragona), moll reial, anfós (Barcelona), mare d'anfós i muret vermell (Menorca).
- REIET. V. Rei.
- REIG, m., *řěě* (Sant Feliu de Guíxols, Tarragona, Vinaroç, Mallorca, Menorca), *řěi* (Pineda), *řět* (Menorca, València). 1. (*Umbrina cirrosa*, Riss.): Peix groc, rodó i amb alots. Arriba a pesar fins una arrova. Té l'escata argentada. La seva carn blanca és molt bona. Sinònim : corball (Barcelona). 2. (*Scioena aquila*, Cuv.)
- RÈMOL, m., *řěmul* (Costa de Llevant, Tarragona, Menorca); *řěmol* (Mallorca, València). 1. (*Pleuronectes Citharus*, CBp) : Peix pla, vermellós; cap pla, ulls petits. Es pesca amb palangre. Sinònims: pelaia (Barcelona), pelaia guarda la vida (Tarragona), capella (Menorca). 2. (*Rhombus laevis*, Rond.). Sinònim : rom (Costa de Llevant). 3. (*Bothus rhomboides*, CBp). Sinònims : puput (Tarragona), pedaç (Menorca). 4. (*Bothus podas*, CBp). Sinònims : puput (Tarragona), pedaç (Menorca).
- RÈMOL BLANC (Tarragona) (*Plagusia lactea*, CBp).
- RÈMOL DE RIU (Tarragona) (*Fleusus passer*, Moreau).
- RÈMOL EMPETXINAT, m. (Tarragona) (*Rhombus maximus*, Riss.).
- RÈMORA, f. (Barcelona, Pineda, València) (*Echeneis remora*, Linn.). Sinònim : pegues (Tarragona).
- RET, m. (Menorca) (*Umbrina cirrossa*, Riss.). Sinònims : corball (Barcelona, Tarragona), reig (Menorca). V. Reig.
- REVALLA (Sant Feliu de Guíxols) (*Trigla gurnardus*, Linn.). V. Pelut.
- ROGER, m., *řujě* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes), *řojě* (Eivissa, València). 1. (*Mullus surmulletus*, Linn.) : Peix de color vermella, d'un pam a un pam i mig de llarg. És molt bo per a menjar. Sinònims : rogeret (Costa de Llevant), moll fanguer (Tarragona), moll ver (Menorca). 2. (*Mullus fuscatius*, Rafin.). Sinònim : moll (Tarragona, Menorca). 3. (*Mullus barbatus*, Willgh.). Sinònims : moll roquer (Tarragona), moll cranquer (Menorca).
- ROGERET. V. Roger.

- ROGET, m. (València, Archivo, II, 157). V. Bobo.
- ROM, m. (Costa de Llevant); (*Rhombus laevis*, Rond.). Sinònim: Barcelona, Tarragona.
- ROMEGUERA, f., *řumegéře*, *řumi-géře* (Tarragona), *řomegére* (Mallorca; València) (*Raia batis*, Linn.): Peix que té la panxa i l'esquena de color de cendra, cua molt gratallosa, amb dues o més espines a la mateixa cua.
- RONCADOR (Tarragona, Eivissa) (*Pristipoma Bennettii*, Løwe).
- ROQUER, m., *řukéř* (Menorca, València). 1. Nom collectiu per a assenyalar tota espècie de peix que viu prop de les roques (Cat., Bal.). 2. (*Crenilabrus ocellatus*, Nomann.). Sinònim: tord (Barcelona, Tarragona). 3. (*Crenilabrus Roissali*, Riss.). Sinònim: tord (Barcelona, Tarragona). 4. (*Crenilabrus tigrinus*, Riss.). Sinònim: tord (Tarragona). 5. (*Crenilabrus Baillonia*, Valenc.). Sinònim: tord (Tarragona). 6. (*Crenilabrus tinca*, CBp). Sinònims: tord (Barcelona, Tarragona), satx (Menorca).
- ROSETÍ m., (Menorca) (*Aphia Pellucida*, Moreau). És un peix molt menut. És pesca amb bolitx espès. V. Xanguet.
- ROSSINYOL, m. (València, Archivo, II, 157) (*Crenilabrus pavo*, Valenc.).
- RUC, m. (Tarragona). 1. (*Gobius longiradiatus*, CBp). Sinònims: burro (Barcelona), gòbit (Costa de Llevant), cabot mocós (Menorca). 2. (*Gobius lota*, Valenc.). 3. (*Gobius quadrimaculatus*, Valenc.). 4. (*Gobius cruentatus*, Gml). Sinònims: burro (Barcelona), gòbit (Costa de Llevant), cabot anglès (Menorca). 5. (*Gobius minutus*, Cuv. et Valenc.). Sinònims: gòbit (Costa de Llevant), cabot (Menorca). 6. (*Gobius auratus*, Riss.). 7. (*Gobius geniporus*, Valenc.). Sinònim: cabot (Menorca). 8. (*Gobius paganellus*, Linn.). Sinònims: burro (Barcelona), gòbit (Costa de Llevant), cabot (Menorca). 9. (*Gobius Fallax*, Sarato). Sinònims: cabot berruvés (Menorca).
- RUCASSA, f.: Peix de color de rosa al qual s'ha de llevar l'escata per a fregir-lo (Eivissa).
- RUC D'ALGA, m. (Tarragona) (*Gobius Jozo*, Linn.). Sinònims: burro (Barcelona), gòbit d'alga (Costa de Llevant), cabot d'alga (Menorca).
- RUC DE ROCA (Tarragona). 1. (*Gobius guttatus*, Cuv. et Valenc.). Sinònims: gòbit de roca (Costa de Llevant), cabot de roca (Menorca). 2. (*Gobius niger*, Linn.). Sinònims: gòbit de roca (Costa de Llevant), cabot de roca (Menorca).
- RUFINA, f. (Costa de Llevant) (*Sebastes Dactylopterus*, Günth.). Sinònims: panegal (Tarragona), panegall (Barcelona), serrà imperial (Menorca).
- RUMBO, m.: Nom de peix (Vinaroç).
- RUSSÓ, m.: Peix pla de color vermella i ulls petits. És pesca amb palangres (Blanes).

S

SABOGA, f., *řebóęeř* (Tarragona, Pineda, Eivissa, Rib. de l'Ebre), *řebóęeř* (Mallorca), sa-

- boga* (Vinaroç, Goles de l'Ebre, València). 1. (*Alosa vulgaris*, Troschel.) : Peix semblant al gerret o sardina, de la mateixa classe de la boga. Té els ulls molt grossos. Cria en els desguassos dels rius. Sinònims: guerxa (Costa de Llevant), alatxa (Tarragona). 2. (*Alosa finta*, Marcotte). Sinònim: guerxa (Costa de Llevant).
- SABRE, m. (València, Archivo, II, 157), cast. *sable* (*Lepidopus ensiformis*, Bp.).
- SAIG, m. (Menorca). 1. (*Crenilabrus Tinca*, CBp.). Sinònims: tord (Barcelona, Tarragona), roquer (Menorca). 2. (*Crenilabrus pavo*, Bp.). Sinònims: tord (Barcelona, Tarragona), llavió (Costa de Llevant).
- SALMÓ, m., *selmó* (Tarragona, Pineda) (*Salmo salar*, Linn.): Espècie rara. 2. Nom per a assenyalar el roger de fang i el roger comú (Blanes).
- SALMÓ ARC DE SANT MARTÍ (Tarragona) (*Salmo iridens*, Gibbons).
- SALMÓ DE CALIFÒRNIA (Tarragona) (*Salvelinus fontinalis*, Mitchell).
- SALPA, f., *sáupe* (Sant Feliu de Guíxols, Barcelona, Tarragona, Mallorca, Menorca; València) (*Box salpa*, Cuv. et Valenc.): Peix de panxa blanca, amb ratlles grogues a l'esquena. Arriba a fer 50 cm. de llargada. «La salpa i la dona tot l'any és bona». (Vinaroç). «It. liura de salpes i ss.» (Hist. Poll., I, cxii).
- SALROIG, m. (Barcelona, Eivissa, Menorca). 1. (*Odontaspis ferox*, Agass.) : Peix de bastina, un dels més grossos que els pescadors coneixen. És llarg, de textura de tauró i de dentat tan fort que talla en rodó una plomada. 2. (*Charcarodon Lamia*, Bp.). Sinònims: ca marí (Tarragona), marraco (Barcelona).
- SALTABARDISSA, f. (Menorca) (*Uranoscopus scaber*, Linn.): Peix dels acantopterigis, d'espina i aló. Es pesca en algarrons o platges de poc fons. Diuen que té un ressort a la panxa que li permet saltar.
- SALTAMURADES (Menorca) (*Aulopus filamentosus*, CBp.). Sinònims: lluert (Torredembarra), serpentí, escàlum (Menorca).
- SAMA, f. (Tarragona, València) (*Mugil saliens*, CBp.). Vegi's Llissa calba negra.
- SAMARUC, m. (València, Archivo, II, 157); cast. *samaruco*, *pececillo*, *peje* (*Hydrargyra hispanica*, Valen.).
- SANREMUS, m. (Menorca) (*Monochidus hispidus*, Rafin.). Sinònim: llenguado de fonera (Barcelona).
- SANUT, m.: Nom de peix. «It. liura de oblades e sanut e lampuda i ss. iii drs.» (Hist. Poll., I, cxii).
- SARANYAN, m. (València, Archivo, II, 157). V. Aranya.
- SARD, m., *sárt* (Tarragona, Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Llofríu, Mallorca), *sárk* (Vinaroç, Menorca). 1. (*Sargus vulgaris*, Geof. St. Hil.): Peix pla, de boca petita i d'ulls petits, ratllat de faixes negres, d'uns 40 cm. de llarg. Sinònims: variada (Tarragona, Menorca), varada (Costa de Llevant). 2. (*Sargus Rondeletii*, Cuv. et Va-

- lenc.). 3. (*Sargus vetula*, CBp).
 4. Persona astuta i difícil d'enganyar : «És un bon sarg.» (Migjorn Gran, Vinaroç). «It. la liura del sarrans, marbre, sarch, variada, vaques I ss. IIII drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- SARDINA, f., *serdine* (Tarragona, Barcelona, Pineda, Blanes, Sant Feliu de Guíxols, Llofriu, València). 1. (*Sardinella aurita*, Cuv. et Valenc.) : Peix blau, rodó, d'escata i alots. En temps de primavera i estiu es pesca amb els sardinals. Sinònims : latria, sardina alatxa (Tarragona), alatxa (Barcelona, Menorca), alatxa pixota (Menorca). 2. (*Alausa Pilchardus*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : sardineta, patoia, caramelo (Tarragona), junquetí (Menorca). «It. liura de sardina grossa e manuda...» (Hist. Poll., I, CXII).
- SARDINA ALATXA (Tarragona). Vegi's Sardina.
- SARDINETA (Tarragona, València). V. Sardina 2.
- SEITÓ, m., *seitó* (Pineda, Tarragona, Barcelona) (*Engraulis encrasicolus*, CBp). Sinònims : aladroc (Tarragona, Menorca).
- SENYORETA, f., *senyurète* (Costa de Llevant). 1. (*Julis vulgaris*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : donzella (Barcelona, Tarragona, Menorca), güiula (Costa de Llevant). 2. (*Julis speciosa*, Riss.). Sinònims : donzella (Tarragona, Barcelona, Menorca), güiula (Costa de Llevant). 3. (*Julis Giofredi*, CBp). Sinònims : donzella (Barcelona, Tarragona, Menorca), güiula (Costa de Llevant). 4. (*Julis festiva*, Valenc.). Sinònims : donzella (Tarragona, Menorca), güiula (Costa de Llevant). 5. (*Julis pavo*, Günth.). Sinònims : donzella (Tarragona), güiula (Costa de Llevant), vit d'en Gahona (Menorca).
- SÉPIA, *sépie* (Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Pineda), *sépie* (Vinaroç), *sípie* (Mallorca): Peix pla, sense escata, que arriba a uns 50 cm. de llarg. Es diu que canvia de color rossenca a blanca i que els mascles són ratllats de l'esquena i les femelles quadriculades. La seva forma de guitarra no té pariona. A l'interior té l'*escut*, peça cartilaginosa que substitueix els ossos. Té dos tentacles. Es pesca amb fitora o amb nansa, dins de la qual es posen ballarancs.
- SEPIONS, m. pl. : Nom de les sèpies petites (Vinaroç).
- SERCLET, m. (Menorca) (*Atherina hepsetus*, Linn.). Sinònims : peix sense sang (Tarragona), xanguet, xaslet (Barcelona), joell (Costa de Llevant). «It. liura de serclet I ss. IIII drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- SERCLET, m. : Espècie d'aterina. Peix molt menut semblant a la cabessuda (Menorca).
- SERNIA, f. (Tarragona) (*Temnodon saltator*, Cuv.).
- SERP, f., *serp* (Tarragona, Barcelona, Blanes, Mallorca, Eivissa). 1. (*Syngnathus rubescens*, Riss.) : Peix de la mateixa forma que la serp de terra, semblant al congre blanc. Algunes són mengívoles. Sinònim : agulla (Tarragona). 2. (*Syngnathus tenuirostris*, Rathke). Sinònim : agulla (Tarragona). 3. *Syng-*

- nathus Ethon*, Riss.). Sinònim: agulla (Tarragona). 4. (*Syngnathus Abaster*, Riss.). Sinònim: agulla (Tarragona). 5. (*Siphonostoma argentatum*, A. Dümer). Sinònim: agulla (Tarragona). 6. (*Siphonostoma Rondeletii*, Kaup.). Sinònims: agulla (Tarragona), músic (Barcelona), serp d'en terra (Costa de Llevant), peix bade (Menorca). 7. (*Siphonostoma pyrois*, A. Dümer). Sinònims: agulla (Costa de Llevant), músic (Barcelona), serp d'en terra (Costa de Llevant). 8. (*Myrus vulgaris*, Kaup.). Sinònims: congre serpeter (Barcelona, Tarragona), culebra, dorado (Menorca).
- SERP DE COSTA. V. Serp 6 i 7.
- SERP DE MAR (Barcelona, Tarragona, Mallorca, Vinaroç). 1. (*Ophisus serpens*, Lacep.). Sinònim: culebra de la mar (Menorca). 2. (*Ophisus hispanus*, Belloti). 3. (*Sphagebranchus imberbis*, Delaroche). Sinònim: cuca de serp (Barcelona). 4. (*Sphagebranchus coe-cus*, B. C. Schneider). Sinònim: murer (Menorca).
- SERP D'EN TERRA. V. Serp 7.
- SERPENTÍ, m., *serpentí* (Menorca) (*Aulopus filamentosus*, CBp). Sinònims: lluert (Torredembarra), saltamurades, escàlum (Menorca).
- SERPETA, f. (Tarragona). 1. (*Nerophis lumbriciformis*, Bp). 2. (*Nerophis Ophidion*, Bp).
- SERRA, f., *serē* (Tarragona, València) (*Lepidopus argenteus*, Bonnat.). Sinònim: serreta.
- SERRÀ, *será* (Barcelona, Tarragona, Costa de Llevant, Balears), *será* (València). 1. (*Serranus cabrilla*, CBp) : Peix de color variada (vermella o rossa) que té les dimensions del roger o juriola. Té un additament al llom que forma dents com una serra. D'això segurament ha pres el nom. 2. (*Serranus hepatus*, CBp). Sinònims: inflaconys (Tarragona), vaca serrana (Tarragona). «It. la liura de serrans, mabre, sarch, etc.» (Hist. Poll., I, cxi).
- SERRÀ IMPERIAL, m., *será imperial* (Sant Feliu de Guixòls, Menorca) : Serra petit que es pesca al bou. Sinònims: ru-fina (Costa de Llevant), panegal (Tarragona), panegall (Barcelona).
- SERRANDELL, m. (Goles de l'Ebre). 1. (*Pleuronectes unimaculatus*, Moreau). Sinònim: pelaia misèries (Tarragona). 2. (*Pleuronectes Grohmanni*, CBp). Sinònim: pelaia rossa (Tarragona). 3. (*Pleuronectes arnoglossus*, CBp). Sinònim: pelaia rossa (Barcelona). 4. (*Pleuronectes conspersus*, Cane-str.). Sinònim: pelaia misèries (Tarragona). 5. (*Pleuronectes Boscii*, CBp). Sinònim: pelaia bruixa (Tarragona). 6. (*Pleuronectes megastoma*, Donov.). Sinònims: pelaia bruixa (Tarragona), capellà (Menorca).
- SERRANET, m. (València). Vegi's Serra.
- SERRETA, f. (València, Archivo, II, 157), cast. *pastenaca*, *ra-ya vaca* (*Trygon pastinaca*, Aduas.).
- SERRETA (Tarragona). V. Serra.
- SÍRVIA, f. *serbiē* (Sant Feliu de Guixòls), *sirviē* (Balears) (*Seriola Dumerilii*, Riss.) : Peix

- gros, negre, amb alots com el delfí. Es pesca pel maig, quan persegueix les moles de sardina. Sinònims : verderol (Tarragona, Menorca), sirviola (Menorca). «It. la liura de la seruia e palomida i ss. vi drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- SIRVIOLA, f. (Mallorca, Menorca, València). 1. (*Seriola Dumerilii*) : És la sírvia petita. Té la panxa blanca, l'esquena de color de cendra amb vies negres. 2. El mariner d'un vaixell que està de vigilància a la proa (Mallorca).
- SOLDAT, m. (València, Archivo, II, 157); cast. *tambor real* (*Solea oculata*, Riss.).
- SOLIGUER, m. (València). Vegi's Oroneta.
- SOLRAIG (Tarragona, Vinaroç, València) (*Oxyrhina Spallanzanii*, Bp) : Peix semblant a la tintorera. Es pesca amb fitora.
- SOBREIG, m. (València, Archivo, II, 157), cast. *escualo, tollo* (*Odontaspis taurus*, Müll.).
- SOMERA, f., *sumèrè* (Pineda) (*Anthias sacer*, Bloch). Sinònims: reixet (Barcelona); dentó (Menorca).
- SONSO, m., *sónsu* (Barcelona, Blanes) (*Ammodytes cicerellus*, Rafin) : Peix prim i llargarut, de color blanquinosa i blavenca. Sinònims : trencavits (Barcelona), enfú (Menorca).
- SONSERA, f. : Aparell de pescar sonsos (Llofriu).
- SORELL, m., *surèl* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Vinaroç); *sorèl* (Mallorca, Menorca, Eivissa, València). 1. (*Trachurus Trachurus*, Gunth): Peix blanc, i en alguns llocs blavós, semblant a l'agulla. A cada costat de la cua té una serra d'espines. És la millor esca per a pescar sípies. Sinònim : sorelló petit (Tarragona, Menorca). 2. (*Caranx fusus*, Geof. St. Hil.). 3. (*Gasterosteus aculeatus*, Linn) : Aquesta varietat es troba a l'estany de Banyoles, en els aiguamolls de can Tunis (Barcelona) i en els rius Besòs i Tenes. «It. liura de sorells i ss. III drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- SORELLA, f., *surèlè* (Tarragona) (*Caranx suareus*, Riss.).
- SORELL DE PENYA (Menorca) (*Lichia amia*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : palomida (Tarragona, Menorca), colomida (Barcelona).
- SORELLET, m. (València). Vegi's Punxoset.
- SORELLÓ, m. (Tarragona). Vegi's Sorell.
- SORRAIG, SORRAIGS, m., *suráè*, *suráits* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix semblant al delfí, de color blanquinosa, de boca grossa i morró poc punxegut. La seva grandària és com la de la tonyina.
- SUCLA, f. (València). V. Xucla.
- SUCLÓ, m. (València, Archivo, II, 157) (*Crenilabrus melops*, Riss.).

T

- TABURÓ (València). V. Tiburó.
- TACÓ, m. : Nom de peix (Pineda).
- TALLA ROQUES, m. (Menorca) (*Arantholabrus Palloni*, Cuv. et Valenc.).
- TAMBORER, m. (Menorca). 1. (*Crenilabrus quinquemaculatus*, Riss.). Sinònim : tord (Tarragona). 2. (*Crenilabrus massa*,

- Riss.). Sinònim : tord (Barcelona, Tarragona).
- TAURÓ, m., *teuró* (Pineda, Tarragona, Eivissa). 1. (*Carcharias lamia*, Müll. et Henl.). Sinònims : camarí, tintorera (Tarragona). 2. (*Carcharias Milberti*, Val.). Sinònims : camarí, tintorera (Tarragona).
- TAVERNER, m. (Menorca) (*Mugil cephalus*, Cuv. et Valenc.). Sinònims : lissa llobarrera (Tarragona), llissera llobarrera (Barcelona), lissa (Menorca).
- TENCA, f., *ténke* (Cat. or.); *ténka* (Cat. occ.). 1. (*Tinca vulgaris*, Cuv.) : Peix de riu molt semblant a la boga. Es pesca amb ham. 2. (*Ciprinus carpio*, L.) (València, Archivo, II, 157).
- TIBURÓ, TIBURONS, m., *tiburó* (Pineda, Balears, Vinaroç, València) (*Carcharias glaucus*, Agass.) : Peix de forma allargada, de quatre a cinc metres. S'alimenta d'altres peixos i de les deixalles de les embarcacions. Per poder fer la presa es gira ventre per amunt, perquè la llargària del morro de dalt li privaria d'agafar-la.
- TIBURÓ TINTORER (Marratxí).
- TINTORERA, f., *tinturèrè* (Pineda, Tarragona, Menorca), *tintorèrè* (Mallorca, Eivissa), *tintorèra* (Vinaroç, València) (*Carcharias Milberti*, Val.) : Peix gros, de dents molt grosses, cap com el barret de guàrdia civil, de color blanca amb ratlles morades. És molt carnisser. És la femella del tauró. Sinònims : ca marí, tauró (Tarragona).
- TÍSC, m. (València). V. Rafet.
- TITULOT, m. (Tarragona) (*Macrourus Trachyrhynchus*, Günth.).
- TOMBA NAVÍOS (Barcelona) : Nom de la lissa de cria. V. Lissa vera.
- TONTO, m. (València, Archivo, II, 157) (*Trigla tyra*, L.).
- TONYINA, f., *tuynè* (Costa de Llevant, Barcelona, Tarragona, Menorca), *toyina* (Vinaroç, València), *tonine*, (Mallorca). 1. (*Thynnus Thunnina*, CBp) : Peix gros, semblant al delfí, de vint arroves de pes algun d'ells, i arribant a créixer fins a cosa d'un metre vint centímetres. Té el cap gros, amb dos alarons, un a cada banda. «Tonyins o altre peix gros de tayl» (Bans de 1372 al 1378, f. 13 v., Arxiu municipal de Barcelona). «It. la liura de tonyina i ss. II drs.» (Hist. Poll., I, CXI). Sinònims : arbecora (Tarragona), albecora (Costa de Llevant), bacorettes (Goles de l'Ebre). 2. (*Thynnus thynnus*, Günth.).
- TORD, m., *tòrt* (Barcelona, Costa de Llevant, Tarragona, Vinaroç), *tòrt*, *tòr* (Mallorca, Menorca, València) : Peix roquer de diferents classes. Quan és petit és de color verda. 1. (*Labrus limbatas* (Cuv. et Valenc.)). Sinònims : tord verd, griva (Barcelona). 2. (*Labrus lineolatus*, Canestr.). Sinònim : Massot (Menorca). 3. (*Labrus saxorum*, Cuv. et Valenc.). Sinònim : ull de perdiu (Menorca). 4. (*Crenilabrus ocellatus*, Nomann). Sinònim : roquer (Menorca). 5. (*Crenilabrus Roissali*, Riss.). Sinònim : roquer (Menorca). 6. (*Crenilabrus quinque maculatus*, Riss.). Sinònim : tamborer (Menorca). 7. (*Crenilabrus tigrinus*, Riss.).

- Sinònim : roquer (Menorca).
 8. (*Crenilabrus melops*, Riss.).
 9. (*Crenilabrus melanocercus*, Riss.). Sinònim : llambrega (Barcelona).
 10. (*Crenilabrus Caeruleus*, Riss.).
 11. (*Crenilabrus Bailloni*, Valenc.). Sinònim : roquer (Menorca).
 12. (*Crenilabrus mediterraneus*, CBp). Sinònims : canari (Barcelona), tord roquer (Menorca).
 13. (*Crenilabrus Boryanus*, Riss.). Sinònim : mariquita (Barcelona).
 14. (*Crenilabrus Brunichii*, Riss.).
 15. (*Crenilabrus Tinca*, CBp). Sinònims : saig, roquer (Menorca).
 16. (*Crenilabrus arcuatus*, Riss.).
 17. (*Crenilabrus Chlorosochrus*, Riss.). Sinònim : mariquita (Barcelona).
 18. (*Crenilabrus pavo*, CBp). Sinònims : llavió (Costa de Llevant), saig (Menorca).
 19. (*Crenilabrus Massa*, Riss.). Sinònim : tamborer (Menorca). «It. la liura desapareixons donzells torts i ss. i drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- TORD MASSOT, m. (Menorca) (*Labrus merula*, Linn.). Sinònim : tord negre (Barcelona, Tarragona).
- TORD MASSOTELL, m. : Nom del tord quan és una mica gros però més petit que el tord massot (Mallorca).
- TORD NEGRE, m. (Barcelona, Tarragona). 1. (*Labrus merula*, Linn.). Sinònim : tord massot (Menorca). 2. (*Labrus lividus*, Cuv. et Valenc.).
- TORD VERD (Barcelona). Vegi's Tord I.
- TORET, m. (València, Archivo, II, 157); cast. *torillo* (*Blenius ocellaris*, L.).
- TOTANA, f. (Tarragona, Goles de l'Ebre). 1. (*Myliobatis Aquila*, C. Dumer). Sinònims : milà (Tarragona), milana (Barcelona), viuda (Menorca). 2. (*Trygon vulgaris*, Riss.). Sinònims : milà (Tarragona), escorçó (Barcelona), escorçana, ferrassa (Menorca).
- TOTINA, V. Totana.
- TREMOLITJA, f. : Cuc vermell que es troba a la vora del mar, sota l'arena. Serveix d'esquer del peix roquer (Mallorca).
- TREMOLÓ, TREMOLONS, m. (*Torpedo marmota*, Riss.) : Espècie de rajada d'unes 8 terces de pes. És elèctrica. Si se la toca fa passar per la mà i el braç un fort corrent elèctric. Aquest li serveix per a agafar els peixos amb què s'alimenta (Migjorn Gran). Sinònims : vaca (Barcelona, Tarragona), tremoloia (Costa de Llevant, Eivissa).
- TREMOLOIA, f., *tremulôze* (Eivissa, Sant Feliu de Guíxols), *trémulôze* (Blanes) : Peix que quan es toca deixa anar una descàrrega elèctrica. Sinònims : vaca (Barcelona), vaca enramadora (Blanes), tremoló (Menorca).
- TRENCAAVELLANES, m., *trênkebê-lânes* (Sant Feliu de Guíxols) : Peix petit com l'enrocador, de 15 cm. de llarg, rodó i de color de xocolata.
- TRENCAVITS, m., *trênkebits* (Barcelona) (*Amodytes cicerellus*, Rafin.). Sinònim : enfú (Menorca).
- TROMPETER, m., *trumpetê* (Barcelona, Tarragona, Menorca, València) (*Centriscus scolapax*, Linn.) : Peix de morro llarg. Sinònim : músic (Torredembarra, Menorca).

TROTLO, m., *tròilu* (Barcelona)
(*Centrolophus pompilus*, CBp).

Sinònims: negret, negrito (Tarragona).

TRUGETA, f. (Menorca) (*Coricus rostratus*, Nordmann). Sinònims: grivieta (Tarragona), donzellea (Barcelona), petarc (Costa de Llevant).

TRUITA, f., *trúiŧe* (Cat. or.), *trúiŧa* (Cat. occ., València) (*Salmo Fario*, Linn.): Peix d'aigua dolça, rossenc, de 20 a 30 cm. de llarg. Es cria a les aigües de les altes valls pirenenques. Es pesca amb ham, mall i xarxa. Sinònim: truita salmònada (Cat.).

TRUITA SALMONADA. V. Truita.

TRUJA, f., *trúje* (Tarragona, Pineda, Eivissa, Torredembarra) (*Centrina vulpecula*, Bel.): El fetje d'aquest peix serveix per a fer oli. Sinònim: porc marí (Barcelona, Menorca).

TUTA, f., *tútè*: Peix petit, de color negrenca. Va a bandades. Quan el pescador de canya cala l'ham, amb la cua desbarata l'esca (Mallorca).

U

ULL DE PERDIU (Menorca) (*Labrus saxorum*, Cuv. et Valenc.). Sinònim: tord (Tarragona).

ULLS, m. pl. (Tarragona) (*Merlangus argenteus*, Vaill.).

ULL VERD, m. (Costa de Llevant) (*Chimoera monstrosa*, Linn.). Sinònims: caro (Tarragona), guineu (Torredembarra).

UOT, m. (Menorca) (*Scorpoena ustulata*, Løwe). Sinònims: escòrpora de roquer (Tarragona), captinyós (Menorca).

V

VACA, f., *bàke* (Barcelona, Tarragona, Mallorca, Menorca; València). 1. (*Torpedo marmorata*, Riss.): Peix roquer, de cap gros, boca molt grossa, vermell amb ratlles fosques. A Mallorca es dona brou de vaca als malalts. Sinònims: tremolosa (Costa de Llevant), tremoló (Menorca). 2. (*Torpedo oculata*, Bel.). 3. (*Torpedo nobiliana*, Bp.). 4. (*Serranus scriba*, CBp). Sinònims: vaca serrà (Barcelona, Tarragona), vaca serrana (Goles de l'Ebre). «It. liura del serrans... vaques i ss. III drs.» (Hist. Poll., I, CXI).

VACA SERRÀ, m. (Barcelona, Tarragona) (*Serranus scriba*, CBp). Sinònims: vaca serrana (Goles de l'Ebre), vaca (Menorca).

VACA SERRANA, f., *bàke seřána* (Pineda, Sant Feliu de Guíxols), *vàka seřána* (Goles de l'Ebre.) 1. (*Serranus scriba*, CBp): Peix rodó, d'escata i alots, amb pics vermells a l'esquena. És creença que és la mare dels serrans. Sinònims: vaca serrà (Barcelona, Tarragona), vaca (Menorca). 2. (*Serranus hepatus*, CBp). Sinònims: inflaconys (Tarragona), serrà (Barcelona).

VACA TREMOLADORA O TREMOLINA (València) (*Torpedo galvanii*, Riss.).

VACA TREMOLERA (Pineda). Vegi's Tremoloia.

VAQUETA, f. (València). V. Vaca.

VARIADA, f., *veriáde* (Tarragona, Balears) (*Sargus vulgaris*, Geofr. St. Hil.): Peix roquer, de cap molt petit. Té dues rat-

- lles blanques transversals. «It. la liura del serrans, marbre, sarch, variada, vaques i ss. IIII drs.» (Hist. Poll., I, CXI).
- VELLA, VELLÉS, f., *vègè, vègès* (Migjorn Gran) : Peix molt semblant al serclet i a la donzella.
- VELLMARÍ, m. : Peix que té la forma de porc. És la foca (Mallorca).
- VERADA, f., *berádè* (Costa de Llevant) (*Sargus vulgaris*, Geof. St. Hil.). Sinònims : variada (Tarragona); sarg (Barcelona).
- VERADONS, m. pl. : verats petits (Llofriu).
- VERAT, m., *berát* (Barcelona), *verát* (Tarragona, Menorca) (*Scomber Scomber*, Linn.): Peix blau molt abundant. En una sola llevada, de vegades, se'n pesquen 2,000 qg. Sinònim: cavalla (Oropesa i Costa de València).
- VERAT D'ULL GROS, m. (Tarragona) (*Scomber Colias*, Linn.). Sinònims : cavalla, bisso (Tarragona), verat (Barcelona, Menorca), bisso (Costa de Llevant).
- VERAT VOLADOR (Tarragona, Sant Feliu de Guíxols, Pineda) (*Exocetus volitans*, Linn.). Sinònim: aranyola (Barcelona) : Peix semblant al verat, però amb l'additament de dues ales de 15 cm. cada una que li permeten volar fins a introduir-se en les embarcacions per damunt de l'orla.
- VERDEROL, m., *berderòl* (Llofriu), *verderòl* (Tarragona, Menorca, Eivissa, València) (*Seriola Dummerilii*, Riss.) : És la sírvia petita. Sinònims : sírvia, sírviola (Menorca).
- VETA, f., *bètè* (Barcelona) (*Cepola Rubescens*, Linn.) : Sinònims : pixota vermella, lligacames (Tarragona); làtigo (Costa de Llevant); flàmula (Menorca).
- VIDRIADA, f. (València, Archivo, II, 157), cast. *mocharra, majorra* (*Sargus annularis*, Cuv.).
- VIRADOR, m. (València). Vegi's Oblada.
- VIRET, m. : Nom de peix (Vinaroç).
- VISO, m. : Nom que es dona a un peix semblant a la cavalla, però més petit (Vinaroç).
- VISOL (València, Archivo, II, 158) (*Scomber macrophthalmus*, Rafin.).
- VIT D'EN GAHONA, m. (Menorca) (*Julis pavo*, Günth). Sinònims : donzella (Tarragona), senyoreta, güiula (Costa de Llevant).
- VIUDA, f., *viudè* (Menorca) (*Myliobatis aquila*, C. Dumer): Peix de bastina, de cos rodó, semblant a la rajada. Sinònims : milà (Tarragona), milana (Barcelona), totana, totina (Goles de l'Ebre).
- VOLADOR, m. (València, Archivo, II, 158), cast. *pez volador* (*Exocetus exilicus*, L.).

XANGUET, m., *ençgèt* (Barcelona, Blanes). 1. (*Aphia Pellucida*, Moreau) : Nom que es dona un peix petit. Sinònims : caramello ros (Tarragona), llenqueta (Torredembarra), rosetí (Menorca). 2. (*Atherina hepsetus*, Linn.). Sinònims : peix sense sang (Tarragona), joïell

- (Costa de Llevant), serclet (Menorca). 3. (*Atherina Boyeri*, Riss.). Sinònims : ase, aseta (Tarragona), cabeçuda (Menorca).
- XASCLET (Barcelona). V. Xanguet 2.
- XAVEGAIRES, m. pl. : Els pescadors que estenen les xàvegues (Llofriu).
- XAVO, m. (Tarragona, València) (*Capros aper*, Lacep). Sinònim : gallet (Barcelona).
- XECLET, m. (València, Archivo, II, 155), cast. *abichón*, *peje rey* (*Atherina hepsetus*, Linn.).
- XERNA, f. (València, Archivo, II, 155), cast. *mero* (*Polyprion cer-nium*, Valenc.).
- XINET, XINETS, m. : Peix d'es-cata, rodó, que arriba a dos pams de llarg. És de color vi-rolada, dominant el vermell, el verd i el negre (Sant Feliu de Guíxols).
- XOPA, f., *çòpè* (Tarragona, València) (*Cantharus orbicularis*, Cuv. et Valenc.). Sinònim: càntara (Menorca).
- XÒRIC, m., *çòrik* (Menorca) (*Dac-tylopterus volitans*, CBp) : Peix vermellós amb taques blanques. Sinònims : xoriguer (Tar-ragona), xoriguer, marmota (Barcelona), juriola voladora (Costa de Llevant), xòric vo-lador (Menorca).
- XÒRIC VOLADOR (Menorca). Ve-gi's Xòric.
- XORIGUER (Tarragona, Barcelo-na). V. Xòric.
- XUCLA, f., *çúklè* (Barcelona, Blan-es, Pineda, Mallorca, Menor-ca, València). 1. (*Moena Os-beckii*, Cuv. et Valenc.) : Peix molt semblant a la mora, que va a bandades. Sinònims : xu-cla d'estiu (Tarragona), mora (Menorca). 2. (*Moena Juscu-lum*, Cuv. et Valenc.). Sinò-nims : mata-soldats, xucla d'hi-vern (Tarragona). «It. liura de bogues jarret bogua raueyl xucles jerles x drs.» (Hist. Poll., I, CXII).
- XUCLA BLANCA, f. (Barcelona) (*Smaris Chryselis*, Cuv. et Val.). Sinònim : gerret (Tarra-gona).
- XUCLA D'ESTIU (Tarragona). Ve-gi's Xucla 1.
- XUCLA D'HIVERN, f. (Tarragona, Menorca). 1. (*Moena vulgaris*, Cuv. et Valenc.). Sinònims: mata-soldats, xucla vermella (València). 2. (*Moena Juscu-lum*, Cuv. et Valenc.). Sinò-nims : mata-soldats (Tarrago-na), xucla (Barcelona, Menor-ca).
- XUCLADIT, m. (Menorca) (*Lepa-dogaster Goüanii*, Lacep.). Si-nònims : xuclador, pega-roques (Tarragona), peix porc (Bar-celona), peix porc (Menorca).
- XUCLA GUINDANA, f. (Tarrago-na). V. Xucla 1.
- XUCLADOR, m., *çuklèdò* (Tarrago-na, Menorca) (*Lepadogaster Goüanii*, Lacep.). Sinònims: pega-roques (Tarragona), peix porc (Barcelona), xucladit, ca-bot xuclador (Menorca). 2. (*Le-padogaster Candolii*, Riss.). Si-nònims : pega-roques (Tarra-gona), peix porc (Barcelona, Menorca). 3. (*Lepadogaster bimaculatus*, Flem.). Sinònims: pega-roques (Tarragona), peix porc (Barcelona). 4. (*Petro-myzon marinus*, Linn.). Sinò-nims : llampresa de mar (Bar-celona, Tarragona), ferratimó (Menorca).

- XUCLA VERA, f. (Barcelona, Tarragona) (*Moena vomerina*, Cuv. et Valenc.).
- XUCLA VERMELLA, f. (Tarragona). V. Xucla d'hivern.
- XULAR, m. (València, Archivo, II, 155), cast. *buclión, gallito del rey, tordo de mar, zorzal* (*Labrus mixtus*, Arted.).
- XURRIAQUES, f. pl. (Blanes) (*Cepolla rubescens*, Linn.). Vegi's Látigo.

A. GRIERA

El jou, l'arada i el llaurar

L'estudi dels elements més rudimentaris de la vida d'un poble és cosa sempre interessant i curiosa. Les restes d'un estat de cultura senzilla ens poden fer seguir fins a èpoques molt primitives la vida de l'home. No sempre, però, aquests elements de la cultura ens revelen una etapa primitiva de la llengua : molt al contrari, es dóna sovint el cas que per a una feina completament rudimentària tenim un mot de creació nova. És que el mot que cada dia està en ús es gasta, i una nova substitució es fa indispensable. El jou rudimentari i primitiu ens fa conèixer el costum de posar el jou als casats de nou, junyits inseparablement a un nou estat i a una vida nova. L'arada, amb el seu nom, ens recorda la seva procedència de Roma, i la distribució de les terres de conreu de les Balears ens dóna una coincidència amb el costum dels sards de treballar la terra; i una i altra ens posen en relació amb el sistema del conreu romà de les terres. La nomenclatura del *jou*, de l'*arada* i del *llaurar* és l'objecte d'aquest article.

I

EL JOU

JOU m. *jòu* (Catalunya, Balears, València), *jéu* (Vic), té diversos significats : 1. Peça de fusta amb la qual es junyeixen els bous per fer-los llaurar o tirar la carreta (Catalunya, Balears, València). 2. Barra de fusta llarga, els extrems de la qual descansen damunt els feltres dels dos animals que llauen (Benassal). 3. Feina o treball : «S'ha de posar el coll al jou» (Migjorn Gran). 4. El matri-

moni. Aforisme : «Quan un tira de jou l'altre tira d'espadella» (Espluga).

Els tipus de jou són dos : el jou de coll (fig. 1) i el jou de cap (fig. 2). Demés, hi ha el tipus mallorquí del jou, que és d'una forma sumament arcaica.

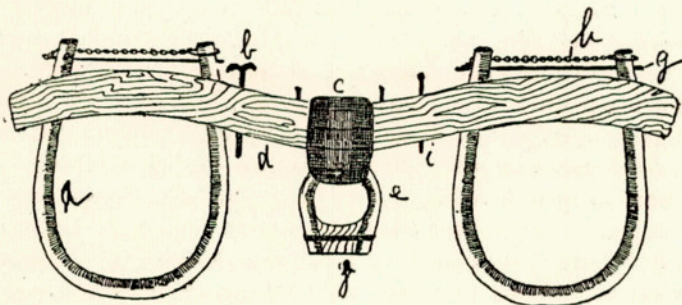

Fig. 1

E. Roig

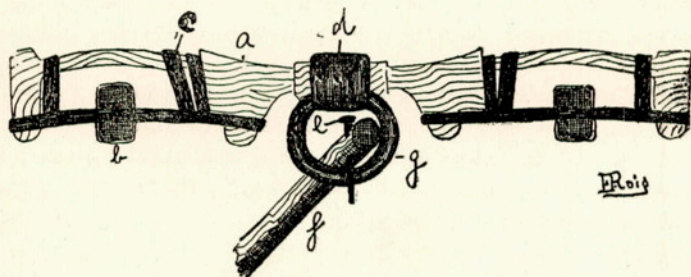

Fig. 2

E. Roig

Les parts del jou són les següents:

ENCÍ, m. *ensí* (Catalunya oriental), *ensínk* (Palamós) : Barra de lladoner, corbada en forma de *u*, que es col·loca sota el coll dels bous i s'ajunta al jou mitjançant una clavieta (fig. 1, *a*). *Encí* és, al nostre entendre, un INCINCTU. Comp. provençal *encenher*, italià antic *incingere* donar voltes amb un lligam (fig. 1, *a*). L'*encí* es lliga al jou mitjançant les *agulles* (Llussanès) o *fustell* (Palamós), passador de ferro que subjecta l'*encí* al jou (fig. 1, *g*).

El jou mallorquí està construït amb tres peces : els dos *caps de jou* i el *llombrígol* UMBILICU. Les peces que uneixen els dos *caps* amb el *llombrígol* són la *panella* (comp. el provençal *panel* coixí de la sella i el való *penó*) i el *cadell*. Aquestes dues peces són també conegudes amb els noms d'*ànima* i *tascó* (< got. TRISKAN) i també per *bou* i *travesser*. L'encí és substituït en el jou mallorquí per *ses camelles*, que són quatre vares de fusta, dues a cada banda de jou, que substitueixen l'encí per a collar el jou a l'animal. Les *camelles* tenen un botó a l'extrem superior, la *figa*, i són lligades, per la part inferior, al coll de l'animal, amb la *juntura* (Balears), *llanjura* o *llantura* amb el canvi de j inicial a l-. Les camelles han pres també el nom de *tellols*, quatre barres de fusta, dues a cada extrem de jou, que serveixen per a aguantar-lo damunt el feltre (Benassal). Segurament tenim aquí un representant de TELEOLUM petita sageta. Comp. *telera* i *reteler*, dues parts de l'arada.

Cada una de les dues parts del jou a les quals l'animal va junyit és el *jouell* petit jou (Migjorn Gran).

La peça que subjecta el jou al timó de l'arada o a l'espigó de la carreta és la *traiga* (fig. 1, e, f), anella penjada al mig del jou a la qual s'ajunta l'espigó de l'arada o de la carreta (Banyoles, Llusanès, Benassal), o *sa traga* (Balears). Jeanjaquet, en el *Bulletin du Glossaire des patois de la Suisse romande* (1, 40), dóna l'ètim de *trueille* (soc amb un forat lligat a l'extrem d'una corda que serveix per a estrènyer els carregaments d'herba o de llenya, igual al que tenim a Catalunya), i el relliga al llatí TROCHLEA. La forma de la *traiga* és la mateixa que la de la *trueille*. Donada la a tònica del català *traiga* i del mallorquí *traga*, l'ètim TROCHLEA és inadmissible. En enumerar les diverses parts del jou hem trobat el *llombrígol*, nom d'una part del cos, el *bou* i el *cadell*, noms d'animals. Seria possible que la *traga* fos derivada d'un *drac* amb desinència femenina augmentativa. Tenim en basc *azkonar* «tejón, collada, melena, adornos que se ponen al yugo de los bueyes y que se hacen con la piel de tejón. Algunos atribuyen esa costumbre ya en desuso a arrogancia de hacendados, otros a superstición, pues creían que el ganado quedaba así defendido del mal de ojo».

La *traga* o *traiga* té dues formes. L'una té el tipus d'anella de fusta (fig. 1, e), lligada al jou amb els *eixanguers* o *dogalet* i fixada al jou amb els *estacons* o *estaqueta*. Aquest és el tipus balearic. L'altre

tipus de traiga consisteix en un correig ample que volta diverses vegades el jou i forma una ansa. Aquest tipus de traiga, que compareix als Pireneus catalans, és el més primitiu.

El tros de fusta d'olivera o l'os clavat a la part inferior de la traiga per tal de lligar-la al llombrígol, és el *deol* (Mallorca; fig. 1, f). No coneixem l'ètim d'aquest mot. Cap relació no trobem entre aquest *deol* i els *deols* els trillons. Seria possible que aquí tinguéssim un diminutiu de *dau*, cosa inversemblant perquè *dau* mai no ha tingut popularitat a Catalunya o Mallorca. La traiga és coneguda també amb el nom de *mitjans* perquè està formada per dues anelles que es troben al mig del jou, argolla de ferro composta de dues anelles: una de rodona, en la qual entra l'arbre de l'arada o l'espigó de la carreta, i una altra de llarga que s'introdueix al forat del mig del jou, al qual està subjectada amb un passador de fusta (Palamós). Els *mitjans* estan subjectats al jou mitjançant l'*encolla* (<INCOPULA), peça de fusta per a subjectar els mitjans al jou.

Els *eixanguers*, en unes bandes (Sant Bartomeu del Grau), lliguen la traiga al jou (figs. 1, c; 2, d); en altres (Balears, on els lligalls de l'espigó de l'arada són els *dogals*, derivat de *dog* anella de lligar) subjecten la traiga a l'espigó de la carreta; i en altres lliguen el camatimó a la traiga (fig. 2, f, g). Els *eixanguers* (*eççnglès* Montblanc, *aicàngés* Bell-tall, *aicànglès* Borges, *eçngés* Catalunya oriental) són fets d'una tira de cuir, treta de la pell del sotabarba del bou, coneguda per *eixanguer*, d'on ha pres nom el lligall del jou.

Posar el jou als animals que han de llaurar o tirar de parell és *enjovar* (Balears, Llessui); *jovar* (Vilafranca del Penedès), *junyir* <JUNGERE que, ultra significar posar el jou al parell per fer-lo llaurar o tirar la carreta, significa també casar-se (Llofriu) i *collar* <COPULARE (Palamós).

El treure els bous de l'arada, una vegada la feina és acabada, es fa amb el *desjunyir* o *descollar*, derivat del mateix COPULARE amb *de* negatiu.

Les corretges que lliguen el jou al feltre són la *junyidora*.

De vegades el parell que llaura no porta jou : és posat a l'arada amb uns ormeigs que són coneguts per *coixins*, derivat de COXA, collar que porten les cavalleries per a llaurar de costat o de parell (Lluçmajor, Vic); *collar* (Catalunya), *collera* espècie de coixí que es posa al coll de l'animal per junyir-lo a l'arada (Lluçmajor); i *feltre*,

colleró que els animals porten per a llaurar. *Coixí*, *collera* i *feltre* són noms secundaris originats per la necessitat d'evitar la confusió entre un *collar* <COLLARE i un *collar* <COPULARE.

Les parts del coixí de llaurar són el *capçal* i el *capçalet*, saquets plens de palla d'ordi, coneguts també per *marfeguet* i *tacador* (Balears); el *batedor* o *batedora*, coberta del coixí feta de pell de bou o de pell de porc, i les *espadelles*, fustes que van al costat del coixí per a junyir el bestiar a l'arada (Espluga de Francolí). Les *espadelles*, com els *tellols*, assenyalen una relació entre les armes per a la guerra i els arreus per al conreu de la terra.

L'ARADA

L'ARADA, *eráde* (Catalunya, oriental Balears), *aládre* (Ribagorça) *aráda*, *aráde*, *aráde* (Catalunya occidental, València), és l'eina cabdal del conreu de la terra. La seva presència a Catalunya en l'època romana és confirmada pel seu nom mateix : *arada romana*

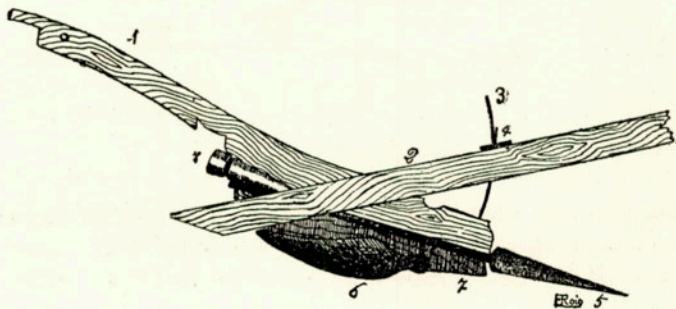

Fig. 3

(Balears), *reu romana* (Espluga de Francolí). Els textos medievals també citen sovint l'arada : «un jou de bous, un aradre» (Quinto Curcio, m. 2), «un aradre gornit ab sa reye» (a. 1491, *Inv. Vic*), «los pus forts cavallers son aquells qui son nodrits en lochs aspres e muntanyoses... qui com leven la ma de l'aladre, la posen a les armes» (*Collacions*, 123). La confusió de les vocals àtones finals *a* i *e* d'una banda, *i*, de l'altra, la posició de l'article davant vocal ini-

cial impedit la distinció del gènere, han condicionat el canvi de masculí a femení en l'ARATRUM.

Segons llur forma les arades prenen noms diversos : *arada grossa*, *arada de rodeig*, *arada peladora* (serveix per a tallar l'herba del mig del blat de moro, Banyoles): *arada plana*, *arada de mitja post*, *arada de post entera*, *arada giratòria*, *arada de parell*, *arada fanga* o *arada de fangar* (l'arada que té una làmina de tres pues), *arada de pareller*, *arada de ferro*, *arada de pala*.

ARADA MUSSA O MOSSA : l'arada de ferro grossa que, per la disposició dels seus orellons, capgira la terra més bé que les altres (Puigcerdà, Banyoles, Salt, Palamós, Llofriu).

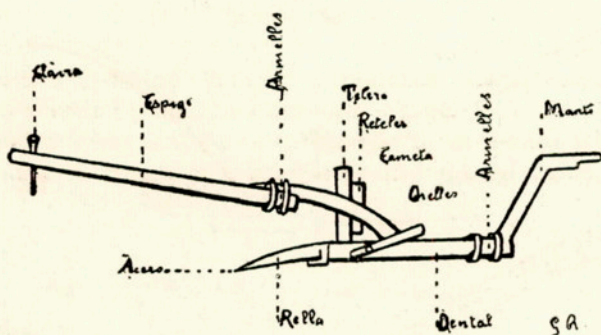

Fig. 4

Ultra aquest nom, estès per totes les contrades de Catalunya, trobem una sèrie de noms de l'arada de caràcter local : *aper*, *èpè* i *èpé* (< APARIU, aparell [Rosselló]) Comp. Meyer-Lübke, REW, 539. La possible confusió d'*araire* <ARATOR i ARATRU pot haver donat lloc a la creació d'*aper* o de *reu*. *Reu* és el nom donat a l'arada a la Conca de Barbarà, Bellpuig, Sort, Isona i Pallars. Hi ha diverses classes de reus. *Reu romana*, arada tota de fusta. Ja s'usa poc (Espluga). *Reu de falzia*: l'arada amb rella que té la forma d'aquest ocell (fig. 3, 5). S'utilitza especialment a l'estiu, per matar l'herbei (Espluga). *Reu francesa*: l'arada de ferro amb pàmpol fix (Montblanc). *Reu giratòria*: l'arada de ferro que té pàmpol doble, girable segons la direcció del solc (Montblanc). *Reu de pollegana*: l'arada que té aquest nom per la forma de la rella (Espluga) (fig. 5).

Reu de costat : l'arada tirada per un sol animal junyit al costat de l'espigó (Espluga). *Reu de forcat* : l'arada amb braços (Espluga). L'ètim de *reu* és fosc. Sembla un deverbal de *ARREDARE arrear els cavalls, espanyol *arrear*, català *arreus*, els guarniments de llaurar, eina per excel·lència : l'arada. Per altra banda l'arada pren nom del tipus de rella que té. Aquest fet inclina a creure que *reu* podria

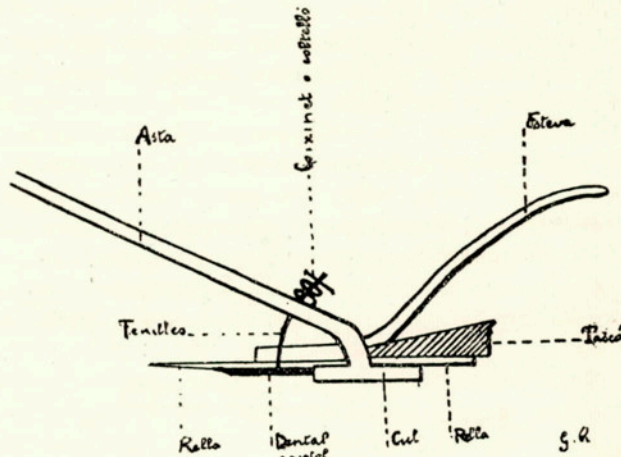

Fig. 5

ésser molt bé un mot provinent de *reia* amb la següent proporció: *rea* (f.) part de l'arada que obre el solc a la terra; *reu* (m.) instrument al qual la *rea* va muntada. Ens indueix a aquesta suposició el fet de trobar el *reu* entre l'*arada* del català oriental i l'*aladre* del ribagorçà.

LLAURA, f. : L'arada (Manresa, Llusanès).

LLAURETA, f. : L'arada. Cançó:

«Lo petit vellet
 agafa la llaureta
 i se'n va a llaurar.
 La petita jove
 li porta l'esmorzar.» (Montblanc.)

Llaura i *llaureta* són deverbals de *llaurar*.

FORCAT, m. : Arada amb braços per a un sol animal. Pren nom de la forma que té, molt semblant al forcat d'un arbre.

BARBANTA, f. : Tipus d'arada especial per a llaurar pregona-ment la terra (Ripoll). Segurament pren el nom de la localitat de Brabant, d'on podria procedir.

ESCATADOR, m. : Arada amb dues pales molt més grosses que els orellons de la rella, les quals aplanen la terra tombada (Sant Feliu de Guíxols).

POLLEGANA, f. : 1. Arada amb braços en lloc de camatimó. Serveix per a llaurar amb un sol animal (Falset, Borges, Alcanar). 2. La part de l'arada que forma forcat i substitueix el camatimó (Montblanc, Benissanet). La *pollegana* és l'arada amb *pollegons*. El *pollegó*, en les forques palleres, és el tronc clavat en el forcat, d'on arrenquen les pues de la forca, conegudes també per *pollegons*: *forca de tres pollegons*, *forca de quatre pollegons*. *Pollegó* i *pollegana* deriven d'un POLLICARIS dit polze amb canvi de sufix.

XARUGA, f. : Arada amb caixa, com la pollegana, i amb esteva recolzada a la cameta. Té el rellampec més estret. No porta ore-

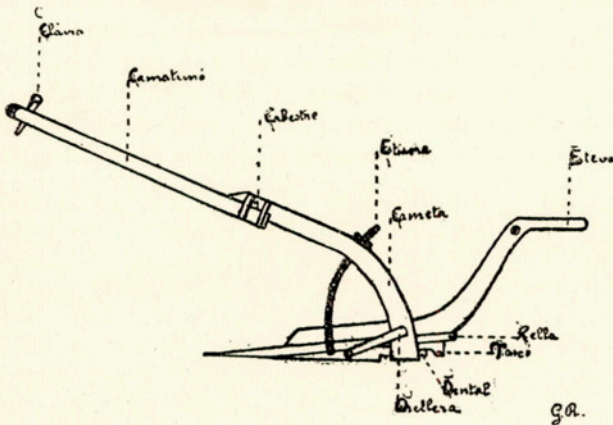

Fig. 6

lles, sinó un tallant i una pala que es fan accionar amb una molla (Tortosa i regne de València). Un tipus d'arada introduït de França estén el nom francès *charrue* pel regne de València. És possible que la introducció d'aquest nom sigui deguda als innombrables valencians

aragonesos que, de temps immemorials ençà, passen anyades al Migdia de França treballant la terra. (Comp. Barnils, *Die Mundart von Alacant*, 54.)

Les parts principals de l'arada són:

RELLA, f. *rēlē*, *rēiē* (Catalunya oriental), *rēllē* (Falset, Montblanc, Belltall), *rēlē*, *rēla* (Catalunya occidental, València), *rēiē* (Sant Feliu de Guíxols, Vic), *ērēiē* (Súria) : 1. Peça de l'arada, de ferro, que obre els solcs. Va damunt el dental i ajuntada a la cameta (Catalunya, Balears, València). 2. Llaurada d'un camp (Fraga, Borges). L'ètim de *rellà* és REGULA, comprovat pel baleàric *rēiē* i pel català oriental *rēiē*. El tractament del grup -GL- és regular.

La rella és coneguda també per *rellampec* : ferro allançat que, formant part de l'arada, s'enfonsa a la terra per obrir-hi goret (Mestre, *Voc. tortosí*, BDC, III, 107). Aquest nom, ultra comprovar que el *llamp*, *llampec*, han substituït el *rai* < RADIUS (comp. BDC, IX, 99), ens assenyala una confusió entre RADIUS i *rellà* que s'ha resolt prenent per adopció el *llampec*, la qual cosa ha estat afavorida pel nom de *telera* tascó i pel nom *coltell* rella.

La rella és coneguda també per *coltell* i *cuntell*, espècie de ganivet que obre la terra pel cim (Girona), i que suposa un COLTELLU. Comp. provençal *coltre* arada sense rodes, bearnès *cuire*, aragonès i navarrès *cuire*.

Demés hi ha el *punxó-rella*, part de l'arada moderna (Igalada).

Les parts més importants de la *rellà* són : l'*aceró*, punta de la rella de l'arada (Llucmajor), amb el derivat *acerar*, fer punta a la rella de l'arada.

Aquest mot deriva segurament d'ACIARIU que, del significat de metall, ha passat al d'instrument. Comp. espanyol *acero* arma blanca. La rella té les dues *ales* quan és ampla (Balears); quan el tall se li tomba endavant és *acabussada* (Balears), i és llavors que s'ha de *llossar* : posar-la a la forn del ferrer i picar-li el tall perquè torni a llaurar bé. Aquesta operació és també coneguda per un *allós* i *allossó* (Mallorca). Les formes *allós* i *allossó* ens indueixen a sospitar que el *llossar* sigui un derivat del gàllic *lausa llosa, pedra plana. L'acció del ferrer en *llossar* una eina és la d'aplanar-li el tall perquè s'enfonsi millor a la terra. Quan la rella és amussada i no vol passar, té *toix* (Balears). Aquí tenim una supervivència del TOXICUM, verí, que solament coneixem en el dialecte català d'Alguer en *tóixec*. Quan

la rella és molt gastada cal afegir-hi ferro. Aquesta operació és coneguda amb el nom de *perboc* i *perbocar* < PROVOCARE (?) amb influència de *boca* (?).

DOGA, f. *dōę* : És la part de la rella que encaixa amb el dental de l'arada (Migjorn Gran). És un nou significat que cal registrar dels representants del llatí DOGA en les llengües romàniques.

ORELLONS, *ęuręions* (Catalunya oriental) *orelōns* (Castellbó) : És la peça de l'arada, en forma de dues orelles, que serveix per a eixamplar el solc obert per l'arada (fig. 3 6). Aquest nom, que deu el seu origen a la semblança amb les orelles, guarda encara, d'una banda, la valor augmentativa del sufix -ONE, i, per l'altra, resol admirablement el conflicte de l'homonímia amb *orella*. N'és una prova la presència d'*orellera*, orellons en el domini del català occidental i valencià, i la supervivència esporàdica d'*orella* cada una de les dues peces de fusta o de ferro angulars i divergents que porta l'arada al capdavant del dental, les quals tenen per objecte eixamplar el solc obert per la rella (Montblanc, Isil, Marratxí, Migjorn Gran). Comproven aquesta hipòtesi els mots *oreller*, forat del dental de l'arada on van clavats els orellons (Migjorn Gran), i *orellanes ęureiāņes* talls de poma assecats que es guarden per a l'hivern (Llusanès).

Els orellons també són coneguts per *mossal* allà on l'arada s'anomena *mossa* (Bolvir); un i altra provinents, segurament, d'un MORSU.

Les parts de l'arada que van des del dental a l'extrem de l'espigó o forcat tenen diversos noms:

CORBA, f. : 1. La cameta de l'arada (Manresa). 2. El camatimó de l'arada (Castellbó). Deu el seu nom a la forma corbada que té.

CAMA, f. : La part de l'arada on s'ajunten les parts desmuntables (Borges).

CAMETA, f. : 1. Peça de fusta que sosté el dental, els orellons i la rella (Catalunya). 2. Peça de ferro del davant de l'arada on s'ajunta la pollegana (Benissanet).

CAMATIMÓ, m. : Barra de fusta a la qual hom enganxa el bestiar a l'arada. Té l'extrem inferior unit a la cameta (Manresa, Montblanc, Borges, Belltall).

CAMELLA, f. : 1. L'arbre de l'arada al qual es junyeixen els dos animals (Sant Feliu de Guíxols). 2. Els braços de l'arada que formen el forcat (Salt, Girona, Palamós, Sant Feliu de Guíxols).

CAMETÓ, m. : La peça de fusta on s'ajunten les camelles en l'arada (Salt, Girona, Sant Feliu de Guíxols). És interessant aquest grup de mots derivats de *cama* , creats per tal de distingir les diverses parts de l'arada.

ASTA, f. : L'arbre de l'arada, a banda i banda del qual van junyits els bous (Elna).

ARBRE, m. *árbe* : L'espigó de l'arada.

Endevinalla:

«Pelut d'ací, pelut d'allà,
l'arbre sec al mig s'està.»

La resposta és : Els bous i el pal de l'arada.

(Plana de Vic, Banyoles.)

BARRA, f. : L'espigó de l'arada (Banyoles).

CANYA, f. : La part de l'arada que va des de la cameta a la qual s'articula fins al nas de l'espigó, si aquest no constitueix amb ella una sola peça (Migjorn Gran).

ESPIGÓ, m. : La part de l'arada que va subjecta a la cameta (Catalunya oriental, Balears). És interessant de constatar que *espiga* timó de la carreta, i *espigó* timó de l'arada, són desconeguts entre els representants de SPICA en les llengües romàniques.

TIMÓ, m. : Part on s'enganxa l'animal al forcat (Altea).

NAS D'ESPIGÓ, m. : Peça davantera de l'arada que porta una clàvia per a ajuntar-la a la traiga (Migjorn Gran).

REBOSTA, f. : Part de l'arada a la qual van manegats els braços i la cameta (Súria). Rebosta és una variant de *rabasta* , tafarra dels bastos que es posen als muls per dur càrrega.

TRASEGA, f. : Peça de l'arada de forcat en la qual van muntats els braços i el camatimó o corba (Castellbó). Suposa un TRANSICA.

CUVETES, f. pl. *kubêtes* : Peces de l'arada que serveixen per a adaptar els braços a la cameta (Llucmajor).

ANELLA, f. *ernêle* (Balears), *arnêla* (Benassal) : Cercolet de ferro que subjecta l'espiga de l'arada a la cameta (Balears, Altea, Benassal, Sora). Aquest mot és un augmentatiu d' *anell* amb desinència femenina. (Comp. Wartburg, BDC, IX, 52.)

COVA DE LA CAMETA, f. : La part posterior de la cameta (Balears).

La *cameta* es munta amb el *dental* mitjançant una sèrie de peces el nom de les quals és prou interessant.

ESTENALLERS, m. : 1. Peces de ferro que van del dental a la cameta de l'arada i serveixen per a regular la rella fent-la anar més alta o més plana (Igalada, Montblanc). 2. Verga de ferro doblegada que aguanta els orellons i la rella en l'arada plana (Palamós, Salt).

TENALLER, m. : Peça de l'arada de fusta que uneix el dental a la cameta (Manresa).

ESTENILLES, f. pl. : Peça de ferro que subjecta el dental al camatimó de l'arada (Bolvir, Ripoll). Aquesta peça és coneguda també per *estenella estenèie* (Sora). Aquests tres creats per tal d'evitar la confusió amb *estenalles* ens proven, com en el cas d'*orellons*, els innombrables recursos de què disposa la llengua per a defugir una coincidència. Cal tenir en compte que la forma vulgar d'*estenalles* per *tenalles*, estesa per tot Catalunya, és resultat d'un altre recurs per a no caure en la confusió de *tenalla*, gerra gran amb la *tenalla*, eina per a extreure claus.

Encara ho comproven els següents noms:

TINELLA, f. : 1. Caragol llarg que ajunta les peces desmuntables de la pollegana (Tortosa). 2. Peça de ferro llarga que priva d'obrir-se més del que cal l'angle format pel dental i la cameta de l'arada (Benassal).

TENELLA, f. : Peça de fusta que uneix el dental i la cameta (Altea).

TENELLÓ, m. : Ferro que subjecta els dos timons de l'arada amb la cameta travessant-los (Altea).

Demés hi ha tres peces que formen part dels estenallers : el *piu* (Igalada), la *cabellera*, segurament un derivat de capell (Igalada), i la *xaveta* per a collar-los (Igalada).

DENTAL, m. : El dental és definit de diversa manera segons les contrades de Catalunya : 1. Peça de fusta que aguanta la rella de l'arada (Catalunya, Balears). 2. Peça de fusta que subjecta la rella a l'arada (Belltall). 3. Cos de l'arada on s'ajusten l'esteva i la cameta i on va agafada la rella (Bolvir). Hi ha dues classes de *dentals* : *dental dret* dental que té els braços en forma d'angle molt obtús (Migjorn Gran), i *dental culer*, dental que té l'angle poc obtús (Migjorn Gran). És interessant de constatar l'origen *tallant* DENTALE d'aquesta part de l'arada.

Ristol, m. : El dental de l'arada. Aquest mot suposa un ARISTULU paral·lel d'ARISTULA constatada per Thomas (*Essais*, 342-343).

CAVALLET, m. : 1. Peça que forma angle en la qual es fa reposar la rella quan es vol traspasar la pollegana d'una banda a altra sense obrir solc pel camí (Tortosa). 2. Anella de ferro que manté les tenelles de l'arada fixes i que dóna la inclinació convenient a la rella (Oliana).

CLAPERÀ, f. : Forat de l'arada on va col·locada la rella. Meyer-Lübke REW, suposa un *klappōn* d'origen incert pels derivats de l'arrel *clap*. Cap mot, però, dels adduïts té connexió amb *clapera*, com no sigui el francès *clapier*, *clapoir* cau de conills.

ENRALLADOR, m., *ṛeṛḍō* : Extrem del dental on es fica la rella (Llucmajor).

CULERA, m. : Part extrema i plana de l'arada que s'adapta a terra (Elna).

COIXINET, m. : Peça de l'arada (Elna).

RODELLA, f. : El caragol de collar el dental (Castellbó).

TELERA, f., *telēre* (Balears), *telēra* (Isil) : Peça plana, de fusta, que va del dental a la cameta de l'arada i que juntament amb el *reteler* o *trempador* serveix de graduador de la rella. La telera va fermada a l'encaix del dental.

RETELER, m. : Espècie de clàvia de fusta que s'emmetxa en el mateix forat de la telera en la part posterior (Balears). *Telera* i *reteler* són derivats de TELUM. Comp. espanyol *telera*, portuguès *teleira*.

TALÓ, m. : Extrem posterior de l'arada que rossega per terra (Palamós).

TASCÓ, m. : Peça de fusta, a manera de clàvia, que subjecta la rella a l'arada per dessota de l'esteva (Catalunya oriental, Bolvir).

PALA, f. : 1. Peça postissa d'acer que es posa junt amb el tallant davant la rella (Sant Feliu de Guíxols). 2. Post de l'arada grossa (Sant Feliu de Guíxols).

POST, m. : 1. Peça de ferro, corbada, que serveix per a tombar la terra en l'arada mossa (Palamós). 2. Orellot metàl·lic de l'arada (Sant Feliu de Guíxols).

GIRATÒRIA, f. : Peça de ferro de l'arada, movable d'una banda a l'altra de la rella, perquè en canviar el solc de direcció la terra caigui sempre cap al mateix cantó (Catalunya).

LLANÇA, f. : Peça postissa que va col·locada a sota i a la part dreta davantera de l'arada, al davant dels orellons (Bolvir).

TOLA, f. : Part de l'arada (Sora). Probablement suposa una TABULA.

La rella que s'apunta massa o que s'enfonsa massa és *puntera* o *bequeja* (Balears).

La unió de les diverses parts de l'arada es fa per mitjà del *clau* i dels seus derivats :

CLAU, m. : Clàvia que uneix la pollegana a la cameta de l'arada. Serveix per a fer pujar i baixar la rella segons que es vulgui el goret més o menys pregon (Benissanet).

CLÀVIA, f. : 1. Passador de ferro que subjecta l'arbre de l'arada dins l'argolla del jou (Palamós, Santa Coloma de Queralt, Montblanc, Migjorn Gran). 2. Peça de ferro que subjecta el cametó a les camelles de l'arada (Salt, Sant Feliu de Guixols). 3. Passador de ferro que permet variar l'angle de la cameta amb el camatimó de l'arada (Manresa). «No hi ha pitjor clàvia que sa d'es mateix lleyam» (Migjorn Gran).

CLAVILLA, f. : La clàvia (Oliana, Borges, Castellbó, Belltall, Carlet, Altea).

És digna d'esment la significació de *clàvia* clau gros estesa per les Balears, on la *-a* darrera i desapareix, igual que al Rosselló i Vall de Ribes. L'ètim de *clàvia* no s'ha de cercar en una *clavilla* diminutiu, sinó al revés : *clavilla* és una regressió de *clàvia* per influència de la *i* <CL-, que ha retornat a *l* : *fula*, *pała*. *Clàvia* és una formació augmentativa de *clau* que, no podent venir a *clava* (tercera persona del present de *clavar*), ha hagut de pendre necessàriament la *i*.

CLAUS D'ORELLA, m. : Són els claus que subjecten els orellons a l'arada (Llucmajor).

CLAVILLERS, m. pl. : Els forats de l'arada on entra la clàvia (Balears), els quals suposen un *clavell* clau.

BERNAT, m. : Peça de l'arada que fa anella en un cap i va unida a la cameta i té un ganxo a l'altre cap amb el qual subjecta la pala en tombar l'arada (Borges, Montblanc, Sora).

CORREIGS, m. pl. *korēis* : Les corretges que subjecten la peça dins la qual passa el camatimó de l'arada. Són els eixanguers (Castellbó).

VENCILLÓ, m. : Corda que va des del coixí a la clàvia de l'arada, a la qual s'enganxa el tirant. És un derivat de *vencill*, lligall, que suposa un VINCILIU, VINCILIA.

ESTEVA, f. *estêbe* (Catalunya oriental), *estêpe* (Sant Feliu de Guíxols) : Peça de l'arada que va fixada per un cap a la cameta i per l'altre és sostinguda pel llaurador, amb la mà, per tal de dirigir l'arada. És interessant de constatar la forma *estepa* amb *e* tancada, originada per la necessitat de distingir-la del nom personal *Esteve*.

MANTÍ, m., *mentí* : 1. L'esteva de l'arada (Balears, Bolvir). 2. La creuera de la fanga (Girona). Sembla que s'ha de suposar un *manteny* (comp. provençal *mantenh*) procedent de MANUTENEO.

TIMÓ, m. : L'esteva de l'arada (Manresa), derivat de TIMONE.

MANETA, f. : La corba de l'esteva de l'arada damunt la qual el llaurador posa la mà (Manresa, Balears).

FORÇA, f. : La peça anterior de l'arada que té la forma de forca i en la qual s'enganxa l'animal (Bellpuig).

Aquesta part de l'arada d'un sol animal, és coneguda també per *forcall* (Migjorn Gran).

BRAÇOS, m. pl. : Són les dues vares de la *forca* al mig de les quals s'enganxa l'animal que llaura (Súria, Carlet).

CAIXA, f. : Espai comprès entre les dues barres corbades de la forca ocupat per l'animal (Tortosa).

BRÈNDOLA, f. : Barra llarga i prima que s'ajusta als braços de l'arada d'un sol animal (Migjorn Gran).

AGULLADA, f., *eguiáde* (Vic, Palamós), *egweiáde egwiáde, egiáde* (Girona) : Perxa o bastó del llaurador a un extrem de la qual hi ha una paleta de ferro per desembussar l'arada i a l'altre una punxa per agullonar els bous.

RASTELL, m. : Peça de ferro del capdavall del bastó de llaurar (Llucmajor, Vic, Balears). És un derivat de RASTRUM.

ACERÓ, m. : La rella del rastell (Balears).

DOELLA, f. : Obertura del rastell per a unir-lo al mànec (Balears). És un derivat de DOGA.

GROP DE L'ARADA, m. : Nus especial mitjançant el qual el llaurador lliga les tirandes a l'esteva de l'arada (Palamós).

LLONGUES, f. : Les regnes per a dirigir l'animal que llaura (Balears).

PERLLONGA, f. : Les llongues (Balears).

TIRANT, m. : 1. La llança o llances on s'enganxa l'animal en el forcat o es junyeix el parell a l'arada (Manresa). 2. L'espigó de l'arada de parell (Palamós). 3. La corda que va de la cameta al

coixí del coll de l'animal, passant-li per sota el ventre, al costat de l'animal oposat al del camatimó, per tal que la bèstia tiri millor pels dos costats del coll (Montblanc).

TIRANDES, f. pl. : 1. Cordes que es lliguen al cap dels bous que tiren l'arada o la carreta (Bolvir, Llusanès). 2. Les regnes de l'arada quan es llaura amb bous (Palamós). 3. Cadenes que es lliguen a l'extrem del forcat quan ha de tirar un animal sol (Banyoles).

CARRABISTELLS, m. pl. : Dues peces de fusta, amb claus sortint per les puntes, que es posen al front dels bous per dominar-los (Banyoles, Girona).

Per via d'apèndix donem aquí els noms de les parts de l'arada de l'Alguer (Sardenya), la majoria d'ells de procedència sarda : *timona* la cameta, *orelles* els orellons, *clàvia* la clàvia per a ajuntar l'arada al jou, *aspara* el ferro que subjecta la cameta al dental (etim. SPATHA), *albara* la rella, *antari* el dental, *conju* tascó que colla l'*aspara* a la cameta, *cujana* el tascó que estreny la rella al dental, *astariri* l'esteva de l'arada, *trasiri* part anterior del mantí i *manari* part posterior del mantí.

EL LLAURAR I LA LLAURADA

RATLLAR, v. : Llaurar la terra amb l'arada plana. Es ratllen els rostolls per sembrar-hi esplets d'estiu (Girona).

APRIMAR, v. : Llaurar per primera vegada després de la collita (Bolvir).

ESPELLENCAR, v. *espeleñká, espeiñká* : Llaurar el camp de tal manera que, a cada rasa feta, se li dona després una fangada per tal de fer pujar i remoure la terra nova a la fondària de la qual la rella no arriba (Salt, Palamós).

PORCAR, v. : Distribuir el camp en seccions, de quinze pams cada una, per sembrar degudament (Bolvir).

TRAVESSAR, v. : 1. Donar la primera llaurada al camp que es vol sembrar (Montblanc). 2. Llaurar de través un camp llaurat (Vic). 3. Donar la segona llaurada (Súria, Brull).

ANTIVERNAR, v. : Llaurar la terra abans de l'hivern (Bolvir).

PRIMAR, v. : Llaurar el camp per primera vegada després que s'ha tret la vianda (Vic, Puigcerdà).

GORETAR, v. : I. Fer la llaurada preparatòria de la sembra (Prats de Llusanès, Súria, Migjorn Gran). 2. Llaurar per primera vegada amb l'arada grossa (Sora). 3. Llaurar la terra rostollada (Vic).

MOSSAR, v. : Llaurar amb l'arada moosa (Salt, Palamós) deixant la terra preparada per a la sembra. És la darrera llaurada (Sant Feliu de Guíxols).

GIRAR, v. : Donar la primera rella a la terra que s'ha de sembrar (Migjorn Grau). 2. Dirigir el parell que llaura en direcció inversa (Castellbó). 3. Donar la segona llaurada a la terra (Tortosa, Benisanet, Altea). 4. Quarta llaurada, donada de través, per a estufar millor la terra (Llucmajor).

APRIMAR, v. : Llaurar per primera vegada després de la collita (Bolvir).

ESCULTIVAR, v. : Donar la primera llaurada a la terra (Manresa).

MANTORNAR, v., *muntorná* (Vic), *mantorná*, *montorná* (Catalunya occidental), *mantornar* (Benassal) : Llaurar un camp per segona vegada sense haver-hi plantat res.

ENTORNAR, v. : Donar la segona llaurada a la terra (Santa Coloma de Queralt).

TRENCAR, v. : I. Donar la segona llaurada a la terra per tal de matar l'herba sortida després de la primera llaurada (Palamós). 2. Donar la primera llaurada de l'any al camp (Castellbó, Organyà, Llessui, Isil).

TORNAR, v. : Llaurar per segona vegada un camp (Bolvir).

BESLLAURAR, v. : I. Llaurar per segona vegada un camp o una vinya en la mateixa direcció de la primera (Sora). 2. Llaurar de través (Vinaroç).

BESTORNAR, v. : Llaurar per segona vegada els conreus (Manresa).

BINAR, v. : Donar la segona llaurada a la terra (Banyoles) durant l'estiu o la primavera (Migjorn Gran).

ATERCIAR, v. : Donar la tercera llaurada al camp (Fonz).

TERÇAR, v. : Llaurar la terra per tercera vegada en un mateix any agrícola (Banyoles, Borges, Migjorn Gran, Marratxí).

TERCEJAR, v. : Llaurar la terra per tercera vegada (Vic, Súria, Santa Coloma de Queralt, Catalunya occidental).

PASSAR, v. : Llaurar per tercera vegada (Benassal).

QUARTAR, v. : Llaurar per quarta vegada un camp en un mateix any. Es *quarten* les terres camps (Borges).

QUARTEJAR, v. : Llaurar per quarta vegada (Bellpuig).

AQUARTERAR, v. : Donar la quarta llaurada (Fonz).

CAPEJAR, v. : Llaurar completament els extrems del camp que no s'havien pogut llaurar (Palamós).

ROSTOLLAR, v. : 1. Llaurar el camp segat (Catalunya oriental).

2. Ressemmbrar un camp (Vic, Borges).

CAVALCAR, v. : Llaurar el camp de través (Benassal).

MARXAR, v. : Desviar-se l'arada del solc fent una torta (Súria).

SEIÓ, SEIONS, m. : Compartiment del camp que es llaura per sembrar-hi. Els seions es marquen amb grapats de palla arrengrerats o amb clots cavats de renglera. *Seió* suposa un SEGETONE derivat de SEGES sembrada.

MESA, f. *mēze* : El lloc que en un sementer ocupa cada parella de bestiar quan són diverses les que llauren (Llucmajor). *Mesa* és un supervivent del MENSA en el domini català que ha estat substituït per TABULA. Comp. *taula d'horta*, etc.

LLAURADA, f. *lauráre* : 1. Terra de llaurada o que es llaura (Catalunya oriental). 2. El temps durant el qual es llaura (Catalunya oriental). 3. Lloc on es llaura (Llofriu). «Com que els homes no hi són, els haurem de portar el dinar a la llaurada.»

LLAURADA D'HIVERN : Llaurada pregona feta pel desembre i pel març (Espluga).

LLAURADA DE MITJA POST, f. : Llaurada feta amb l'arada mossa, proveïda d'una post petita perquè no trabuqui la terra (Llagostera).

LLAURADOR, m., *lauradó* (Catalunya oriental, Balears), *lauradó* (Catalunya occidental), *laurador* (València) : 1. L'home que treballa la terra amb l'arada (Catalunya, Balears). 2. Pagès en general (Girona, Catalunya occidental, València). 3. Atuell de llauna, en forma de teula, per a remenar arròs (Llofriu).

«La vida del llaurador
és una vida apenada:
tot lo dia va dient
puja negra, baixa blanca.»

(Espluga, Bellpuig, Alcanar.)

LLAURAÓ, f. : Cada llaurada que es dóna a un tros (Bellpuig).

LLAURAR, v., *laurá* (Catalunya oriental), *laurá* (Catalunya occidental), *laurár* (València) : 1. Treballar el camp amb l'arada per tal

de regirar la terra. 2. Comportar-se una persona. 3. Arrossegar-se els caragols deixant un rastre per allà on passen (Vic, Girona). 4. Escampar el blat per les sales per tal d'evitar que s'escalfi (Llofriú). 5. Treballar en general. 6. Anar de passeig joves i noies (Llofriú).

JUNTA, f. : 1. Jornal de llaurada (Vic, Girona). 2. Extensió de terra que es llaura en un temps determinat (Girona). 3. Terra que es llaura en mig dia (Sant Bartomeu del Grau, Sora). 4. Tros de terra que queda sense llaurar al mateix pla de la llaurada (Montblanc).

SOLC, m. : 1. La línia excavada que deixa la rella quan es llaura (Catalunya, Balears, València). 2. Clot obert amb l'aixada (Banyoles). 3. Partió entre dos camps (Sora). «Com aradres fent solcs de gran profunditat en la terra sagnosa» (Roiç de Corella, II, 20, 183).

SOLCAR, v. : 1. Obrir un solc entre tira i tira de plantes (ceps, patates, blat de moro) per poder cavar-les més fàcilment (Catalunya). 2. Fer solcs amb l'aixada al taulat llaurat (Benissanet).

REGA, f. : 1. Solc obert a la terra amb l'arada (Girona, Palamós, Bolvir). 2. Partió entre dos camps (Sora). *Rega* deriva del longobard *RIGA*. (Comp. REW, 7311).

ENREGADA, f. : La cresta més alta de dues o tres rases que queda al camp assenyalat on s'ha començat a llaurar (Palamós). 2. Munt de terra que l'arada remou i deixa de llarg a llarg (La Bisbal).

RASA, f. : 1. El solc obert per la rella en llaurar (Palamós, Salt, Girona). 2. Rec que s'obre amb l'arada al mig dels sembrats per tal de donar eixida a l'aigua (Vic).

CRESTA, f. : Perfil de la terra que la rella talla o deixa (Isil, Oliana, Guimerà).

CRESTALL, m. : 1. La terra que l'arada amuntega de cap a cap del solc o entre dos solcs (Montblanc, Borges). 2. Part del camp que encara no s'ha llaurat (Ripoll). 3. Part alta del solc (Benissanet). 4. Les vores del solc (Lucmajor).

CRESTERA, f. : Cresta que fa la terra llaurada de cap a cap del solc (Palamós).

ACRESELLAR, v. : Llaurar lleugerament la terra seca per matar el gram (Girona).

En el precedent coble de mots, com en *orella*, *orelles* i *orellons*, la llengua desplega bells recursos per tal d'evitar l'homonímia amb la *cresta* de gallina.

CARENA, f. : La terra que queda entre solc i solc quan es llaura (Catalunya, Balears, València).

PEU, m. : La part més profunda del solc o un dels seus extrems (Oliana).

GORET, m., *guriit* (Santa Coloma de Queralt) : 1. Profunditat del solc en llaurar (Santa Coloma de Queralt). 2. El solc de la llaurada (Puigcerdà, Benissanet). 3. El camp conreat abans de sembrar (La Bisbal). 4. Terra remoguda (Espluga). 5. Terra preparada per sembrar-hi. 6. Sementer que es llaura al principi de l'hivern. «Qui té goret té pa fet; qui té binat té pa estojat» (Migjorn Gran). «Goret d'una llauró, goret de dues llaurons» (*Inv.* Cornellà, a. 1619). Etimologia llat. VARVACTU.

ALTARA, f. : L'andana (Altea).

ANDANA, f., *aldana* (Espluga), *antara* (Bolvir), *antena* (Puigcerdà): Extrem del camp que no es pot llaurar de dret perquè els bous hi han de girar (Catalunya). 2. Trossada de terra llaurada en comparació amb la feina feta. «Has llaurada una bona *andana*» (Migjorn Gran). 3. Malifeta (Migjorn Gran). 4. Desgràcia. «Quina andana que ha fet sa criada : quatre plats li han caigut de les mans» (Migjorn Gran).

S'atribueixen a *andana*, *aldana* i *antera* un AMBITU del qual deriven les seves formes segons les localitats. (Comp. REW, 409.) L'andana és coneguda també per *forro*, extrem del camp sense llaurar (Ripoll). Com que *forro* és el bestiar que no cria aquell any i les *andanes* sovint es deixen sense conrear, seria possible que l'origen d'aquest mot s'hagués de cercar en un ANTEANNU : *antany*, *antan* terra d'antany que produïa fruit l'any passat.

ANTERA, f., *entèrre*, *entàrre* (Catalunya oriental), *entèrre* (Catalunya occidental). L'extrem del camp on els bous giren, el qual després es llaura perpendicularment.

ANTERAR, v. : Llaurar els caps del camp en sentit transversal al solc (Manresa).

TORNALL, m. : 1. Extrem del camp que queda sense llaurar (Santa Coloma de Queralt). 2. Tirada de solc (Manresa). 3. Divisió d'un tros de terra (Espluga). 4. Tros de camp llaurat de través (Montblanc). 5. La llargada del solc (Guimerà). 6. La direcció que el llaurador dóna a la llaurada (Migjorn Gran).

TORNALLERA, f. : Extrem del camp que queda sense llaurar perquè el bestiar no hi pot girar amb l'arada (Castellbó).

GIRALL, m. : 1. Corba feta a la terra en canviar l'arada de direcció (Salt, Palamós, Sant Feliu de Guíxols). 2. Parcel·la del camp on l'arada no ha passat (Sant Feliu de Guíxols).

PONCELL, m. : Extrem del camp que queda sense llaurar (Ripoll).

LLOM, m. : Eixida del solc per desviament de l'arada (Guimerà).

LLOBADA, f., *lubáde* (Catalunya oriental), *lumáde* (Sora, Manresa, Puigcerdà), *lýmáde* (Súria) : Terra entre dos solcs que, per la corba, més o menys pronunciada, ha quedat sense regirar en passar l'arada (Catalunya oriental, Benassal, Altea). LUMBU *lým*: llom de terra, per raó de l'homonímia amb *lým* part del cos, ha donat origen a *llomada*, que a la Catalunya oriental, per caiguda de la *m* i conservació de la *b*, ha vingut a *llobada*. Aquesta *llobada*, que aparentment hauria de derivar de *lloþ*, ha donat peu a la creació d'un *lloþ*, clap de terra que ha quedat sense remoure en llaurar (Falset). Aquí tenim un *lloþ* originari de LUMBU. No sabem per quines raons el mot *albat* ha passat a significar la llobada a Sora.

TORTA, f. : L'eixida del solc en llaurar (Bolvir). La llaurada de través i els solcs travessers prenen noms especials:

BIGUES (fer) : Llaurar clar i deixar ample el rastell de terra que va de solc a solc (Sora).

EMBIGAT, m. : Llaurada excessivament clara de solcs (Vic).

ESCURADA, f. : Rasa més profunda que queda a la part del camp on s'acaba la llaurada (Empordà).

CANAL, f. : Rec que fan els solcs després de passar-hi l'arada (Castellbó).

Mereix encara un singular esment el mot *conllonga* (fer), deixar-se els pagesos mútuament l'animal quan en tenen sols un cada un per tal de poder llaurar tots amb parell; i *conllonguer* (m), l'amo d'un animal respecte d'un altre pagès amb el qual es pot fer conllonga (Montblanc). L'ètim d'aquest mot s'ha de buscar en un CONJUNGULA corretja del jou, fer junta, fer parella. Comp. francès *conjoncle*. La *ll* de *conllonga* és ben explicable pel canvi de *j* a *ll* i de *ll* a *j* freqüent en català : *Llofriú* de Jofriu, *Lloaxim* de Joaquim; al revés, *julivert* LOLIUM VIRIDE, *jova* lloba *dijous jarder* dijous llarder.

Un fet ens cal posar de relleu en acabar aquest article, i és l'abundància de noms procedents d'armes per anomenar parts del jou i de l'arada : *tellols* camelles, *espadelles* fustes que van al costat del coixí

per a junyir el bestiar a l'arada, *rellampec* rella, *coltell* rella, *aceró* punta de la rella, *mossa* arada, *mossal* orellons, *asta* arbre de l'arada, *dental* dental, *telera* i *reteler* tascons de collar la cameta amb el dental, *llança* peça col·locada davant els orellons, *agullada* agullada, *aspara* ferro que subjecta la cameta al dental. Aquests mots ens reporten a un temps en què es féu la transformació de l'home guerrier en pagès pacífic, aquell temps vaticinat per Isaïes (2, 2-5) parlant de la vinguda del Salvador de l'humana llinatge: «et conflagrant gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces».

A. GRIERA

El boc de Biterna (RFE, IV, 26-49)

Saroihandy, parlant de l'origen que d'aquest mot dóna Schulz-Gora, escriu : «Esta explicación no deja de parecer satisfactoria y era también la que se me había ocurrido al leer *Biterua*, en el manuscrito de Esterri, en lugar de *Biterna*. Sin embargo, hay que advertir que en la antigua literatura provenzal no se cita más que un ejemplo de *Biterna*, y es el incluido en el *Diccionario de la lengua de los Trovadores* de Raynouard : *cara de boc de Biterna*; ya se ve que se trata aquí del nombre popular del diablo de las brujas. La palabra *Biterna*, con significación de ciudad italiana, ciudad árabe, ciudad pagana, no parece encontrarse en ningún autor del Mediodía de Francia, y sería tal vez muy arriesgado echar mano de ella para explicar el origen del nombre que la gente del pueblo daba al diablo venerado por las brujas bajo la figura de macho cabrío. La explicación de Sainean valdría para el Norte de Francia, pero allí precisamente no era conocido el boque de Biterna. Algunos han pensado que *Biterna* podría representar *Biterra*, es decir, *Biterrae* (Béziers), y en la edición de Rabelais llamada edición Variorum (t. IV, pág. 37), hallamos apuntado que aquel diablo o boque es sin duda el mismo que el llamado «camello» de esa ciudad. Stengel, en la sabia edición que dió en 1878 de la *Canción de Roldán*, aceptaba para *Biterne* la etimología de *Biterra*, apoyándola con *biternensium* que encontraba en un texto antiguo. Con todo, tropezamos aquí con tantas dificultades, que lo más prudente es, sin duda, declarar que el origen del *Biterna* provenzal y catalán queda aún por establecer. Raynouard proponía que en el verso de Raynols de Apt se leyese *citerne*, en lugar de *biterne*; Mistral pensaba en el nombre de la ciudad inglesa *Bittern*, y Levy, en el *Provenzalisches Supplement Wörterbuch* se manifiesta casi dispuesto a seguir el parecer de Mistral:

«La traducción de Raynouard por *citerne* — dice — es inexacta; ¿hemos de ver en [*Biterne*] el nombre de una ciudad inglesa?»

Schulz-Gora (ZRP*h*, xxvi, 718-720) identifica *Biterna* amb la ciutat de *Viterbo*, d'Itàlia, basat en la *Kaiserchronik* publicada per Schröder en 1892. Lot (Romania, xxxii, 7) admet el mateix origen.

Saroïhandy (RFE, iv, 34) i Valls (*Privilegis i Ordinacions de les Valls pirinenques*, II, 1917) llegeixen *boch de Biterna* en el manuscrit de les Ordinacions, amb tot i que s'ha acudit a Saroïhandy la lectura *Biterua*. Aquesta lectura creiem que hauria estat l'encertada. Mn. Campi, rector de Borèn, poble de la Vall d'Aneu, respon al qüestionari sobre *Les supersticions*, del *Diccionari general de la llengua catalana*, amb una nota interessantíssima : «*Boc de Viterbo* o *Viterba* és el nom que es donava antigament, en tota la comarca, al dimoni, que apareixia en figura de boc en determinats indrets d'aquestes muntanyes.»

Si la llengua popular conserva encara avui el *Viterbo*, *Viterba*, la forma *Biterna* serà una transcripció en la qual s'ha pres la *n* per la *u*. El fet que Saroïhandy i Valls transcriguin *n* ens fa suposar una error del copista, tota vegada que mal podria figurar *Biterna* en les ordinacions originals quan, encara avui, viu el *Viterbo* i *Viterba*. I els *Biterna* i *Biterne* de l'epopeia francesa i provençals ¿no seran també originaris d'un *Viterbo*, *Viterba*, ciutat d'Itàlia, amb una lectura originàriament equivocada de la *u* per la *n*, lectura que s'ha transmès dels començaments de l'epopeia estant fins a Rabelais?

A. G.

BIBLIOGRAFIA

PAUL SCHEUERMEIER, *Einige Bezeichnungen für den Begriff Höhle in den romanischen Alpendialekten* (*Balma, Spelunca, Crypta, *Tana, *Cubulum). *Ein Wortgeschichtlicher Beitrag zum Studium der Alpen Geländeaussdrücke. Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie. Heft 69.* Halle a. S. 1920.

L'estudi de Scheuermeier és una bella contribució a la toponomàstica alpina i pirenenca al mateix temps. S'hi segueix la sort dels mots pre-romans i romans que han servit per a designar una cova, balma o caverna. Balma i espluga són els dos mots que han proporcionat una nomenclatura més abundosa en els Alps i també en els Pireneus. L'extensió geogràfica de *balma* li assenyala un origen gàllic ben explicable per coincidir amb els dominis en els quals la presència de celtes és comprovada.¹

La presència de SPELUNCA, no constatada pel domini català, és abundosa en la toponímia (Esplugues, Espluga de Francolí, Espluga Freda, Espluga Calva, etc.) i en català antic com a apel·latiu. És molt possible que les colònies gregues importessin aquest mot, com opina Scheuermeier. La part més extensa i interessant del treball és dedicada al mot CRYPTA i a les seves diverses accepcions entre els grecs i els romans, a les diverses classes de construccions que n'han pres nom, especialment les construccions sagrades; també a les disposicions del sòl i la seva reaparició en la renaixença amb l'amor a l'antiguitat. Aquí trobem aclarit l'ètim del català *clot*, que ja compareix en la toponímia catalana del començament del segle XI (comp. Balari, *Orígenes*, 109), i que és al mateix temps nom genèric, i el de *gripi* menjadora, suposant un CRYPTIA (ps. 53-54). La CRYPTA com a construcció sagrada constitueix un bell article de litúrgia on s'exposa tota la importància que va tenir en l'església.

La suposició que *tāna* sigui un mot de formació romànica tarda-

1. El fet de comparèixer *balma* en els diccionaris valencians copiats dels catalans no prova la seva presència en el valencià.

na, estès d'Itàlia estant per Sicília, Sardenya, Rètia i domini gallo-romànic meridional, no és ben acceptable. Al costat de les formes provençal *tana*, ladina, *tana* franco-provençal *tana*, compareix sovint, en provençal modern, *tuno*, *Tuna* i *Latane*, en la toponímia *tunio* (Mistral) i *tuña* (*Table de l'Atlas Linguistique*). Aquestes formes provençals estan relacionades amb el català *Tonna* i *Tona*, que compareixen molt aviat en la toponímia significat concavitat, balma: «*in croso intra parrochiam sancti andree de tonna*», any 1091; «*ipsas ollas in parrochia sancti andree de tonna*», any 1097. *Tonna*, com a nom de lloc prop de Sant Andreu de Palomar, compareix en 1087,¹ i en *Rocas tunas* prop de Banyoles. L'extensió geogràfica d'aquest mot, no podria indicar abans un origen ligur o ibèric?

La distribució geogràfica dels noms pre-romans assenyala una separació dels dominis rètic i gàllic: *BALMA *CALMIS, *LOCE són desconeguts a la Rètia; *GANDA, *BLESE, *MUSNA, *epelm*, RUSNA, *TROGIUM són específics de la Rètia; *BRIG *BROGA i *FRUTA² característics del Tessi.

FRITZ KRÜGER, *Bulletí de Dialectologia catalana, Zeitschrift für romanische Philologie*, XLI, 711-723.

En aquesta llarga recensió es dona compte dels set primers volums del *Bulletí de Dialectologia Catalana* i s'analitzen amb detenció els treballs que contenen, els quals són una novetat per a molts romanistes. El Dr. Krüger ha fet una bona obra donant a conèixer, des de la important revista de filologia romànica, les publicacions de la Secció Filològica del nostre Institut. — A. G.

P. ROKSETH, *La Diphthongaison en Catalan. (Romania, XLVII (1921), pp. 532-46)*.

Segons R. la influència de les palatals en *é, ø* precedents no fou suficient, en català, per a convertir aquestes en *í, ú* (com s'ha cregut generalment i com s'esdevingué en castellà): amb major motiu, *é* i *ø* haurien estat afectades per la dita influència, cosa que no succeí. Cal, doncs, admetre que en els canvis *é > í, ø > ú*, l'acció tancant de la palatal tingué l'ajut d'alguna altra força. R. assenyala com a tal la influència d'un fonema d'escassa obertura, el qual s'hauria format davant la vocal precisament per influència de la palatal. El mecanisme de tal diftongació hauria consistit en la propagació del tancament de la palatal a la primera part de l'articulació de la vocal;

1. BALARI, *Orígenes històrics*, 167.

2. És interessant de constatar que la significació de torrent, salt d'aigua, atribuït a *FRUTA, estigui emparentada amb la dels noms de lloc catalans *Freita* (*Olla fracta*, any 839, cova tallada), *Torrefeta*, prop de Cervera (*Turre fracta*, any 1064), *Prenafeta*, Conca de Barbarà (*Penna fracta*).

el seu objecte hauria estat facilitar la pronunciació d'aquella palatal, fonema de caràcter complex. Aquesta diftongació no pot ésser explicada, tractant-se de la *é*, per la teoria del desplegament espontani d'aquesta vocal en català oriental i balear, fundada en l'existència d'una etapa **ié* anterior als reflexos actuals: el tractament de *é* + pal. és inseparable del de *ó* + pal. En els diftongs **ié*, **ué* així formats, el segon element, trobant-se entre dos fonemes més tancats, no va tardar a assimilar-se aquests i a desaparèixer. Tots els canvis esmentats tingueren lloc després de l'alteració dels grups i fonemes llatins *-i, j, di, gi, li, ni, mni, ri, ssi, sti, vi, ct, c't, g't, cl, x, d'c', ll'g* i *ng'* i de la despalatalització de *ti, ci, cea* i abans dels canvis *au > o* i *-ll->-l-*. La conclusió que sosté R. havia estat insinuada per A. Griera (*Frontera cat.-arag.*, ps. 51 i 75 i *BDC*, III [1915], p. 120).

Trobem encertat l'haver donat preferència, en estudiar la diftongació catalana, al tractament de *é, ó* davant palatal, no solament perquè aquest cas de diftongació és el més versemblant, sinó també per ésser el més antic (si no anem errats) i l'únic que afecta a totes les varietats del català.

Dedicant-hi menys extensió que a la diftongació fins aquí considerada, R. tracta, així mateix, de l'evolució espontània de la *e* tònica en la nostra llengua. S'adhereix a la hipòtesi de Fabra (*Rev. Hisp.*, xv [1906], ps. 9 i ss.) d'una diftongació catalana de *é*. Quant a la *é*, sense negar la possibilitat que s'hagués fet *éi* abans d'arribar a *é, é* (Fabra, *l. c.*), es decanta a admetre (d'acord amb Milà i amb Brekke) l'intermedi d'una etapa *é*, conservada pel balear.

Versa, per consegüent, aquest article sobre fets acomplits principalment en l'època preliterària de la nostra llengua. La utilització dels primitius textos on traspua el català, i sobretot la dels noms de lloc de l'època comtal, haurien permès aportar a les qüestions dilucidades clàries d'interès. Però no farem retret a un autor estranger de no haver-se imposat aquesta tasca, prou difícil, a àdhuc entre nosaltres ara per ara. Per altra part, entenem que R. reix gairebé sempre en l'aprofitament del material que ofereix la llengua literària, la qual demostra conèixer pregonament.

Per terminar la present notícia, presentarem al senyor R. algunes de les observacions de detall que ens ha suggerit el seu interessant article.

P. 534. — No creiem que el tractament de *a + ct* sigui inconciliable amb la teoria de Fabra (*l. c.*) sobre la diftongació de *é*: no es pot assegurar que **éi* provinent de *é* encara no hagués vingut a *é* quan s'acomplí el canvi *ai(t)* (<AC(T)> *éi*).

P. 545. — НОЧЕМ deu haver sofert l'evolució següent: *nōctem > nūóit* o *nūéit > nūit* (la vocal tònica havent estat assimilada alhora per la *u* i la *i*, i no tan sols per la *i*) *> nuít* (vegi's l'observació següent) *> nit* (la *u* havent-se perdut, per haver-se trobat entre dos fonemes articulats amb la part anterior de la llengua. Cp., *Manel* i,

en canvi, *cuïro*). (Per a altres explicacions, vegi's Schädel, *Untersuch. z. Kat. Lautenwick.*, 8; Saroïhandy, *Gr.*, 851, 854, i Griera, *BDC*, III (1915), 121-2).

P. 545. — L'accentuació *uí* no és pròpia solament de l'alguerès: predomina en català oriental, essent normal a Barcelona. L'evolució *úi* > *uí* ens sembla deguda a la tendència a portar l'accent a l'element més obert del diftong, la *u* essent aquí el més tancat per raó de l'arrodoniment labial que comporta.

P. 545-6. — L'explicació dels processos fisiològics seguits en la diftongació de *é, ø* davant palatal i en la reducció dels diftongs resultants, tal vegada hauria guanyat en precisió, escatint la participació en aquests fets de cadascun dels elements de l'articulació palatal. És sabut que en aquesta, l'element semivocal (*i*) es destaca molt notablement en bona part del nostre domini lingüístic, i àdhuc ben sovint arriba a absorbir l'element consonàntic: pronunciacions com *káïça*, *ròïj*, *puiá* (pujar), *pála* (palla), *lúïy* ocupen una extensió geogràfica considerable. Que tal estat de coses ve de molt lluny, els antics documents i els noms de lloc ens proporcionen indicis abundants. Formant diftong amb la vocal precedent, la *i* del bifenema palatal degué influir especialment en la darrera part d'aquesta. Creiem, doncs, possible que a iniciar el procés de la diftongació hi contribuís, tant o més que el desig d'afavorir l'articulació palatal (fet en què es funda la teoria de l'anticipació del tancament de la palatal, a la qual es relliga R.), el de reforçar la vocal, dissimilant de la *i* la seva última part (fet que recalca M. Grammont per explicar aquesta diftongació en antic provençal). Així mateix la pèrdua del segon element dels diftongs *ié, uó* provinents de *é, ø* davant palatal, fou probablement facilitada per la influència de la *i* continguda en aquesta.

En corroboració de la tesi de R. sobre l'evolució condicionada de *é, ø*, potser hauria estat d'algun interès remarcar la circumstància que el català està situat entre dos dialectes que presenten el mateix fet: el provençal i l'aragonès. No fóra estrany que en aragonès aquesta diftongació fos anterior a la de *é* i *ø* en els altres casos i contemporània a la que observem en provençal i en català. — J. M. C.

MARGUERITE ZWEIFEL, *Untersuchung über die Bedeutungsentwicklung von Langobardus-Lombardus mit besonderer Berücksichtigung französischer Verhältnisse*, Halle (Saale), 1921.

Aquesta tesi doctoral característica de Zuric, com les dues anteriors, és dedicada al mot *langobardus-lombardus*, i la seva sort en francès i en provençal. Cap nom de país va tenir una popularitat tan grossa, a l'edat mitjana, com el de la Lombardia: ningú, però, com els lombards va intervenir en la vida de l'Europa central i occidental. El treball de la Srta. Zweifel està dividit en tres parts: en la primera estudia l'evolució fonètica del nom LANGOBARDUS;

en la segona la significació etnogràfica de LANGOBARDUS (italià, italià del nord, italià del sud), la significació geogràfica de *Lombardia*, i com aquesta s'ha circumscrit a la Itàlia del nord; i en la tercera s'estudien els diferents significats del mot *lombardus*, procedents d'esdeveniments històrics (covard, traïdor, trampista), indicadors d'oficis i negocis (banquer, usurer, negociant, mestre de cases, minyona de servei, taverner, servent), lloc de procedència o de direcció (vent, lluna, etc.), productes de la indústria (tela, pedres d'esmolador, dalla, aixada, arada, canó), fruits de la terra (blat, classe de col, lletuga, vi, classe d'avellanès, noms de flors, noms de plantes, noms d'animals). J. Gudiol, en son treball *Quelcom sobre lombards*,¹ ha reunit abundosos exemples de *lombardus*, procedents dels dominis de la llengua catalana, amb el significat específic de *mestre d'obres*. La seva presència des del segle IX confirma el corrent cultural que, venint del nord d'Itàlia i del a França meridional, ha influït decisivament en la formació de la llengua catalana. — A. G.

Manual per a recerques d'etnografia de Catalunya. — Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya (Universitat de Barcelona); MCMXXII, 94 ps.

Els Srs. Carreras, Batista i Aranzadi han reunit en aquest petit manual les instruccions necessàries als col·laboradors de l'Arxiu per a recollir conscienciosament i acurada els materials que consideren de valor etnogràfic. El llibre està dividit en una sèrie de capítols o qüestionaris que circumscriuen l'àrea de les recerques etnogràfiques per l'Arxiu. Els qüestionaris d'ordre general són vint-i-dos. Una *secció gràfica* i d'impresos fa referència a la col·lecció de fulles populars, periòdics i publicacions locals. Segueixen unes instruccions sobre les col·leccions d'objectes d'interès etnogràfic, una secció antropològica i una altra sobre psicologia del poble català. En aquest llibre es veu clarament com les recerques etnogràfiques estan en contacte amb la lexicografia, arqueologia, prehistòria, art popular, antropologia i psicologia, de totes les quals és l'etnografia un bon auxiliar; i no dubtem que el dia que el museu etnogràfic de Catalunya sigui un fet, els filòlegs, els que escriuen la història de l'art i els que es dediquen a la prehistòria agrairan la tasca realitzada pels iniciadors de l'Arxiu d'Etnografia. Per altra banda, cal fer avinent que aquesta publicació és, junt amb les altres de l'Arxiu, l'única mostra de catalanitat donada dintre el clos de la universitat espanyola sostinguda per l'estat a Barcelona.

1. *Revista de la Asociación Artístico-arqueológica Barcelonesa*, 1910, 329-335.

PUBLICACIONS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Representants : a França : E. Champion, 5, Quai Malaquais, Paris; a ALEMANYA : Otto Harrassowitz, Leipzig; a ANGLATERRA : Dulau & Co., 37, Soho Square, Londres

SECCIÓ FILOLÒGICA

	<u>Ptes.</u>		<u>Ptes.</u>
Himnes homèrics. Traducció en vers de JOAN MARAGALL i text grec amb la traducció literal de P. BOSCH GIMPERA.... (<i>Exhaurit.</i>)		Vol. VII (gener-desembre 1919)....	5
El Gènesi. Versió de l'hebreu segons els textos originals, i amb anotació, de MN. FREDERIC CLASCAR. Un vol. de 476 pàgines.....	5	» VIII (gener-desembre 1920)....	5
Edició en paper de fil.....	20	» IX (gener-desembre 1921)....	5
Museu: Hero i Leandre. Text grec amb la versió literal en prosa de LL. SEGALÀ i en hexàmetres d'AMBROSI CARRIÓ, duent en apèndix les traduccions inèdites, en vers, de P. BERTRAN i BROS i J. M. PELLICER i FAGÈS. Un vol. de 80 pàgines.....	2	» X (gener-desembre 1922).....	10
Edició en paper de fil.....	5	» XI (gener-juny 1923).....	5
Mireia. Poema provençal de Frederic Mistral. Traducció catalana de MARIA-ANTÒNIA SALVÀ..... (<i>Exhaurit.</i>)		BIBLIOTECA FILOLÒGICA	
Edició en paper de fil.....	15	I. — Documents en vulgar per a l'estudi de la llengua (segles XI, XII i XIII), per MN. PERE PUJOL.....	2
El Càntic dels Càntics. Versió de l'hebreu per MN. FREDERIC CLASCAR.....	3	II. — Die Mundart von Alacant.— Beitrag zur Kenntnis des Valencianischen, von DR. P. BARNILS.....	4
Ortografia Catalana, segons el sistema adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans... (<i>Exhaurit.</i>)		III. — Diccionari Aguiló. Volums I a IV. En rústega, cada un.....	10
Els IV llibres de les Geòrgiques de Publi Virgili Maró, traducció en vers per MN. LLORENÇ RIBER.....	6	Relligat, cada un.....	13
L'Èxode. Versió de l'hebreu per MN. FREDERIC CLASCAR..... <i>En premsa.</i>		IV. — La frontera catalano-aragonesa, per ANTONI GRIERA. Fascicle I.....	5
Tàcit. La Germània. Traducció de C. RIBA BRACONS..... <i>En premsa.</i>		V. — Textes catalans avec leur transcription phonétique, précédés d'un aperçu sur les sons du catalan, par J. ARTEAGA PEREIRA, ordenats i publicats per P. BARNILS.....	4
Butlletí de Dialectologia catalana (publicació semestral des de 1913).		VI. — Estudis romànics (Llengua i Literatura), vol. I.....	8
Vol. I (abril-desembre 1913).....	3	VII. — Vocabulari català-alemany del l'any 1502, edició facsimil segons l'únic exemplar conegut, acompanyada de la transcripció, d'un estudi preliminar i de registres alfabètics, per P. BARNILS.....	12
» II (gener-juny 1914).....	1'50	VIII. — Diccionari de rims, de Jaume March, editat per A. GRIERA.....	10
» II (juliol-desembre 1914).....	2	IX. — Estudis romànics (Llengua i Literatura), vol. II.....	12
» III (gener-juny 1915).....	2'50	X. — La versione catalana dell'Inchiesta del San Graal, secondo il Codice dell'Ambrosiana di Milano l. 79 sup., pubblicata da VINCENZO CRESCINI e VENANCIO TODESCO.....	10
» III (juliol-desembre 1915).....	2'50	XI. — Diccionari ortogràfic, precedit d'una exposició de l'ortografia catalana segons el sistema adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans, redactat sota la	
» IV (gener-juny 1916).....	3		
» IV (juliol-desembre 1916).....	3		
» V (gener-desembre 1917).....	3		
» VI (gener-juny 1918).....	2'50		
» VI (juliol-desembre 1918).....	2'50		

MEMÒRIES I DOCUMENTS DELS TREBALLS FETS PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

	<u>Ptes.</u>		<u>Ptes.</u>
SECCIÓ FILOLÒGICA			
1. Report dels treballs fets per les Oficines Lexicogràfiques durant el bienni de 1913-1914.....	0'25		
2. Report dels treballs fets per les Oficines Lexicogràfiques durant el bienni de 1915-1916.....	0'25		
3. Memòria sobre la preparació del Diccionari de Toponímia i Onomàstica catalanes presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excm. Sr. President de la Mancomunitat de Catalunya.....	0'25		
LABORATORI DE FONÈTICA EXPERIMENTAL			
1. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excm. Sr. President de la Diputació Provincial de Barcelona sobre la creació d'un Laboratori de Fonètica Experimental.—Barcelona, 1914.....	0'25		
2. Treballs realitzats durant l'any 1917.	0'50		
SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA			
1. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excm. Sr. Alcalde de Barcelona proposant la fundació d'una Biblioteca Catalana, i llegida en Consistori del dia 13 de novembre de 1907.—Barcelona, 1907.	0'25		
2. Dictamen-acord de l'Institut d'Estudis Catalans proposant a l'excel·lentíssima Diputació de Barcelona l'adquisició de la Biblioteca Aguiló.—Barcelona, 1907..... (Exhaurit.)			
3. Memòria presentada als Excms. senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, per l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets des de la seva fundació fins al 31 de desembre de 1908.—Barcelona, 1908..... (Exhaurit.)			
4. Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar a l'Excm. Sr. President de la Diputació de Barcelona sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya i la conveniència de la seva millor instal·lació.—Barcelona, 1908.	0'25		
5. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excms. senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1909.—Barcelona, 1909..... (Exhaurit.)			
6. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excms. senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1910.—Barcelona, 1910.....		0'25	
7. Exposició d'un pla de publicació de les Cròniques Catalanes.—Barcelona, 1912.....		0'25	
8. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excms. senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona sobre la celebració del sisè Centenari de la mort de Ramon Lull.—Barcelona, 1914.....		0'25	
9. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excm. Diputació de Barcelona sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric.—Barcelona, 1914.....		0'25	
10. Memòries presentades per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excm. Diputació de Barcelona sobre l'exploració d'estacions prehistòriques i la conservació i catalogació de monuments...		0'25	
11. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excm. Sr. President de la Diputació de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1914 per a la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric.—Barcelona, 1915. (Exhaurit.)			
12. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excms. senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1913.—Barcelona, 1916.....		0'25	
13. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excms. senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1914.—Barcelona, 1916.....		0'25	

ATLAS LINGÜÍSTIC

DE

CATALUNYA

PER
A. GRIERA

Obra que comprendrà deu volums de 200 mapes cada un,
en format de 55 × 38 cm.

Preu de subscripció : 75 ptes. volum

EL PRIMER VOLUM ESTÀ A PUNT D'APARÈIXER

EL «BUTLLETÍ DE DIALECTOLOGIA CATALANA»

formarà anualment un volum de més de 150 pàgines

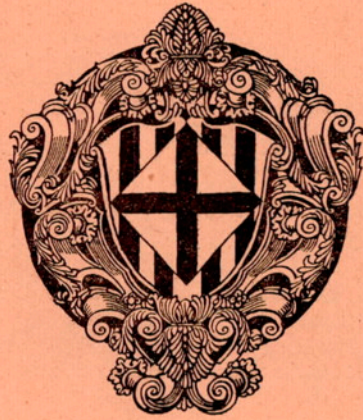
El preu de subscripció serà de 10 pessetes l'any

Tota la correspondència s'adreçarà a la Direcció de les
oficines del Diccionari General de la Llengua Catalana:
Institut d'Estudis Catalans, Palau de la Diputació, Barcelona

REPRESENTANTS A L'ESTRANGER:

ALEMANYA : Otto Harrassowitz, Buchhandlung : LEIPZIG
FRANÇA : Edouard Champion, 5, Quai Malaquais : PARIS

Els col·laboradors del Diccionari rebran la publicació de franc

5 pessetes